

dinar

Numizmatički časopis

br. 28
2007.

Izdanje Srpskog numizmatičkog društva u Beogradu

cena 300 dinara

**NOVAC
KRSTAŠKIH
DRŽAVA**

Zbirka
**Dr MILANA
STOJANOVIĆA**
na internetu
www.order.stojanovic.ch

Auction 306

Collection of Russian Coins & Paper Money

Approximately 400 lots with more than 800 items, mostly in High Quality

The W. S. Collection of Swiss Coins & Shooting Medals with many Rarities
The A. B. Collection of Premium Coins from Serbia & Montenegro and other World Coins

A.B. KOLEKCIJA METALNOG NOVCA SRBIJE I CRNE GORE
„PREMIJUM PRIMERCI“ VRHUNSKOG KVALITETA

Auction 307

The P. A. Collection of Ancient Coins

800 Greek and Roman Coins in High Quality, all with Pedigrees,
in Association with ACAMA-Ancient Coins Dr. H. Voegtli, Basel

Auctions 306 & 307, June 7-8, 2007, Hotel Baur au Lac, Zurich, Switzerland
Catalogues will be available by mid-April

HESS-DIVO AG

Lowenstrasse 55, CH-8023 Zurich
Tel. +41 (0)44 225 40 90, Fax +41 (0)44 225 40 99
www.hessdivo.com, mailbox@hessdivo.com

dinar

Numizmatički časopis
Izdanje Srpskog numizmatičkog društva

Za izdavača

ZORAN ILIĆ, predsednik
Srpskog numizmatičkog društva
e-mail: zoranilic@yubc.net

Glavni i odgovorni urednik

RANKO MANDIĆ
e-mail: rmandic@gmail.com

Članovi Redakcije

NENAD BJELOŠ
DUŠAN KOVAČEV
RANKO MANDIĆ
RISTA MILETIĆ
LJUBOMIR STEVOVIĆ

Tehnički urednik
SAVO KATALINA

Lektor i korektor
DARINKA NIKOLIĆ

Adresa Redakcije

Srpsko numizmatičko društvo
Knez Mihailova 49/I
11000 Beograd, Srbija
Tel. +381 (011) 3034-695; (064) 131-6370
e-mail: numiserb@yubc.net

Žiro račun: 205-69617-78
Srpsko numizmatičko društvo Beograd

Štampa

GTP „PANGRAF“ d.o.o.
Beograd, Stanka Paunovića 49
tel. 332-9166

Tiraž: 1000 primeraka

Stavovi i mišljenja autora tekstova i priloga ne moraju predstavljati stavove i mišljenja redakcije „dinara“.

Redakcija zadržava pravo manjih intervencija u tekstu, podrazumevajući da se integritet celine i detalja mora poštovati. U slučaju potrebe za većim intervencijama, redakcija će obavezno konsultovati autora teksta pre objavljanja.

Primerak broj

Sl. 1. Sa svečane skupštine: Predstavnici muzeja, Bojana Borić-Brešković i Nikola Crnobrnja (u sredini) i članovi redakcije dinara, Ljubomir Stevović (levo) i Rista Miletić (desno)

DODELJENE MEDALJE I POVELJE SND

Povodom proslave 50-godišnjice Srpskog numizmatičkog društva, u atriju Narodnog muzeja Beograd održana je 15. decembra 2006. godine svečana skupština Društva. Ovom svečanom skupu prisustvovao je impozantan broj članova, prijatelja i poštovalaca SND, uključujući predstavnike beogradskih muzeja i Narodne banke Srbije. Svim prisutnima uručen je mali promotivni paket SND koji je sadržavano po jedan primjerak naših osnovnih publikacija, časopise *Numizmatičar* i *dinar*, prigodne fascikle SND sa brošurom o numizmatici i istorijatu SND, kalendar za 2007. godinu, kao i atraktivni set podmetača za čaše sa numizmatičkim i falerističkim motivima.

Prisutne članove i goste je kraćim govorom pozdravio predsednik Društva, gosp. Zoran Ilić, u kojem se osvrnuo na delatnost, dostignuća i neke probleme koji su nas pratili u prošlosti, izražavajući istovremeno nadu u mnogo uspešniji dalji razvoj našeg Društva. Potom se pristupilo dodeli priznanja, medalja i povelja Srpskog numizmatičkog društva, koje su za službenim pojedincima i ustanovama uručivali prethodni i sadašnji predsednik SND, Miladin Marković i Zoran Ilić.

Listu nagrađenih objavljujemo na strani 68.

Po završenoj dodeli priznanja, okupljeni su nastavili druženje uz koktel koji je zaokružio ovo prijatno popodne.

Dragan PAVLOVIĆ, sekretar Srpskog numizmatičkog društva

Sl. 2. Povelja koja je dodeljivana uz medalju SND

■ ANTIČKI NOVAC

- 6 PREGLED NUMIZMATIČKE ISTORIJE
JUŽNOSLOVENSKIH ZEMALJA - III
Charles B. Smith, Jr.
- 10 EFEMERNI CAREVI
Slavoljub Petrović
- 15 TRON RIMSKE IMPERIJE NA LICITACIJI
Rista Miletić

■ SREDNJOVEKOVNA NUMIZMATIKA

- 19 DATIRANJE BAKARNIH NOVČANIH VRSTA
PRIMORSKIH GRADOVA -II
Sergije Dimitrijević
- 22 SUSRETI - PUTOVANJA
I NOVAC U VIZANTIJSKOM SVETU
Vesna Radić
- 23 NOVAC KRSTAŠKIH RATOVA - I
Stevan Vereš

■ MODERNA NUMIZMATIKA:

- 27 NAŠ KOVANI NOVAC 2006. GODINE
I NOVITETI IZ DRŽAVA BIVŠE JUGOSLAVIJE
Ranko Mandić
- 29 KRALJEVINA SRBIJA I BEČKA CARSKA KOVNICA - III
Aleksandar Brzić i Ingeborg Dangl

■ NOTAFILIJA

- 31 NOVČANICA OD 100 DINARA 2006.
Iz Narodne banke Srbije
- 33 NOVČANICA SA 346 DATUMA
Ranko Mandić
- 34 NEOBJAVLJENE NEMAČKE NOVČANICE
SA ŽIGOM DESPOTOVCA
Dragan Stanislavljević i Marko Mandić
- 36 PREDLOZI ZA NOVČANICE
BOSNE I HERCEGOVINE.
Amer Sulejmanagić
- 40 NOVAC JEVREJSKOG GETA
U TEREZINU 1943-1945
Zbyšek Šustek

■ MEDALJE I PLAKETE

- 46 MEDALJA MIHAJLA PROKEŠA
Silvester Gerlović
- 48 MEDALJE OSVAJANJA BEOGRADA
NA AUKCIJAMA U LONDONU
Stevan Vereš i Ranko Mandić
- 56 TITOVA MEDALJA DRUGOVIMA
IZ BRATSKOG SSSR-a
Lazar Gerić

■ FALERISTIKA

- 50 MEDALJA ZA SPOMEN PROGLASA KRALJEVINE (2)
Ljubomir Stevović
- 54 NOVI PRILOZI IZUČAVANJU
RUSKO-SRPSKE FALERISTIKE
Aleksandar Mihailović Veličko
- VOJNE I DRUGE OZNAKE
- 57 SLOBODNA PLOVIDBA DUNAVOM
Nenad Bjeloš

■ NUMIZMATIKA I NUMIZMATIČARI

- 58 KATALOZI I ALBUMI SVETISLAVA KOMNENOVA
Žarko Pintarić

■ NOVA NUMIZMATIČKA LITERATURA

- 60 BOJANA BORIĆ BREŠKOVIĆ, NOVAC RIMSKE
REPUBLIKE
Ranko Mandić
- 61 ĐORĐE JAMUŠAKOV,
RIMSKI CAREVI I NJIHOV NOVAC
Rista Miletić
- 61 OBOL God. XLIV, br. 58
- 62 VITOMIR ČOP, SLOVENSKI
KOVANCI IN BANKOVCI
Ranko Mandić
- 63 ANDREJ POTOČNIK I STANISLAV ŠTIBLAR,
DENAR NA SLOVENSKEM
Ranko Mandić

■ AUKCIJE

- 64 NUMIZMATIČKE AUKCIJE
U DRUGOJ POLOVINI 2006. GODINE
Stevan Vereš
- 66 NOVČANICE ZEMALJA BIVŠE JUGOSLAVIJE
NA AUKCIJI FIRME FRÜHWALD
Darko Berger

■ INFORMACIJE SRPSKOG NUMIZMATIČKOG DRUŠTVA

- 4 DODELJENE MEDALJE I POVELJE SND
- 59 IX AUKCIJA SND
- 67 KNJIŽARA SRPSKOG
NUMIZMATIČKOG DRUŠTVA
- 67 SASTANCI NUMIZMATIČARA U SRBIJI
- 68 KALENDAR MEĐUNARODNIH
SUSRETA SND U 2007. GODINI
- 68 VENERANDA MEMORIA
- 69 KATALOG KALENDARA SND

PREGLED NUMIZMATIČKE ISTORIJE JUŽNOSLOVENSKIH ZEMALJA

Antička numizmatika

III.

ilustvano primercima iz kolekcije autora

Charles B. SMITH, Jr.,
Montgomery Village, Md. (SAD)
csmithjr@erols.com

**Rimska imperija
(nastavak)****Licinius I (308-324)**

Siscia

-Bronzani folis kovan c.313; av: IMP LIC LICINIUS PF AVG, glava s lov. vencem i s plaštom d.; rv: IOVI CONSERVATORI AVGG NN, Jupiter stoji l, drži Viktoriju, orao dole kod noge, u polju Γ, u ots. SIS; RIC 4 (R3) var: bista bez plašta; 3.83g, 22mm, 1200 (sl. 42).

42

Maximinus II (309-313)

Siscia

Licinius II (317-324)

Siscia

Crispus (Caesar 317-326)

Siscia

-Bronzani AE2 kovan 321-4; av: IVL CRISPVS NOB C, lov. ovenč. glava d; rv: CAESARVM NOSTRORVM, u venu VOT./X, u ots. εSIS (zrakasta kruna); C44, RIC 181; 3.025g, 19mm, 1100 (sl. 49)

Sirmium

Constantinus II (Caesar 317-337; 337-340)

Siscia

-Bronzani AE2 kovan 321-4; av: CONSTANTINVS IVN NOB C, lov. ovenč. glava d; rv: CAESARVM NOSTRORVM, u venu VOT./X, u ots. ASIS (zrakasta kruna); RIC 182; 2.63g, 17-18mm (Sl. 50).

-Kao sl. 43, samo rv: u polju Δ; RIC 8 (R1); 3.25g, 20mm, 0600; XF (sl. 44).

43

Constantius II (Caesar 324-337; 337-361)

Siscia

-Bronzani AE3 kovan 347-348; av: CONSTANTIVS PF AVG, bista s oklopom sa diademom i plaštom d; rv: VICTORIAE DD AVGGQ NN, dve Viktorije okr. jedna prema drugoj drže vence, u ots. ΓSIS, u polju monogram HR; C293, RIC 191 (1.67g); 1.40g, 16mm (sl. 52)

44

Sirmium (kovn. operativna do 326. i 351-64)

-Bronzani AE2 kovan 351-361; av: DN CONSTANTIVS PF AVG, bista s oklopom sa diademom i plaštom d; rv: FEL TEMP REPARATIO, Vojnik bode

45

-Bronzani AE2 kovan 316; av: IMP LICINIUS PF AUG, lовором ovenč. bista s oklopom d; rv: SOLI INVICTO COMITII, Sol stoji l, podiže d. ruku, glob u levoj ruci, l. S, d. P, u ots. MLN; RIC 60 (R2); 3.05g, 20mm, 0600.

London

-Bronzani AE2 kovan 316; av: IMP LICINIUS PF AUG, lовором

46

ovenč. bista s oklopom d; rv: SOLI INVICTO COMITII, Sol stoji l, podiže d. ruku, glob u levoj ruci, l. S, d. P, u ots. MLN; RIC 60 (R2); 3.05g, 20mm, 0600.

-Bronzani AE2 kovan 351-361; av: DN CONSTANTIVS PF AVG, bista s

oklopom sa diademom i plaštom d; rv:

FEL TEMP REPARATIO, Vojnik bode

kopljem palog konjanika; u ots. ASIRM.; C45, RIC 52 (2.45g); 2.36g, 19mm, 0500 (sl. 53)

-Srebrna silikva kovana 355-361; av: DN CONSTANTIVS PF AVG, bista s oklopom sa perlastom diademom i plaštom d; rv: u vencu VOTIS/XXX/MVLTVS/XXXX, u ots. SIRM.; C342, RIC 66; 3.10g, 21mm (sl. 54).

Ostalo

-Bronzani AE3; av: DN CONSTAN-TIVS PF AVG, bista sa diad.; rv: FEL TEMP REPARATIO, vojnik bode kopljem palog konjanika, u ots. ?SI?; RIC 361/364?; 2.00g, 18mm, 0100; VG.

Constans (Caesar 333-337; 337-350)

Siscia

-Bronzani centenionalis/AE2 kovan 348-350; av: DN CONSTANS PF AVG, bista sa perlastom diademom, oklopom i plaštom l, drži glob u d. ruci; rv: FEL TEMP REPARATIO, vojnik ide nadesno, vuče mladog varvara iz kolibe ispod drveta, u ots. ASIS(oznaka-officina Δ?)R; C18, RIC 218 (4.50g); 3.43g, 22mm, 0500 (sl. 55).

Trier

-Bronzani AE3 kovan 336-337; av: FL IVL CONSTANS NOB CAES, lov. ovenč. bista d; rv: GLORIA EXERCITVS, dva vojnika drže jedan standard, u ots. TRS; RIC 593?; 1.11g, 16mm, 1200; VG.

Delmatius (Caesar 335-337)

Siscia

Alexandria

-Bronzani AE3 kovan u Aleksandriji; av: FL DELMATIVS NOB C, lovom ovenč. bista s oklopom d; rev: GLORIA EXERCITVS, dva vojnika s kopljima, drže jedan standard, u ots. SMALB; RIC 69 (R2) 1.32g, 15mm.

Magnentius (350-353)

Siscia

Vetranio (350)

Komandant Ilirske vojske koja ga je proglašila carem

Siscia

-Bronzani AE2; av: DN VETRANIO PF AVG, bista s lov. ven. i plašt. d., u l. polju A, u d. polju *; rev: CONCORDIA

48

49

50

51

52

53

54

55

MILITVM, imperator stoji okr. spreda, drži dva hristograma (monogram koji se sastoji od grčkih slova "X" -ksi i "P" -ro), u ots. .εSIS*, u l. polju A; C1, RIC 290 (S, 4.65g); 4.93g, 23mm, 0500 (sl. 56).

Constantius Gallus (Caesar 351-354)

Uhapšen po nalogu Constantiusa zbog njegove oštreti i tiranske vladavine na položaju guvernera Ističnih provincija. Osuđen i pogubljen u Puli, u Istri, 354. godine.

Siscia
Sirmium

Julian II (Caesar 335-360, 360-3)

Siscia

Sirmium (kovn. operativna 351-64)

-Bronzani AE2 kovan 361-3; av: DN FL CL IVLI - ANVS PF AVG, bista s oklopom sa šlemom, l. kopije i štit; rev: VOT/X/MVLT/XX unutar vencu, u ots. ASIRM; C151, RIC 108; 2.75g, 19mm, 0500 (sl. 57).

Jovian (363-4)

Siscia

Sirmium (kovn. operativna do 364)

-Bronzani AE2; av: DN IOVIANVS PF AVG, bista s oklopom sa diademom i plaštem d; rev: u vencu VOT V MVLT X, u ots. BSIRM; C35, RIC 118 (2.95g); 3.31g, 20mm, 0130 (sl. 58).

Valentinian I (364-375)

Rođen u Panoniji c.32., umro u svojoj rezidenciji u Bregetiu, Panonija, 375.

Siscia

-Bronzani AE3 kovan 367-375; av: DN VALENTINIANVS PF AVG, bista sa diad. d; rev: SECVRITAS REPVBLCIAE, Viktorija ide na l, drži venac i palminu granu, u ots. ΓSISCS, u l. polju P iznad G ispod, u d. polju F; C37, RIC 15a, Se-ar 4003; 2.69g, 17mm, 0700 (sl. 59).

Sirmium

Valens (364-378)

Mlađi brat Valentiniana I, rođen u Cibaliji (Cibalae, sada Vinkovci) u Panoniji c.328. Ubijen u bici kod Hadrianopolisa pokušavajući da uguši pobunu Gota koji su tada opustošili Meziju i Trakiju.

Siscia
Sirmium

Gratian (367-383)

Siscia

-Bronzani AE3; av: DN GRATIANVS PF AVG, bista sa diad. i plaštom d; rev: GLORIA ROMANORVM, Gratian ide na d. vukući zarobljenika, drži labarum (hristogram), u ots. A? SISC VE, u l. polju F u d. polju slovo R, ispod njega A zakačeno na VE (u ligaturi); C23, RIC 21, upor. Sear 4042; 2.55g, 17mm (sl. 60).

Sirmium (kovn. operativna 379)

Valentinian II (375-392)

Sin Valentiniana I, rođen u Acincumu u Panoniji 371. godine

Siscia (kovn. zatvorena 387)

Sirmium (kovn. operativna 379)

Theodosius I (379-395)

Siscia (zatvorena 387)

-Bronzani AE3 kovan 378-383; av: DN THEODO-SIVS PF AVG, bista s diademom i plaštom d; rev: CONCORDIA AVGGG, Roma stoji okr. spreda, glava l., drži glob i naopako okrenuto koplje, sa bosom l. nogom, u ots. ASISC; RIC 27(d); 1.98g, 16-17mm, 0630 (sl. 61).

Sirmium (kovn. operativna 379 i 393-395)

Constantinople

-Bronzani AE4 kovan 392-395; av: DN THEODOSIVS PF AVG, bista s oklopom sa diademom i plaštom d; rev: SALVVS REPUBLICAE, Viktorija ide na l., u ots. CONSA; RIC 90a; 1.11g, 13mm.

Arcadius (383-408)

Dato mu Istočno carstvo po smrti Theodosiusa I 395.

Siscia (zatvorena 387)

Sirmium (operativna 393-395)

Honorius (393-423)

Dato mu Zapadno carstvo 395. Rim opsedan tri puta od strane Gota i na kraju opljačkan 410. godine

Sirmium (kovn. operativna 393-395)

Theodosius II (East, 402-450)

Poslednjih godina njegove vladavine, Balkansko poluostrvo bilo je više puta razrušeno od strane Huna. Theodosius je bio primoran da zaključi nekoliko ponizavajućih mirovnih sporazuma sa Atilom.

56

57

58

59

60

61

62

63

Johannes (Zapadno carstvo, 423-425)

Valentinian III (Zapadno car., 425-455)

Marcian (Istočno car., 450-457)

Petronius Maximus (Zapadno car., 455)

Avitus (Zapadno car., 455-456)

Majorian (Zapadno car., 457-461)

Leo I (Istočno car., 457-474)

Severus III (Zapadno car., 461-465)

Anthemius (Zapadno car., 467-472)

Olybrius (Zapadno car., 472)

Glycerius (Zapadno car., 473-474)

Smenjen po nalogu Konstantinopolja i nasilno posvećen za episkopa Salone.

Julius Nepos (Zapadno car., 474-475)

Kao vojni guverner Dalmacije poslat od strane Konstantinopolja da smeni Glyceriusa i preuzeće Zapadno carstvo. Nakon pobune varvarskih trupa u Italiji, pobegao u avgustu 474. godine u Dalmaciju gde se zadržao kao car u egzilu do svoje smrti 480.

Ostrogotska invazija Balkana

Romulus Augustus (Zapadno c, 475-476)

Dečak, sin generala Orestes. Otac ga je proglašio carem avgusta 47. Orestesovi varvarski najamnici su se pobunili i proglasili Odovakara za kralja. Kraj Zapadnog carstva.

Anastasius I (Istočno carstvo, 491-518)

Roden i Dyrrhachiumu c.430.

Autonomna izdanja

Stobi (autonomni novac, 2. vek)

REF: *GIC, br. 4819.

Markianopolis (autonomni novac, 2. vek)

--Bronzani novac; av: MAPKIA[NO] ΜΑΡΚΙΑΝΟΣ, bista gradske boginje s oklo-

pom i plaštem; rev: MARKIANO ΠΟΛΕΙΤΩΝ, boginja sedi, drži pateru; uporedi GIC 4824; 4.00g, 19mm, 0700; F

Rudnički novac

(c. 98-180 - pod Trajanom i Hadrijan izdato je nekoliko serija bronznih kvaliteta u ime carskih rudnika u Noriku, Dalmaciji, Panoniji i Meziji (Dardaniji). Jedan redak tip iskovan je za vladavine Marcusa Aureliusa. Ne zna se lokacija kovnice i svrha kovanja. (Takođe v. Trajan).

Dalmatinski rudnici

-AE kvadrans kovan c.98-138AD; av: bista mlade ženske osobe (Diana?) sa dijademom i plaštom d; rev: METAL - I DELM, jelen stoji l; RIC II 1015 var. (Hadrian), Cohen 1516, CNG 46 #1264; 2.06g, 13-14mm, 0530; VF, tamnobraon patina (sl. 62).

Dardanski rudnici ("Kopaonik i Priština" po Mattingly-u, BMCRE, str:cix, beleška 1)

-AE quadrans kovan c.98-138AD; av: RO - MA, bista Rome d; rev: D - ARDA - NICI, ženska osoba stoji okr.l, drži klasje žita u d. ruci, levom pridržava suknju; RIC II 1016 var. (Hadrian); Cohen 1514, CNG46 #1265; 3.15g, 15-16mm, 0600; near EF, zelena patina (sl. 63)

REF: Slobodan Dušanić, "Anonimni kvadranci" *Numizmatičar* 1 (1978), str. 23-39; Slobodan Dušanić, "Kovanje novca u rudničkim distrikta rimskog Ilirika", *Radionice i kovnice srebra*. Belgrade, 1995, str.131-144; Ante Škegro, "Rimski rudički novac", *Opuscula archaeologica*. (Zagreb) 18 (1994), str.173-180; Bartol Zmajić, "Rudnički novac Rimskog carstva", *Numizmatičke vesti*. 21 (1964), str.1-11; RIC Vol. II; BMCRE, ; CNG 46, str.133 i 135; NMB **Ковача**, p27.

REFERENCE:

Die Antiken Münzen Nord-Greichenlands. (ed. by F. Imhoof-Blumer)
-- Behrendt Pick. *Band I, Dacien und Moesien*. Berlin, 1898. reprint Bologna, 1977. Dacia str.1-20 (1-69), Viminacium str.21-60 (70-195). (citiran kao AMNG 1)
-- Hugo Gaebler, *Band III, Makedonia und Paeonia*. Berlin, 1906. reprint Bo-

logna, 1977. Stobi str.111-114 (1-16) (citiran kao AMNG 3)

Bojana Borić-Brešković, *Новац колоније Виминацијума у збирци Светозара Сиј. Душанића*. Beograd, 1976.

Catalog of the Greek Coins in the British Museum.

--Reginald Stuart Poole, *The Tauric Chersonese, Sarmatia, Dacia, Moesia, Thrace, ic*. Preštampan od izdanja c.1877. Bologna, 1963. Dacia str 14 1-7, Viminacium str. 15-20 1-48. (citiran kao BMC Tauric)

Classic Numismatic Group, Inc., *Auction 46 (Closing June 24, 1998)* (citiran kao CNG 46)

Coins of the Roman Empire in the British Museum.

London, 1923+
--Vol. 3: *Nerva to Hadrian*. (citiran kao BMCRE)

Narodni muzej Beograd, *Ковача и ковнице античког и средњовековног новца*. Beograd, 1975. (citiran kao NMB **Ковача**)

The Roman Imperial Coinage.

--Vol. II *Vespasian to Hadrian*. London, 1926.

--Harold Mattingly i Edward A. Sydenham, *Vol. IV Part I Pertinax to Geta*. London, 1936.

--Harold Mattingly, Edward A. Sydenham, i C.H.V. Sutherland, *Vol. IV Part II Macrinus to Pupienus*. London, 1938.

--Harold Mattingly, Edward A. Sydenham, i C.H.V. Sutherland, *Vol. IV Part III Gordian III - Uranius Antoninus*. London, 1949.

--Percy H. Webb, *Vol. V Part I: Valerian to Florian*. London, 1927.

--Percy H. Webb, *Vol. V Part II: Probus to Amius*. London, 1933.

--C.H.V. Sutherland, *Vol. VI From Diocletian's reform (A.D. 294) to the death of Maximinus (A.D.313)*. London, 1967.

--Patrick M. Bruun, *Vol. VII Constantine and Licensus A.D. 313-337*. London, 1966.

41

--J.P.C. Kent, *Vol. VIII The Family of Constantine I A.D. 337-364*. London, 1981.

--J.W.E. Pearce, *Vol. IX Valentinian I - Theodosius I*. London, 1933.

H.A.Seaby, *Roman Silver Coins*.

--I. Republic to Augustus. London, 1978.

--II. Tiberius - Commodus, London, 1968.

--III. Pertinax - Balbinus i Pupienus, London, 1969.

--IV. Gordian III - Postumus, London 1971.

--V. Carausius to Romulus Augustus, London 1987.

David R. Sear, *Greek Imperial Coins and their values: the Local Coinages of the Roman Empire*. London, 1982. (citiran kao GIC)

David R. Sear, *Roman Coins and their values*. London, 1981.

Sylloge Nummorum Graecorum.

-Deutschland. *Staatliche Münzsammlung München*. 7. Heft. *Taurische Chersiodans-Sarmatien-Dacia-Moesia Superior-Moesia Inferior*. Berlin, 1985. Dacia 107-129, Viminacium 130-227.

(Nastavak u sledećem broju)

Ostrogotsko kraljevstvo

I stočni Goti zvani i Ostrogoti su bili varvarsko german-sko pleme koje sa istoka došlo na teritorije Zapadnog Rimskog Carstva i Istočnog rimskog carstva (Vizantije) i bitno su uticali na političke prilike kasnog Rimskog Carstva. Najznačajniji kralj Ostrogota je bio Teodorik Veliki, koji je svrgnuo prvog varvarskog kralja Italije Odoakara.

Goti su bili jedna nacija sve do 3. veka, kad su se podelili na Ostrogote i Vizigote. Oba plemena imaju mnogo toga zajedničkog, posebno poštovanje rimskog boga Marsa. Ta prirodna podela je nastupila zbog prenaseljenosti u području Crnog mora, gde su Ostrogoti osnovali kraljevstvo.

Efemerni carevi

Slavoljub PETROVIĆ
spmp@ptt.yu; slavko@gromnet.net

Posle smrti cara Septimija Severa (193-211), pa sve do dolaska Dioklecijana (284-305) na vlast, za Rimsko carstvo nastupio je period teških iskušenja. Tokom 74 godine, u Rimskom carstvu izdignuto je i svrgnuto, po pravilu ubijeno, 27 imperatora i veliki broj uzurpatora i pretendenata na carski tron.

Kako je Senat još za života Severa izgubio svaku vlast, imperatore su počeli da proglašavaju lokalni generali u pokušaju da zavladaju Carstvom. Proglašenjem za cara u Majncu 235. godine od strane vojske, koja se tamo nalazila koncentrisana za pohod protiv Alemana, Gaj Julije Ver Maksimin, prozvan Tračanin (235-238) otpočeo je period takozvanih vojničkih careva. To je bio prvi rimski car koji je svoju vojničku karijeru započeo kao običan vojnik i istovremeno tipičan predstavnik novog viда rimskog vladara. Portreti ovog cara na novcu prikazuju nam lik okrutnog i bespoštедnog čoveka, koji je bio u potpunoj suprotnosti od svog predhodnika Aleksandra Severa.

Sredinom 260. godine došlo je do sukoba između Salonina, sina cara Galijena, koji je rukovodio odbranom granice na Rajni, i gornjogermanskog namesnika i generala Postuma. Namesnik je opkolio grad Keln koji se predao, carev sin je ubijen, a Postum se proglašio carem u zapadnim provincijama (Hispaniji, Britaniji, Galiju i rimskoj Germaniji) i stvorio samostalnu državu na zapadu, tzv. Galsko carstvo sa prestonicom u Augusta Treverorumu (Trier). Za razliku od mnogobrojnih lokalnih uzurpatora, ovo carstvo tokom svog postojanja preuzealo je na sebe odbrambenu ulogu, što je dovelo da ga je podržavala ne samo vojska nego i lokalna aristokratrija,

Vreme vladavine efemernih „vojnih careva“ za Rim je bilo jedno od najsloženijih i teških vremena. Novi vladari su se pojavljivali i nestajali kao komete. U pojedinim delovima, nekada jedinstvene Imperije, vladalo je istovremeno nekoliko imperatora. O mnogim od nih nije sačuvan nikakav istorijski podatak osim spominjanja u „Scriptores Historiae Avgustae“. Period vladavine vojnih careva-uzurpatora naziva se još i vremenom „Tridesetorice tirana“... Kod numizmatičara ovaj period izaziva veliko interesovanje jer, pronalazak svakog primerka novca nekog od brojnih uzurpatora, ne samo da nam materijalno potvrđuje njegovo postojanje, nego nam iz dubine prošlosti donosi njegov lik, makar on bio u velikoj meri idealizovan*

bogati posednici i građanstvo. Ove otčepljene krajeve tek će car Aurelijan, sredinom 274. godine, uspeti da povrati pod centralnu vlast. Na istoku su Zenobija i njen sin Vabalat, vladari Palmire u Siriji, uspeli da osvoje Egipat i veći deo Male Azije i proglaše nezavisnost od Rima. Između Galskog carstva i otcepljениh pokrajina na istoku nalazila se teritorija koja je bila pod kontrolom cara sa prestonicom u Rimu i koji je pokušavao da pobunjene pokrajine ponovo dovede pod centralnu vlast.

Anarhija je nastala u najgore moguće vreme, jer su najezde varvara ponovo počele da zapljuškaju granice carevine.

Vreme vladavine „vojnih careva“ za Rim je bilo jedno od najsloženijih i teških vremena. Novi vladari su se pojavljivali i nestajali kao komete. U pojedinim delovima, nekada jedinstvene Imperije, vladalo je istovremeno nekoliko imperatora. O mnogim od nih nije sačuvan nikakav istorijski podatak osim spominjanja u *SCRIPTORES HISTORIÆ AVGUSTÆ*.

Period vladavine vojnih careva-uzurpatora naziva se još i vremenom „Tridesetorice tirana“.

I same biografije nekih od navedenih tirana i uzurpatora izazivaju kod današnjih istoričara nedoumice kao i sumnje u postojanje takvih istorijskih ličnosti uopšte.

Nije nepoznata činjenica da su informacije iz ove knjige poslužile svojevremeno za pravljenje brojnih falsifikata koji su katalogizovani i opisani kao autentični. U današnje vreme podvrgnut savremenim analizama za mnoga od tih izdanja je utvrđeno da su falsifikati.

Posledica ovakvog haotičnog stanja u carevini negativno su se odrazile i na novac i novčane prilike u carstvu. Usled velike potrebe za novcem, kojim se plaćala vojska, kovnice su bile preopterećene, majstori neuki, što je doveo do velikog kvarenja novca. Istovremeno mu opada i težina. Tako je u drugoj polovini III veka sadržaj srebra u srebrnom novcu, antoninijanim, sma-

* Efemeran, od grčkog *efemeros*, koji traje jedan dan, kratkotrajan, privremen. Izraz za rimske careve, uglavnom uzurpatore, čija je vladavina trajala veoma kratko, ponekad bukvalno i samo jedan dan.

njen za 75, a u pojedinim slučajevima za 98%. U stvarnosti to je bio bakarni novac sa tankim slojen srebra. Usled upotrebe ova tanka srebrna presvlaka je nestala, tako da je danas teško pronaći primerke novca sa sačuvanim srebrnim slojem. Sa duge strane, zlatni novac je emitovan u malim količinama i sve manjih dimenzija. Usled ovoga on više nije služio kao merilo vrednosti već je prodavan po težini. Zlatni novac je nestajao sa tržišta, jer je tezaurisan, sklanjan za sigurnija vremena. Dolazi do velike inflacije i to je vrhunac krize nekada moćne carevine.

Kod numizmatičara ovaj period izaziva veliko interesovanje jer pronalazak svakog primerka novca nekog od brojnih uzurpatora ne samo da nam materijalno potvrđuje njegovo postojanje, nego nam iz dubine davne prošlosti donosi njegov lik, makar on bio u velikoj meri idealizovan.

Ne treba gubiti nadu da se tokom vremena može ipak pronaći još poneki redak novac nekog od ovih vladara. Tako je u slučajnom nalazu u Engleskoj 2004. godine, nađen još jedan antonijan imператорa Domicijana. Za sada su to jedina dva primerka njegovog novca koja zauzimaju počasno mesto u ogromnoj kolekciji Britanskog muzeja.

Sl. 1

Pakacijan (Tiberius Claudius Marius Pacatianus ili Marcius, PACATIANVS). Ovaj uzurpator vladao je 248/249. godine Gornjom Mezijom. Kovnica novca mu je bila u Viminaciju. Početak njegove usurpacije može se datumski odrediti na osnovu njegovog novca sa legendom Romae Aeter(nae) an(no) mill(esimo) et primo (sl. 1), koji je emitovan aprila 248. godine. Na aversu njegovog novca prikazan je lik uzurpatora sa njegovim imenom i titulom IMP TI CL MAR PACATIANVS PF AVG. Na reversu novca prikazivana je sloga vojske (Concordia Militum), vernost vojske, (Fides Militum), napredak i večni mir, (Felicitas Publica,

Pax Aeterna), večnost Rima, (Romae Aeternae) anno millesimo et primo, povratak imperatora (Fortuna Redux). Ovaj poslednji novac verovatno je kovan kao aluzija na planirani pohod na Rim. Za sada je poznato 7 tipova antonijana i 1 bronzan as kovan u Viminaciju. Ubijen je od strane svojih vojnika, ali istorijski izvori ne govore nam kojim povodom.

Sl. 2

Jotapijan (Marcus Iotapianus MARCVS FLAVIVS RV(FVS?) IOTAPIANVS) uzurpator između 244 i 249. godine. Represivna politika namesnika Sirije Priska, brata imperatora Filipa, dovele je do pobune koju je predvodio Jotapijan. Zahvaljujući natpisima na novcu znamo njegovo puno ime. Većina istoričara smatra da je u srodstvu sa dinastijom Severa iz sirijske Emese, dok je on sam tvrdio da je potomak Aleksandra Makedonskog. Ustanak Jotapijana datuje se ili na početak ili kraj vladavine Filipa. Ubijen je od strane svojih vojnika. Tokom svoje kratkotrajne vladavine emitovao je 1 tip antonijana sa 4 različita aversa. Ukupno je poznato 18 primeraka njegovog novca. Na aversu je prikazan lik uzurpatora sa njegovim punim imenom IMP M F R IOTAPIANVS. Na reversu jednog antonijana prikazana je Pobeda sa vencem i palminom granom. Okolo je tekst Victoria Avg(vsti). Možda je ovaj novac (sl. 2) kovan u znak neke pobeđe nad vojskom Filipa ili je to samo propaganda koja je govorila da je moguće pobeđiti imperatorsku vojsku. Njegova kratkotrajna usurpacija okončana je ubistvom od strane sopstvenih vojnika.

Sl. 3

Sl. 4

Silbanak (MARCVS SILBANNACVS). Uzurpator između 244 i 249. godine Silbanak je poznat po jednom tipu antonijana sačuvanog u tri primerka. Na osnovu stilске analize tog novca njegova usurpacija se datuje u vreme vladavine Filipa I Arabljanina (244-249). Na aversu je njegov lik i legenda IMP MAR SILBANNACVS AVG. (sl. 3). Na reversu je Merkur koji drži pobedu i kaduce okolo je legenda Victoria Avg. Silbanak, čije ime ukazuje na keltsko poreklo. Pobunio se protiv Filipa Arabljanina nedaleko od rajske granice, u Gornjoj Germaniji (Germania Superior), koju su ugrožavala germanska plemena. Možda je on komandovao pomičnim odredima drugih Germana, koji su bili u rimskoj armiji. Ustanak je ugušen, po svoj prilici, za vreme Decija (249-251).

Sponzijan (SPONSIANVS), uzurpator između 244 i 249. godine. Ovaj uzurpator je poznat na osnovu tajanstvenog aureusa nađenog u Transilvaniji još 1713. godine (sl.4). Na aversu je poprsje uzurpatora sa zrakastom krunom i tekst IMP SPONSIANI. Na drugoj strani novca prikazane su dve figure u togama. Između figura je stub. Desna figura drži litius, a leva nepoznati predmet. Okolo je natpis C.AVG.

Kako se smatra, Sponzijan je proglašen imperatorom četrdesetih godina III veka. Glavni problem kod njegovog novca je reversna predstava koja je identična republikanskom novcu. Neki naučnici smatraju da je on mogao biti lider senatske opozicije protiv Filipa, pa je zbog toga takva reversna predstava. Ovo je malo verovatno jer niko od senatora nije razmišljao o povratku u dane Republike. Većina starih senatorских rođova izumrla je još u I veku. U svakom slučaju ovaj primerak izaziva dosta sumnje. Dva njegova medaljona čuvaju se u Bečkom muzeju.

Sl. 5

Sl. 6

Uranijus Antoninus (Lucius Iulius Aurelius Sulpicius Severus URANIVS ANTONINVS). Malo šta je poznato o

ovom usurpatoru u Siriji osim da je oko dve godine (253-254). vladao gradom Emesom u Siriji. Tokom svoje vladavine emitovao je 9 tipova aureusa 1 tip tetradrachmi i 1 tip denara. Na aversu novca (sl. 5) je njegov lik i tekst L IVL AVR SVLP VRA ANTONINVS u nekoliko varijanti.

Ingenij namesnik Panonije, usurpator vrhovne vlasti 260. godine, posle poraza i zarobljavanja imperatora Valerijana (253-260) od strane Persijanaca. Za cara se proglašio u Sirmijumu uz podršku svojih mezijskih legija. Ingenijeva usurpacija je trajala vrlo kratko, možda nekoliko nedelja na prelazu 258-259. godine, jer je Galijenu (253-268) pošlo za rukom da ga, uz veliko zauzimanje Aureolusa, zapovednika konjice, pobedi kod Murse. Njegov novac za sada nije pronađen.

Regalijan (Publius Caius REGALIANVS). Rimski vojskovođa u vreme imperatora Valerijana i Galijena u 260. godini se proglašio imperatorom. U vreme kada je izglasan za imperatora između kraja jula i 9. decembra 259. god. u Sirmijumu, komandovao je legijama u Iliriku. Rodom je bio iz Dakije i kako se govorilo bio je u srodstvu sa Decibelom. Ne raspolažemo ni sa kakvim podacima o predhodnoj karijeri Regalijana. Vrlo je verovatno da je on u vreme Galijenovog boravka u Iliriku bio prokurator združenih provincija. Da bi mogao da izdržava trupe, Regalijan je otvorio kovnicu u Karnuntumu gde je kovao novac za sebe i svoju ženu, Druantilu Sulpiciju. Za izradu svog novca koristio je novac drugih careva tako što ih je prekivao. Poznato je 9 tipova antoninijana. Na aversu je njegova drapirana bista i tekst IMP C P C REGALIANVS AVG. (sl. 6). Regalijan je poginuo najverovatnije na reci Tisi 260. godine, u borbi protiv Sarmata.

Sl. 7

Makrijan (Titus Fulvius Iunius MACRIANVS) sin vojskovođe Fulvia Makrijana. Tokom 260-261. godine zajedno

sa bratom Kvietom upravljao je istočnim delom Carstva. Posle zaraobljavanja i smrti imperatora Valerijana od strane Persijanaca 260. godine, Fulvie Makrin i budući prefekt pretorijanaca Balista, proglašili su za imperatore Makrijana i Kvjeta. Ovo se dogodilo 260. godine i mnoge istočne provincije (Sirija, Egipat i niz oblasti Male Azije) priznali su njihovu vlast. U ostalom delu carstva imperator je bio Galijen, sin i naslednik Valerijana. Da kontrolišu vlast u Siriji su ostavljeni Kviet i Balista dok su Makrijan i njegov otac poveli pohod protiv Galijena. U 261. godini došli su do Dunava i negde u Iliriji su se sukobili sa trupama lojalnim Galijenu koje je predvodio Aureol. I Makrijan i njegov otac su tom prilikom poginuli.

Za sada je poznato 3 tipa aureusa i 10 tipova antoninijana Makrijana kovanih u Antiohiji, kao i jedna tetradrachma kovana u Aleksandriji. Na aversu je pored njegovog lika natpis IMP C FVL MACRIANVS PF AVG. (sl. 7). Često se Makrijan, koji je kovao novac, naziva u literaturi Drugim. Ovo je netačno jer otac nikada nije bio proglašen imperatorom zadovoljivši se tim što su njegovi sinovi uzvišeni za avguste.

Sl. 8

Kviet (Titus Fulvius Iunius QUIETVS), sin generala Fulvia Makrijana i mlađi brat usurpatora Junija Makrijana. U 260. godini, zajedno sa svojim bratom, bio je proglašen za imperatora u istočnim provincijama. Kada su njegov brat i otac preduzeli pohod protiv Rima, da bi potvrdili svoje pravo na presto, ostao je da upravlja u istočnim provincijama. Posle pogibije oca i brata, Kvjeta, koji se nalazio u Emesi, napao je Odeant, namesnik Palmije, koji ga je 261. god. zarobio i ubio. Novac sa njegovim likom kovan je u kovnicama Antiohija i Aleksandrija. Na jednom tipu aureusa i jedanaest tipova antoninijana na prednjoj strani novca je njegovo poprsje sa zrakastom krunom, dok je okolo teksta IMP C FVL QUIETVS PF

AVG. (sl. 8). Na reversima su različite predstave.

Trebelijan (TREBELLIANVS). Za vreme vladavine cara Galijena (260-268) Trebelijan se proglašio carem u Isauriji (Mala Azija). Prema „Istoriji Avgusta“ on je kontrolisao i Kilikiju, ali je bio poražen i ubijen od strane Kamisola, vojskovođe Galijene rodom iz Egipta. Savremena nauka smatra da je sve ovo izmišljeno od strane pisca „Istorije Avgusta“.

Celz (CELSVS). Ako je verovati „Istoriji Avgusta“, on je bio privatno lice, nekada tribun, živeo je u Africi na svom imanju. Zbog svoje pravednosti i veligog ugleda, on je od strane Vibia Pasijsa, prokonzula Afrike, i Fabija Pomponija, vojnog komandanta na libijskoj granici, proglašen carem. Posle samo sedam dana ubijen je od neke Galijenove rođake. Njegovo telo je bačeno psima. Ustanak i ljudi koji se u njemu spominju očigledno su izmišljeni.

Saturnin (Iulius SATURNINVS). Ovaj usurpator, koga ne treba brkati sa istoimenim usurpatorom iz vremena Proba, spominje se u „Istoriji Avgusta“ kao „Dobar vojskovođa iz vremena Galijena“. Prema *Istoriji* on je bio proglašen imperatorom od strane legionara i od njih je i ubijen pošto je bio suviše strog. Očigledno je i on izmišljen od strane pisca *Istorijske* kao i Trebelijan i Celz.

Sl. 9

Laelijan (Ulpius Cornelius LAELIANVS). Laelijan, usurpator, pobunio se 268. godine protiv Postuma, prvog imperatora tzv „Galskog carstva“. Njegov datum rođenja i poreklo su nepoznati. Veliki broj pisanih izvora navodi netačno njegovo ime, i samo jedan od njegovih novčića sadrži njegovo puno ime Ulpius Cornelius Laelianus. Uobičajeni natpis na reversu je IMP C LAELIANVS PF AVG u nekoliko varijanti. Svoj novac je kovao u zasada nepoznatoj galskoj kovnici, možda u Moguntiacumu (Majnc). Tokom svoje vladavine kovao je 4 vrste zlatnih aureusa (sl. 9), 5 tipo-

va antoninijana i 1 tip denara. Nema ni jednog pisanog ili epigrafskog spomenika koji nam govori kakvu je funkciju imao Laelijan pred ustanak protiv Postuma. Mnoge varijante su razmatrane na osnovu numizmatičkog materijala i po svoj prilici je on bio ili legat XXII legije ili namesnik Gornje Germanije. Glavni argument u prilog ovome, je taj što je centar pobune bio u Moguntiacumu, glavni grad provincije Gornje Germanije. Istoriski izvori ne ukazuju tačno vreme početka i kraja usurpacije Laelijana, no najverovatnije je da se on pobunio protiv Postuma u februaru ili martu 269. godine. Sudeći po broju moneta, emitovanih sa njegovim imenom, ustanak je trajao dva ili tri meseča. Ako pretpostavimo da je ustanak počeo krajem marta 269. godine, kraj njegove vladavine bi bio u maju ili junu iste godine. Laelijan je bio pobeden i najverovatnije ubijen u Majncu od strane vojske Postuma. Ali samo što je Postum zauzeo grad i sam je bio ubijen od svojih vojnika, jer nije dozvolio da se grad opljačka, i zamenjen je Marijem.

Sl. 10

Marije (Marcus Aurelius MARIVS), drugi imperator tzv. Galskog carstva. Legije su ga izvikale za cara posle ubistva Laelijana 269. godine. Godina rođenja Marija nije poznata ali po svoj prilici on je bio skromnog porekla. Prema nekim izvorima u mladosti je radio kao kovač mačeva. Od samog dolaska na vlast bio je u teškoj situaciji jer je morao sačuvati lojalnost legija Postuma koje su priznavale njegovu vlast i trebao ih je pomiriti sa ostacima legija Laelijana. Zato je na njegovom zlatnom i srebrnom novcu dat naglasak na slogu (Concordia militum) i lojalnost vojske (Fides militum). Usled nemogućnosti da spreči vojsku da razori Moguntiacum on je prestonicu preneo u Avgustu Treverum (Trijer). U novoj prestonici je kovao svoj novac dok je kovnicu iz Moguntiacuma preneo u Keln. Prema *Historia Avgista - Istorija careva* on

je vladao svega tri dana. Što nije verovatno obzirom na broj od 4 tipa aureusa i 15 tipova antoninijana. Na njegovom novcu (jedan tip ilustrovan na sl. 10), nalazimo tri vrste natpisa IMP C MARIVS PF AVG

IMP C M AVR MARIVS AVG, IMP C M AVR MARIVS PF AVG. Po svoj prilici, posle kratkotrajne vladavine, ne duže od dvanaest nedela Marij je ubijen.

Sl. 11

Aureol (Marcus Aelius AUREOLVS). Poreklom je iz Dakije. Tokom vojne službe prošao je kroz sve vojne dužnosti dostigavši do komandanta konjice cara Galijena i u tom svojstvu je učestvovao u svrgavanju Ingenija. Tokom 268. godine prešao je na stranu Postuma, pa je u Miljanu kovao novac u njegovo ime. Na svoj sopstveni novac stavljao je natpis IMP AVREOLVS AVG. (sl. 11). Posle poraza od Galijena, iste godine, pobeđao je u Milano, ali je bio ubijen od strane svojih vojnika.

Sl. 12

Domicijan (DOMITIANVS) Imperator-uzurpator oko 270/271. godine. Za imperatora je bio proglašen na početku vladavine Aurelijana (270-275), ali je uskoro bio ubijen. Njegov ustanak je došao kao rezultat varvarskih upada na početku Aurelianove vladavine. On je možda istovetan sa generalom Domicijanom koji je pobedio Makrijanu 261. godine. Prvi primerak novca sa njegovim imenom IMP C DOMITIANVS PF AVG pronađen je 1900. godine (sl. 12). Otkriće drugog primerka njegovog novca, 2004. godine nesumnjiv je dokaz da je Domicijan bio proglašen za cara.

Sl. 13

Vabalat (Lucius Iulius Septimius VABALLATVS APHENODORVS) Sin Odenota i carice Zenobije. Vladao je u Palmiri posle smrti oca 266. godine. Verovatno je nosio titulu Corrector orientis, kojom se u Rimu označavao velikodostojnik koji se bavio problemima istočnih provincija i spoljne politike na Istoču. Stvarnu vlast u zemlji imala je njegova majka Zenobia, zahvaljujući kojoj je Palmira doživela vrhunac svoga uspona. U 272. godini Vabalat je uzeo titulu Avgust, ali je uskoro bio zarobljen od imperatora Aurelijana i zbačen sa prestola. O daljoj negovoj sudbini nemamo podataka, možda je ubijen posle zauzimanja Palmire ili je živeo sa majkom Zenobijom u Rimu, gde ju je odveo Aurelijan. Na novcu Vabalata, koji je kovao dok je bio Dux Romanorum od 266-271. godine, oko njegovog lika nalazi se legenda VABALATHVS V(ir) C(larissimus) R(ex) I(mperator) D(ux) R(omanorum), dok je na reversu lik imperatora Aurelijana. Novac koji je emitovao, kao samostalni vladar 271-271, nosi samo njegov lik i titulu IMP C VHABALATVS AVG i veoma je redak (sl. 13).

Cenzorin (CENSORINVS). Imperator-uzurpator za vreme vladavine Klaudija II Gotskog (268-270). Prema „Istoriji Avgusta“ Cenzorin je bio sjajan vojskovođa. Za imperatora je bio izvikan od strane svojih legija. Kao čovek starih shvatanja, budući da je bio ovečan imperatorskim vencem, počeo je pokazivati samostalnost i strogost, ovo je dovelo do pobune njegovih legionara koji su ga ubili. Cenzorin je sahranjen u okolini Bolonje, a na podignutom spomeniku, između ostalog, je pisalo da je bio „Srećan u svemu a nesrećan kao imperator“. Vladao je samo sedam dana.

Faustin (FAVSTINV). Faustin je bio uzurpator u vreme Tetrika I (270-273) i on je poslednji od takozvanih „Galskih imperatora“. Njegovo puno ime, mesto i godina rođenja su nam do danas ostali nepoznati. Hronologija usurpacije Faustina je sporna. Neki naučnici datuju

njegov ustanak 273. godine, ali više je verovatno da se on dogodio 274. godine. Istoriski izvori navode da je Tetrik I poslednjih meseci svoje vladavine tražio od Aurelijana pomoć za borbu protiv usurpatora. Na osnovu ovoga najverovatnije je da se početak usurpacije Faustina odigrao u proleće ili početkom leta 274. godine. Zonar navodi da je Aurelijan posle pobeđe nad Tetrikom I, morao da uguši novu pobunu u Galiji, što je i uradio dosta brzo. Ovo navodi na zaključak da je ustanak Faustina trajao još neko vreme nakon što se Tetrik I predao Aurelijanu, u leto 274. godine. Mi danas ništa više ne znamo o dejstvima Faustina tokom njegove usurpacije i kakva je bila njegova konačna sADBina.

Felicisim (FELICISSIMVS). Pobunio se protiv imperatora Aurelijana oko 271. godine. Felicisim je bio načelnik (rationalis) fiska (blagajne) za Aurelijana. On je podsticao svoje službenike na kvarenje novca. Kada je ovo bilo otkriveno podigao je ustanak na Celijskom brdu. Imperatorska vojska je uspela sa velikim trudom da uguši pobunu. U ovim borbama poginuo je i Felicisim. Ni jedan od izvora ne govori o tome da je Felicisim imao namjeru da se proglaši imperatorom, a nema ni jedne monete sa njegovim imenom. Saglasno priči Aurelija Viktora, ustanak je moguće datovati u vreme od poraza Tetrika I do utemeljenja hrana Sunca t.j. 274. godine. No, verovatnije je da je ustanak bio 271. godine, jer je 274. godine Aurelijan čvrsto držao vlast u Imperiji, umirivši pobunjena plemena i vrativši pod vlast Rima Galiju i Palmiru. Osim ovoga, kovnica novca je obustavila rad tokom nekog vremena, do monetne reforme 274. godine, što je moglo biti posledica ustanka.

Sl. 14

Sl. 15

Bonos (Marcus BONOSVS) se rodio u Britaniji, a njegova majka je bila iz Galije. Njegov otac je bio retorik ili učitelj pisanja. U ranoj mладости je ostao bez oca i možda nikada nije stekao ne-

ko više obrazovanje. Vojnu službu započeo je kao mladi komandir postepeno se penjući po službenoj lestvici do komandanta retijske granice. Posle poraza od strane Germana uplašivši se carova gneva, podigao je ustanak 280. godine. Pošto ga je Prob (276-282) pobedio, izvršio je samoubistvo. Njegovu porodicu Prob je poštdeo i dao joj izdržavanje. Tokom svoje kratkotrajne vladavine kovao je tri tipa antoninijana koji imaju na aversu natpis M C BONOSVS AVG. (sl. 14).

Saturnin (Iulius Saturninus SEXTVS IVLIVS SATVRNINVS) bio je namesnik Sirije. Prema pisanju autora *Istorijs Avgusta* po poreklu je bio Gal. Zosim ga naziva Mavrom. Proglasio se imperatom u Aleksandriji u Egiptu, ali je ubrzo poginuo (280) u okolini Alameja u borbi sa Proborn. Prema Zosimu ubili su ga sopstveni vojnici. U Aleksandrijskoj kovnici kovan je aureus sa njegovim likom i natpisom IMP C IVL SATVRNINVS AVG. (sl. 15). Poznata su dva primerka ovog novca od kojih se jedan čuva u Britanskom muzeju a drugi u Dorkee collection u Njujorku.

Amand (Gnaeus Silvius AMANDVS). Voda Bagauda, seljačkog ustanka u Galiji. Imperator-usurpator 285 ili 286. godine. Ovaj ustanak Maksimijan je teškom mukom uspeo da uguši. U literaturi se pominje njegov antoninjan na kojem je natpis IMP S AMANDVS P F AVG.

Elian (Qvintus Valens AELIANVS). Desna ruka Amanda i možda imperator-usurpator 285 ili 286 godine. U 285 ili 286. godini seljaci ustanici, poznati u istoriji kao Bagaudi pobunili su se protiv rimske uprave u Galiji i Hispaniji. Amand, jedan od voda ustanika oblačio se u purpur, njegov glavni pomagač bio je neki Elijan. Verovatno u 286. godini Maksimijan Herkul, koga je imperator Dioklecijan proglašio avgustom, zajedno sa Karauzijem ugušio je ustanak.

Sl. 16

Julijan (Marcus Aurelius Julianus Sabinus MARCVS AVRELIVS IVLIANVS), nazvan Julijan Panonski, izvican je za cara od strane legija krajem 284. godine u Veneciji. U pohodu prema Rimu njegovu vojsku je Karin (283-285) porazio u boju kod Verone, 285. godine. Svoj novac, jedan tip aureusa (sl. 16) i četiri tipa antoninijana Julijan je kovao u kovnici Siscia (Sisak). Na aversima ovog novca je lik usurpatora i tekst IMP C M AVR IVLIANVS P F AVG ili IMP C IVLIANVS PF AVG.

Firmuis, bogati trgovac usurpator u Aleksandriji 270-273. godine. Rodom je bio iz Seleukije. Posle kratkotrajne vladavine porazio ga je Aurelijan. Njemu nije ostalo ništa drugo nego da posle toga izvrši samoubistvo. Za sada nije poznat ni jedan primerak njegovog novca.

Sl. 17

Domicije Domicijan (Lucius Domitius Domitianus LVICIVS DOMITIVS DOMITIANVS). Mada papirusi i numizmatički izvori govore da je L. Domicij Domicijan podigao ustanak protiv Dioklecijana u junu ili julu 296 (297?), drugi izvori govore da je ustanak podigao Aurelije Ahilej (Aurelius Achilleus). U svakom slučaju, Dioglecijan je organizovao protiv akciju i ustanak je u martu 298. god. ugušen. Ova neusaglašenost između izvora nastala je svakako usled toga što je Domicije verovatno umro u decembru 297. godine kada je Dioklecijan uspostavio kontrolu nad Egiptom, dok je Ahilej, do marta 298. godine pružao otpor u Aleksandriji. Od ovog usurpatora za sada su poznata 4 tipa aureusa i jedan tip folisa kovanih u Aleksandrijskoj kovnici. Na aversu novca (sl. 17) je natpis DOMITIANVS AVG na aureusima, ili IMP C LVICIVS DOMITIVS DOMITIANVS AVG ili IMP C L DOMITIVS DOMITIANVS AVG na folisima.

Tron Rimske imperije na licitaciji

Rista MILETIĆ, Beograd
inner@sezampro.yu

Ako je rimske panteon bio raspoređen po hramovima, isti su posle smrti imператора Komodusa odzvanjali od smeha bogova koji su svojim mermernim licima sa tronova, na koje su ih sami Rimljani postavili, sada gledali na prljavštinu, zlo i krvoločnost svojih vernika.

Nekada neprikosnoveni Senat, bojažljivo je iz svojih redova preporučio pretorijancima novog imperatora, uz punu podršku ubica imператора Komodusa i na tron je predoveden i postavljen, nego izabran:

PVBLIVS HELVIVS PERTINAX

(3. januar 193 - 28. mart 193)

Pertinaks je rođen 126. godine, a na tron Imperije je došao kao prefekt grada Rima. Prethodno je upravljao većinom provincija carskoga, a činjenica da se odlikovao odlučnošću i razboritošću, preporučila ga je još imperatoru Marku Aureliju, te je trenutkom izbora bio možda jedini živi prijatelj tog cara. Otac mu je bio HELVIVS SVC-CESSVS, ime majke je ostalo nepoznato i nigde se ne pominje, dok je sam Pertinaks započeo svoju vojničku karijeru pod Antoninima. U ratu u Siriji za vreme imperatora Antoninusa Pijusa, bio je prefekt kohorte, da bi protiv Parćana ratovalo kao tribun LEGIO VI VICTRIX. Isto tako je i njegova karijera kao konzula bila brillantna. Vojne operacije u Germaniji, Galiji, Reciji i Noriku, kao i zvanje LEGATVS LEGIO I (PRIMVS) ADVTRIX dovele su do toga da je 179. godine, po povratku u Rim, prvi put zauzeo svoje mesto u sali Senata.

Takav čovek je sada bio na tronu Imperije, sa namerom da na njemu i ostane, ali Rim više nije bio kao nekad. Pertinakovci postupci bili su

pre primereni vremenu jednog Pijusa ili Aurelija, pa su prvo izazivali podsmeh kod pretorijanaca, a potom i njihov gnev. Senat je pak blagonaklono i sa odobravanjem gledao na tronu svog predstavnika. Pre svega, odbio je da svoju suprugu proglaši za avgustu, ali isto tako i sina za cezara, a svoj lični imetak je danom stupanja na dužnost preneo na ženu i sina, kako ne bi polagali pravo da traže pomoći od države.

Emisione njegove aktivnosti su trajale koliko i vladavina, od januara do marta meseca 193. godine, u kom periodu su iz kovnice u Rimu emitovani:

- aureus u zlatu (sl. 1)
- denar u srebru
- as, dupondijus i sestercijus u bronzi, ukupno četrdeset modula i apsolutno svi spadaju u numizmatičke raritete (R-R4). Isto važi i za veoma retka provinsijska kovanja (TOMIS, danas Konstanca u Rumuniji).

Na bronzanom novcu pojavljuje se još i aversni natpis: IMP CAES P HELV PERTINAX AVG. Na aukcijama u svetu češće se pojavljuje novac od plemenitih metala nego onaj koji je bio u nadležnosti Senata.

Kada su reversni natpsi u pitanju, imperator Pertinaks je zaista originalan, jer ti natpsi odudaraju od uobičajenih, koji su se javljali kod prethodnih imperatora. Pomenimo samo neke: SAECVLO LAV-DANDE, DIS GENITORIBVS, predstava žene itd. Od personifikacija se pojavljuju: AEQVITAS, FORTVNA, LAETITIA, LIBERALITAS, PROVIDENTIA...

Želeći da sačuva Imperiju od rasipnosti imperatora Komodusa, ukinuo je sve teške poreze, propagira-

jući štedljivost i marljivost kao mera za popunjavanje državne blagajne. U jednom carskom dekretu je čak izjavio: "Više volim da upravljam siromašnom državom pomoći nevinosti, nego da steknem bogatstvo tiranijom i beščaćem". Ukinuo je ograničenja trgovini, suzbio raskoš, primorao špekulantе i miljenike prethodnika da nečasno steceno bogatstvo vrati za državne potrebe. Takvim potezima za kratko vreme je stekao poštovanje i ljubav naroda. U svom sprovođenju zakonitosti i reda zaboravio je samo jedno: pretorijance.

Podstaknuti pretorijanskim prefektom Letom (LAETVS), istim onim koji je bio učesnik smaknuća imperatora Komodusa, pretorijanci su pokušali da nametnu novog imperatora (senator SOSIVS FALCO), ali je zavera osuđena, a dobroćudni imperator je poštdeo život nesuđenom caru. Razočarani pretorijanci dižu pobunu u logoru i kreću na carsku palatu. Pertinaks je krenuo u suret svojim ubicama, ali poziv na lojalnost ih je zadržao samo nekoliko trenutaka, dok mu jedan plaćenik, varvarin iz Tongere na, nije zadao prvi udarac mačem, a njega su sledili i ostali. Glava mu je odsečena, pobodena na kopljje i odneta u pretorijanski logor. Konsekciona kovanja novca za ovog imperatora, iste 193. godine, emitovao je imperator Septimije Sever. Emitovani su: aureus u zlatu i denar u srebru, sa natpisom na aversu: DIVVS PERT PIVS PATER i na reversu: CONSECRATIO.

Kada je bronza u pitanju (as i sestercijus, sl.2), pojavljuje se prethodni natpis na aversu ali i: DIVVS PERTIN PIVS PATER.

Nije potrebno posebno naglaša-

vati da su svi konsekracioni primerici vrhunski numizmatički rariteti i da samo sestercijus, sa slike 2, vredi koliko omanji vozni park neke kompanije.

Imperija je bez carskog naslednika i čak i oni koji su sebe mogli videti na tronu oskrnavljenom krvlju vrsnog vladara (LAETVS, SVLPITI-ANVS - carev rođak) zaziru, kako od gneva svetine, isto tako i od gneva onih koji su bili zaduženi za bezbednost cara. Neki pretorijanci koji su videli mogućnost "dodatnog prihoda" oglašaju da će tron biti prodat najboljem ponuđaču, odnosno onome ko ga najviše plati. Imperija na prodaju? Da li su se čuli krizi predaka u hramovima, krizi patricija koji su vekovima čuvali dostojanstvo te Imperije?

Glas o prodaji došao je i do vremenskog senatora Didija Julijana, i podstaknut ambicijama svoje supruge i čerke (MANLIA SCANTILLA; DIDIA CLARA), kao i svojim oslobođenicima i klijentima, požurio je u logor pretorijanaca. Obezčavši svakom vojniku 25 hiljada sestercijusa, znatno više nego što je ponudio Sulpicijan, tron imperije kupio je:

MARCVS DIDIVS SEVERVS IVLI-ANVS (28 mart 193 - maj / juni ? 193.)

Didije Julijan je rođen 137. godine sa zavidnim rodoslovom. Po majčinoj liniji vodi poreklo od potroditice LVCIVS OCTAVIVS CORNELIVS SALVIUS IVLIANVS AEMILI-ANVS, koji je bio pravni konsulant i konzul 148. godine. Otac mu je bio PETRONIVS DIDIVS SEVERVS, a deda QVINTVS PETRONIVS SEVERVS iz patričijske potroditice u Hadrumetu (HADRVM-METVM), današnji Tunis. U mlađosti je imao pokrovitelja u Domiciji Lucili (DOMITIA LVCILLA), majci imperatora Marka Aurelija.

Rimski Senat se, glumeći zadovoljstvo (posebno zbog Didijevog pretorijanskog okruženja), obavezao na vernost, a novi imperator je verovatno iste noći posle pisanke proklinjao svoju brzopletost, čak ludost preduzetog dela. Možda je u svom bezumlju pomislio da osim

Sl. 1. Aureus Av.IMP CAES P HELV PERT AVG; rv.PROVID DEOR COS II

Sl. 2. Sestercijus Av.DIVVS PERTIN PIVS PATER; rv.CONSECRATIO / SC

Sl. 3. Denar. Av.IMP CAES M DID IVLIAV AVG, rv.CONCORD MILIT

Sl. 4. Sestercijus Av.IMP CAES M DID SEVER IVLIAN AVG; rv..PM TRP COS/SC (sa predstavom Fortune)

Sl. 5. AR denar Av.MANL SCANTILLA AVG; rv.IVNO REGINA

Sl. 6. Sestercijus Av.DIDIA CLARA AVG; rv.HILAR TEMPOR/SC

pretorijanaca van Rima postoji još nešto: LEGIJE sa svojim vojskovođama. Bio je bez prijatelja, bez sledbenika, ali u uzavrelom i punom gneva Rimu, novi imperator ne zaboravlja da kroz novčane emisije sebe učini besmrtnim. Prolaskom kroz tu kapiju zakoračio je u istoriju.

Kovnica Rim je u tom kratkom carskom mandatu emitovala:

- aureus u zlatu
- denar u srebru (sl. 3)
- dupondijus u bronzi (mart/maj 193)
- sestercijus u bronzi (maj/juni 193, sl. 4)

Zanimljivo je napomenuti da se ovaj reversni natpis pojavljuje na svim modulima, jer je očigledno da je imperator i na ovaj način tražio lojalnost pretorijanaca, čiju je "odanost" tako skupo platilo.

Može, ali ne mora, da iznenadi da u tom emisionom opusu ne egzistira as kao modul. Već je napomenuto da su egzekuciju imperatora "potpomogle" njegova ambiciozna supruga i čerka, tako da u prave numizmatičke "bisere" spada i novac ove dve avguste, jer je, u trenutku kada je proglašen za avgusta, Didije Julijan obe načinio avgustama.

Za Manliju Skantilu (MANLIA SCANTILLA) su emitovani:

- aureus u zlatu
- denar u srebru (sl. 5)
- sestercijus u bronzi
- dupondijus (ili as ?) u bronzi

Identični moduli su emitovani i za njegovu čerku Didiju Klaru, čiji je sestercijus prikazan na sl. 6.

Zanimljivo je napomenuti da je ovaj sestercijus prvi put publikovan 1891. godine.

Imperator Didije Julijan nije mogao da kupi gnevni rimski puk, a ako je imao miran san, to je trajalo samo dve nedelje. Vrenje u prestonici, izazvano sramnom kupovinom trona, kao plamen se proširio ka granicama imperije. Već 13. aprila 193. godine panonske legije (ILLIRIC) su izvikale za imparatora Septimija Severa (SEPTIMIVS SEVERVS). Kada su to mogli pretorijanci, zašto to ne bi mogli i legionari

ri koji su, inače, bili daleko slabije plaćeni.

U Britaniji je za imperatora izvican Klodije Albin (CLODIVS ALBINVS), a u Siriji Pescenije Niger (PESCENNIVS NIGER). Svaki od njih je raspolažao sa tri legije i, mada su se nalazili na različitim krajevima imperije, bili su iskusne vojskovođe, sa kroz borbu uvežbanim legijama. Svakome pojedinačno je više bilo stalo do trona nego do odmazde za smrt imperatora Pertinaksa, koju su uzimali kao razlog za svoje delovanje.

Didije Julian je želeo pregovore, ali uplašen i smeten, nije mogao da se organizuje. Molitve po hramovima, molbe za lojalnost upućene pretorijancima, priprema atentata na Septimija Severa, predlaganje kompromisa nije učvrstilo njegovu poziciju.

U strahu za sopstvene živote, plašeći se Severovih dunavskih legija, koje su bile na putu za Rim, Senat je potpomognut "ubedljivošću" pretorijanca, istih onih koji su ga doveli na tron, proglašio prvo imperatora Pertinaksa za božanskog (DIVVS) i odmah zatim osudio na smrt imperatora Didija Julijana, 2. juna 193. godine odveden je u dvorsko kupatilo gde mu je kao zločincu odrubljena glava, posle samo nešto više od dva meseca vladavine. Sudbina supruge i čerke nije zabeležena, kao ni sudbina dva njegova brata (DIDIVS PROCVLVS i NVMMIVS ALBINVS)

Svaki komad novca imperatora Didija Julijana i članova carske porodice, isto kao i kod imperatora Pertinaksa, nosi označku R3 ili R4, a dalji komentari nisu potrebnici.

Relativno daleko od Rima, na istočnom Mediteranu, u vreme kada su pretorijanci izlicitirali tron u korist imperatora Didija Julijana, u Antiohiji Sirijskoj legije su "izvika-le", adekvatniji rečeno - proklamovale, za svog imperatora čoveka skoro nepoznate vojničke karijere, i isto tako nepoznatog rodoslova. Bio je to:

CAIVS PESCENNIVS NIGER

(193-194)

Rođen je u malom mestu Akvinu-

Sl. 7. AR denar Av.IMP CAES C PESCEN NIGER IVSTITIA; rv.SACVLI FELICITAS

Sl. 8. Av.IMP CAES C PESC NIGER IVSTVS AVG; rv.VICTORIAE AVG PP

Sl. 9. Av.D CLOD SEPT ALBIN CAES; rv.FELICITAS COS II SC

Sl. 10. AE sesterc Av.D CLOD SEPT ALBIN CAES; rv.FELICITAS COS II SC

Sl. 11. AR denar Av.IMP CAES D CLO SEP ALB AVG; rv.FIDES LEGION COS II

mu (AQVINVM) u Lacijumu (LATIVM) negde između 135. i 140. godine. Otac mu je bio ANNIVS FVSCVS, a majka se zvala LAMPRI-DIA, moguće iz roda AELIVS LAM-PRIDIVS. Nema igre reči. Latinski termin FVSCVS i NIGER su skoro sinonimi i znače mračan, crn, tamnoput, a u nekim slučajevima i opak, ali nema objašnjenja za to ni kod oca (FVSCVS) ni kod sina (NI-GER) obzirom da nisu pripadali crnoj rasi.

Po Dionu Kasiju (DION CASSIVS) njegovo puno ime bilo je CAIVS PASCENNIVS NIGER IVSTVS, ali ni on ne objašnjava poreklo imena, posebno IVSTVS (pravedni) koje se pojavljuje i na novcu, ali je moguće da je tek sa proklamacijom taj pridiev dodat njegovom imenu. Istorija ne beleži na osnovu čega je to učinjeno.

Što se tiče njegove karijere, zna se da je 183. godine, pod imperatom Komodusom, ratovao protiv Dačana, zajedno sa Didijem Julijanom, a kada je proklamovan za imperatora bio je na dužnosti guvernera Sirije sa sedištem u Antiohiji. Moguće je i vrlo verovatno, da je Niger tokom svog života i vojničke karijere boravio u prestonici, ali je sada delovao iz Antiohije, pre svega jer je Septimije Sever sa svojim legijama bio daleko bliži Rimu. Dugo se tvrdilo (skoro sve do XIX veka) da je Antiohija bila i jedina kovnica iz koje je emitovan novac Pescenija Nigera za plaćanje pripadnika tri legije koje su bile pod njegovom neposrednom komandom i čijom zaslugom je i postao imperator. Napominjemo da je tada, na kratko vreme, Rimска imperija bila tetrahija.

Nije iznenađenje da u uslovima građanskog rata vojska "priznaje" samo plemenite metale kao novac, pa je tako i Niger iz kovnice u Antiohiji emitovao samo aureus u zlatu i denar u srebru (sl. 7), što je i kataloški evidentirano (RIC, Cohen).

Na većini od stotinak iskovanih komada modula na aversu uz uobičajene titule IMP, CAES, AVG, egzistira i natpis: IVSTI, IVST, IVS i IV, kao skraćenica od IVSTVS ili IVSTI-

TIA (pravedan, pravednost), što je očigledno poruka, ali i obećanje imperatora, koji u zamenu za to traži podršku, koja mu je više nego sigurno bila neophodna.

Reversne predstave pripadaju standardnoj ikonografiji gde su predstavljene: FIDES, CERES, CONCORDIA, FORTVNA, HILARI-TAS, IOVA, MARS itd. Već tokom 193. godine u okviru natpisa na reversu pojavljuje se samododeljeno COS, a potom i COS II, dok na jednom denaru čak egzistira i natpis HILARITAS SC, mada je Senat imao isključivo pravo kovanja bronzanog, ali ne i srebrnog novca. Kao da je Niger ovim natpisom želeo da kaže da ima podršku Senata.

Kovnica u Antiohiji je emitovala ukupno pet tipova aureusa od kojih tri na reversu nose natpis IVSTITIA AVGVSTI u skraćenoj varijanti (IVST AVG i IVST AV), jedan je sa natpisom ROMAE ATERNA, a onaj sa natpisom IOVI CONSERVATORI predstavlja pravi raritet.

Nema sumnje da je imperator Niger predstavljao smetnju imperatoru Septimiju Severu koji je želeo čistu situaciju na Istoku. Da bi se osigurao na Zapadu, Sever je samoproklamovanom imperatoru Klodiju Albinu dao titulu cezara, istvre-meno izvršivši adopciju, a zatim svoj vojni potencijal okreće protiv Pescenija Nigera.

Posle dva-tri manja vojna uspeha imperatora Nigera, 194. godine je došlo do bitke na reci Is (ISVS), severno od Antiohije, na istoj reci gde je 333 godine pre nove ere Aleksandar III porazio Darija. U ovom sukobu imperator Pescenije Niger je poražen i prinuđen da bekstvom spašava glavu. Grad Antiohija je svirepo kažnjen i sveden na nivo sela, a negde na obalama Eufrata tokom 194. godine imperator Pescenije Niger je pogubljen zajedno sa suprugom i sinom koji su za istriju ostali nepoznati. I denari i aureusi imperatora Pescenija Nigera spadaju u najveće raritete rimske antičke numizmatike.

Pre desetak godina na jednoj evropskoj aukciji prodat je aureus (sl.8) za nepojmljivu cifru od oko

120.000 evra, ali ako kažemo da je potekao iz kovnice Aleksandrija (Egipat), po označi "PP" (nije PATER PATRIAE) i da je za sada unikat, cifra i nije nepojmljiva. Rimska antička numizmatika još uvek čuva svoje tajne, treba ih otkriti i ko zna? Možda baš u ovom trenutku neki raritet izlazi na svetlo dana.

Dok je Septimije Sever rešavao svoj status na Istoku u ratu sa imperatorom Pescenijem Nigerom, na Zapadu njegov posinak i cezar očigledno nije bio zadovoljan svojim statusom, jer je i on u godini vrenja proklamovan za avgusta. Čovek koji je odbio da prihvati titulu cezara i potencijalnog naslednika od imperatora Komodusa očekujući njegovu, a shodno tome i svoju propast, istu je prihvatio od Septimija Severa, bio je:

DECIMVS CLODIVS SEPTIMIVS ALBINVS (193-197)

Poreklo Klodija Albina vuče korene još iz perioda Republike i o njemu je teško reći nešto konkretnije, jer nedostaju pouzdani istorijski podaci. Zna se da je bio prvoroden dete čiji je otac bio CAEONIVS POSTVMVS, a majka AVRELIA MESSALINA.

Tokom više od dva veka patricijska porodica je ekonomski slabila i propadala zadržavajući svoj "pedigre" (ili je tako tvrdio Albin), tako da se u kritičnoj godini posle Komodusove smrti u, za Rim dalekoj provinciji, Britaniji, kao njen upravitelj našao baš Klodije Albin. Želeći miran Zapad, Septimije Sever, osim što Albinu daje titulu cezara ovog i usvaja otuda u njegovom imenu SEPTIMIVS. Iz tog perioda počinju i prve emisije novca na kojima je Klodije Albin predstavljen kao cezar.

Kod ovih nominala, kao i kod onih koji nose natpis na reversu COS II SC, FORT REDVCI COS II SC, MIN PAC COS II SC, SAECVLO FRVGIFERO COS II SC i CONCORDIA SC, postoje dileme i nedefinisaniosti po svetskim katalozima (Cohen, RIC pa čak i onim aukcijskim) da li je to dupondijus ili as.

Moguće je da je to iz razloga što bista cezara nema na glavi zrakastu krunu uobičajenu za dupondijus, a sama kovanja su potekla iz rimske kovnice u relativno velikom rasponu od 193. do 195. godine.

Kovanja novca imperatora Klodija Albina se stoga mogu podeliti na emisije iz 193. godine (?) gde se na aversu pojavljuje bista cara sa titulom cezar u strukturi:

- aureus u zlatu
- denar u srebru
- sestercijus u bronzi
- dupondijus (ili as) u bronzi
- provincijska kovanja (AE. Verovatno kovnica CILICIA sa predstavom Artemide na reversu)

Dok je Septimije Sever rešavao svoje imperijalne probleme sa imperatorom Nigerom, a potom sa njegovim sledbenicima, u Mesopotamiji Albin se proglašio za imperatora u Rimu i sve do 197. godine novac je kovan sa titulom avgusta na aversu i emitovan iz kovnica Roma i Lvgdvnvm (Lion, Galija). Ikonografija kao i nominale su nepromjenjeni uz zastupljenost na reversu: Felicitas, Roma, Minerva, Aeqvitas, Clementia, Fortuna, Pax...

Relativno duga vladavina odnosno suvladavina nije rezultirala velikim i raznovrsnim emisijama novca, tako da je za period od četiri godine ukupno emitovano sedamdesetak različitih primeraka novca i svi oni, u pogledu retkosti, nose označku "R".

"Drskost" Klodija Albina nije mogla proći nekažnjeno. Proglasivši svoga sina Karakalu za cezara, Sever šalje legije pod njegovom komandom da kazne uzurpatora. Albin napušta Rim i do odlučujuće bitke dolazi 19. februara 197. godine kod Liona u Galiji, gde su snage imperatora Klodija Albina poražene. Sam imperator je ubijen zajedno sa svim članovima porodice (?), ali je istovremeno napravljen i pokolj nad preko 20.000 njegovih sledbenika.

Barem privremeno, vreme građanskih ratova je pripalo prošlosti, ali je istovremeno otvorena era "vojničkih careva" koji će kroz ceo III vek obeležiti Rimsku imperiju.

Datiranje bakarnih novčanih vrsta primorskih gradova 2.

Sergije DIMITRIJEVIĆ

Pri kraju prve polovine XIV veka javlja se prvi kotorski novac sa poprsjem sveca, novčana vrsta sa velikim krstom kao centralnom predstavom koji po svojoj težini predstavlja polovinu drugih kotorskih novčanih vrsta toga vremena.

Sredinom XIV veka bakarni novac je imao srednju težinu oko 1,70-1,80 g. (Napominjemo da je prosečna težina ulcinjskog bakarnog novca kovanog pod Urošem kao mladim kraljem znatno smanjena, pošto su u račun ušli i očevidno jako izlizani i oštećeni primerci od 1,10; 1,08 i 0,91 grama).

Izgleda da je Đurđe I Balšić držao Bar još za života najstarijeg brata Stracimira – braća Balšići pojavljuju se od 1360. (Jireček I, 243.) Stracimir se pominje u pismima Urbana V iz 1368. i 1370. (Theiner Mon Hung II, str. 86, br. 164 i str. 103, br. 203 – Jireček II, 342.).

Oko 1370, za vreme mađarskog protektorata pojavljuju se kotorski bakarni novci od 0,70-0,85 g koji su po težini odgovarali kotorskog bakarnog novcu sa poprsjem sveca iz prethodnog perioda.

Pogledajmo šta predstavljaju sve ove vrste bakarnog novca. Teži bakarni novac iz prve polovine XIV veka mogao bi da bude miliarenzija sa težinom umanjenom za 30%, što bi približno odgovaralo smanjenju težine srpskog dinara u vreme cara Dušana. (Srpski dinar koji je u samom početku imao oko 2,05 – sa korekturom 2,17 grama, iznosio je u vreme cara Dušana 1,41 – sa korekturom oko 1,50 grama, tj. bio umanjen za oko 30%).

Bakarna vrsta sa krstom koja po težini predstavlja polovinu tada postojećih bakarnih vrsta ima velike sličnosti sa venecijanskim bronaznim novcem zvanim „*tornesello*“, *na kome nalazimo isto takav krst sa natpisom okolo*. Ovaj se novac pojavljuje pod duždom Andreom Dandolom (1343-1354), dakle za vreme kralja ili cara Dušana i kuje se u neizmenjenom obliku, zadržavajući i dalje ravnostrani krst u krugu sa natpisom okolo, pod svim duždevima koji su vladali do kraja postojanja srednjovekovne srpske države pa i posle njene propasti. (Prosečna težina 39 primeraka venecijanskih tornesela kovanih u XIV veku iznosi 0,64 grama. Upoređenje težine primeraka koji su kovani pod pojedinim duždevima pokazuje da je i kod ove venecijanske novčane vrste težina ostala ista).

Uporedjujući težinu venecijanske tornesele i kotorske bakarne vrste sa krstom, vidimo da im je uprkos iste predstave na licu prosečna težina potpuno različita. Zato se u ovom slučaju može govoriti samo o širenju jedne određene predstave, o njenom imitiranju. Prosečna težina kotorskog bakarnog novca sa krstom (0,97 g) upoređena sa prosečnom težinom drugih novčanih vrsta toga perioda pokazuje da prosečna težina kotorske bakarne novčane vrste sa krstom odgovara polovini prosečne težine jedne brojne podvrste kotorskog bakarnog novca sa tvrđavom i celim likom sveca.

Pošto takav odnos novčanih vrsta sa celim svecem i poprsjem sveca postoji i u sledećem periodu jasno je da je u pitanju polovina neke bakar-

ne novčane jedinice. U četvrtoj četvrtini XIV veka pojavljuju se bakarne novčane vrste sa celom figurom sveca čija težina odgovara novčanim vrstama sa poprsjem sveca iz treće četvrtine XIV veka. Uzmemo li da je tadašnja novčana jedinica bila folar (koja se često pominje u kotorskim izvorima), sve kotorske bakarne novčane vrste sa poprsjem sveca bile bi polufolari.

Da su folari iz poslednje četvrti XIV veka bili u cirkulaciji i u XV veku, vidimo po tome što je Venecija kovala za vreme vlade dužda Francesca Foscari (1423-57) tzv. „*quattrino per la terra ferma*“. Ova novčana jedinica koja se pojavila i bila kovana samo za vreme vlade pomenu-tog dužda imala je prosečnu težinu (9 primeraka) od 0,80 g koja odgovara kotorskim bakarnim vrstama koje smo stavili u četvrtu četvrtinu XIV veka ne samo na osnovu drugih elemenata vezanih za mađarske i bosanske vladare.

Ova analiza težine postavlja pitanje da li su kotorski novci kovani za vreme venecijanske okupacije sa predstavom celog sveca, ali bez slovnih oznaka, zaista kovani u periodu 1423-1443, kao što to Štokert kaže.¹

Dve činjenice idu u prilog zaključku da je u pitanju novčana vrsta kovana 1369-70. Na jednoj strani, prosečna težina 12 primeraka te novčane vrste, 1,36 g odgovara dvostrukom iznosu kotorskog polufolara kovanog za vreme prve venecijanske okupacije 1369-70, 0,69 g. Na drugoj strani, to što se ova težina potpuno razlikuje i od „*Quattrino per la terra ferma*“ (prosečna težina 0,80

¹Štokert, Die Prägungen von Cattaro unter venezianischen Protektorat - Num. Zeitschrift 24.

g) i od ostalih venecijanskih kotorskih folara, folara sa slovnim oznaka kovanih 1442-5 ili 1465-1467 (prosečna težina 15 primeraka 1,08 g).²

Pri tome treba uzeti u obzir da sama Venecija nije tada kovala druge bakarne novce slične težine.

Naša hronološka tabela pokazuje da pobrojani primorski gradovi nisu samo podražavali bakarne novce susednog Kotora, kako je to Štokert smatrao,³ što se je izgleda desilo kod novčanih vrsta sa tvrđavom gradova Svača, Drivasta i Ulcinja, i kod skadarske vrste sa krstom u krugu, već je i sam Kotor prihvatao uzore suseda. Tako npr. novac Skadra i Drivasta sa svecem na obema stranama (vrsta 3 i 5) nesumnjivo prethodi sličnoj novčanoj vrsti kovanoj u Kotoru (vrsta 11) koja je lakša za oko 20%.

Kotorski bakarni novac obilno je kovan. Usled susedstva Kotora i Dubrovnika i nepostojanja zvaničnog bakarnog dubrovačkog novca u XIII i XIV veku, kotorski novac morao je da se pojavljuje u većim količinama i u samom Dubrovniku. Svaka nova vrsta kotorskog bakarnog novca uticala je na novčanu cirkulaciju bakarnog novca u susednom Dubrovniku. Već smo videli da je u XIII veku folar kao novčana jedinica u upotrebi u Dubrovniku imao oko 0,90 grama, pošto je tada to bio venecijanski Najstariji bakarni kotorski novac, najstarija vrsta sa tvrđavom (vrsta 1) bila je preko tri puta teža. Zato nije bilo nikakve smetnje da se ova novčana vrsta obračunava u Dubrovniku kao trostruki folar, milarenzia. To objašnjava zašto se u poznatoj dubrovačkoj zabrani upotreba lažnih folara iz 1294. godine, uopšte ne pominje kotorski bakarni novac, kao što se ne pominje ni venecijanski.

Napominjemo da je Štokert na osnovu otsustva toga pomena kao i

Vrsta 10 – Ulcinj pod Urošem V, D 395, 4.¹⁶

Vrsta 11 – folar Kotor, D 378, 34.¹⁷

Vrsta 12 – polufolar Kotor, prva venecijanska okupacija, D 380, 40.

Vrsta 13 – novac Bara, D 366/2, 6.

Vrsta 14 – Kotor pod Ludovikom I ugarskim, D 381, 42.

Vrsta 15 – Kotor pod Tvrtkom I bosanskim, D 382, 44.

stilskih razlika – kod vrsta 1 i 4 – bio došao do neobične pretpostavke da kotorski bakarni novac sa tvrđavom koji je po njemu kovan u vreme Bodina, krajem XI ili na početku XII veka prestao da se kuje duže vremena, i da je tek kasnije, posle pomenute zabrane, njegovo kovanje nastavljeno.⁴

Smanjenje težine kotorskog bakarnog novca, tj. pojava nove podvrste od 2,01 grama (vrsta 4, podvrsta 4) nije predstavljala neki veći problem, pošto je ova kotorska novčana vrsta bila nešto bolja od venecijanskog „doppio quartarolo“ koji je imao prosečnu težinu od 1,87 grama. Slično se stvar postavlja i sa kotorskim bakarnim novcem sa krstom (vrsta 6) čija je prosečna težina (0,97) bila nešto bolja od venecijanskog kvartarola (0,90).

U Dubrovniku je 1343. godine robila obračunavana i u polufolarama.⁵ Te godine spominju se i „Grossos 2 minus quarta de grosso“ a kasnije, 1348. i grossos 38 „minus quarta de grosso“. Ako uzmemo u obzir da u to vreme nije postojala 1/4 dinara u srebru, ovu su četvrtinu morali da obračunavaju u folarama, kao 7,5 folara. Zato su poslednja dva dokumenta novi dokazi o postojanju polufolara. Ovaj bi polufolar mogla da bude venecijanska tornesela koja se javila pod duždom Andreom Dandolom, koji dolazi na vlast 1343. godine, ali bi mogao da bude i venecijanski „bianco“ koji je kovan još od vremena imperatora Enrica IV i V koji su bili kraljevi Italije (1056-1125). Prosečna težina 31 takvih primeraka kovanih od početka pa do sredine XIV veka iznosi 0,41 gram.

Pošto se polufolari pominju prvi put 1343, mnogo je verovatnije da su u pitanju venecijanske tornesele.

Dakle, sve tri vrste kotorskog novca koje su bile u cirkulaciji u Dubrovniku u prvoj polovini XIV veka

²Postoji venecijanski kotorski folar sa slovnim oznakama kovan 1427-29 (individualna težina 1 primeraka 1,33/ 1449-51. (prosečna težina 5 primeraka 1,43 g), 1451-53. (prosečna težina 18 primeraka 1,11 g).

³Štokert IV, 205.

⁴Štokert IV, 205.

⁵Div. Canc XIV, 14a.

⁶Div. Canc XV, 57a.

⁷Div. Canc XV, 96a.

(vrste 1; 4 podvrsta 4; i 6) mogle su da cirkulišu kao miliarenzija, dupli kvartarolo i kvartarolo. Šta više oni su bili bolji od odgovarajućih venecijanskih jedinica.

(Vrsta 309 – miliarenzija – 2,88:
 $3 \cdot 0,90 = 2,70;$
 vrsta 310 podvrsta 4 – 2,01 = doppio quartarolo – 1,87;
 vrsta 313 – 0,97: quartarolo – 0,90)

Zato su oni nužno ulazili u dobre vrste bakarnog novca. Zato se njima moglo isplaćivati „in bonis follaris“.⁸

Kada je nastalo novo opadanje težine kotorskog bakarnog novca (vrsta 11 ima prosečnu težinu od 1,64 grama, a vrsta 4, podvrsta 5 ima prosečnu težinu od 1,48 grama), dubrovačka vlada je počela da osvežava postojeće mere protiv upotrebe i uvoza lažnih folara. Reformacija od 23/I 1367. ponavlja zabranu upotrebe lažnih folara i naređuje da se oni sekū („Quod a modo antea follari falsi non debeat expendi, sed detur ordo ad omnes Doanas quod incidentur“).⁹

29/V 1372. naređeno je da svi koji imaju folare donešu ove na markiranje u Doanu u roku od nedelje dana, a da se kasnije svi nemarkirani folari oduzmu.¹⁰

Odluka malog veća od 13/XII 1386. obnavlja zabranu uvoza lažnih folara, donetu 1294. godine,¹¹ ali je istovremeno proširuje na sve strane folare¹².

Proširenje pojma lažnih folara na sve strane folare, prihvaćeno u vreme kada su kotorski folari imali 0,72-0,84 grama, pokazuje da tada

Sl. 17. Vrsta 16 – Kotor pod Ladislavom I ugarskim, D 383, 48.

Sl. 18. Vrsta 17 – novac Ulcinja, D 394/1, 2.

nije kovana ni jedna strana bakarna jedinica koja bi odgovarala starim stranim folarima koji su bili u cirkulaciji u Dubrovniku.

Da je stari kotorski novac od 2,88, 2,01 i 0,97 grama nešto teži u odnosu na venecijanske kvartarole i dupe kvartarole ostao u cirkulaciji u Dubrovniku vidimo i po dubrovačkim mincama privatne emisije, koje su po M. Rešetaru kovane oko 1350. godine a koje su imale prosečnu težinu od 1,07 grama.¹³ Izvesno povećanje težine tih folara u odnosu na venecijanski kvartarolo, došlo je kako usled upotrebe starog kotorskog bakarnog novca, tako isto i usled potrebe afirmacije ovih privatnih emisija.¹⁴

Vezivanje svih vrsta bakarnog i srebrnog novca primorskih gradova za XIII i XIV vek, ostavlja otvoreno pitanje zašto naši neokupirani primorski gradovi (Skadar je okupiran

1396) ne kuju više svoj novac u XV veku. Nije isključeno da je nekima od njih još u XIV veku bila ukinuta gradska autonomija, ili samo pravo kovanja novca od strane vladara ili lokalnih feudalaca, ili su se oni sami odrekli tih privilegija priključivši se susednim gradovima (zar se Drivast i Svač nisu mogli povezati sa mnogo jačim Skadrom?).

Drugi su iz bilo kojih razloga mogli da izgube svoj privredni značaj, te je otpala potreba za posebnim gradskim novcem, pošto je novac susednih gradova bio u upotrebi. Bar je mogao i da produži sa kovanjem lakih folara sa sv. Đorđem (vrsta 13) i u XV veku, sve do okupacije od strane Venecije 1443.¹⁵ Možda je i Ulcinj kovao svoje novce sa božjim jagnjetom sve do okupacije 1421. godine. S druge strane despot Stefan Lazarević ili Balša III mogli su da ukinu svako kovanje gradskog novca. Najveću misteriju predstavlja odsustvo kotskikh bakarnih emisija, koje su se u toku čitavog XIV veka redovno pojavljivale. S jedne strane Kotor je nesumnjivo zadržao svoju autonomiju i u toku prve dve decenije XV veka, s druge strane, pored tri relativno precizno datirane vrste iz četvrtine XIV veka ne postoji ni jedna druga po težini slična bakarna novčana vrsta toga grada. Možda se objašnjenje za ovu zagonetku može naći u detaljnijem izučavanju odnosa između Kotora, Balše III, Sandalja i Venecije, i sukoba koji su se odvijali na tom području.

⁸Vidi Paolo Rešetar I, 136. Vidi 1378 Ref XXIV 15a 10/X - Ispisi Pet. 61.

⁹Paolo Rešetar I, 138; slično 139.

¹⁰Div Canc XXXIII, 108a.

¹¹1294 - „Statutamus et firmamus, quod nulla persona debeat de aliquibus partibus ducere in Ragusium necejs Districtum follaros falsos sub paena et banno ipprm Centum pro quolibet et qualibet vice, et amittendi follaros ipsos ...“ - Paolo Rešetar I, 131.

¹²1386 - „Et quod nulla persona audeat nec presumat apportare nec aportari facere aliquam quantitatatem Follarum de foris, sub paena in statuto contenta, quae est paena ippor Centum“. - Paolo Rešetar I, 139.

¹³Rešetar II, 9.

¹⁴U rukopisu S. Dimitrijevića stoje sledeće smernice za dalji rad na tekstu:

Pogledajmo kako se pitanje folara pojavljuje u kotorskim dokumentima.

-Primeri iz XIV veka

-Folar njihov novac i odnos prema mletačkom.

-Odnos prema dinaru u Kotoru

¹⁵u prilog toga govore i podaci o postojanju kovnice u Baru koja je kovala Balšine dinare - vidi Istoriski zapisi, god. VI, knj. IX, sv. 1, 195; S. Dimitrijević, Srpski srednjovekovni bakarni novac, Istoriski časopis, VIII, 1959, 42-43.

¹⁶Avers i revers zamenili mesta u odnosu na D (Katalog...) pošto avers kod S. Dimitrijevića određuje ko kuje novac, a ovde se po liku Bogorodice prepoznaće da je to Ulcinj. Tako je Dimitrijević predstavio ovaj novac u: Srpski srednjovekovni bakarni novac, 1959, sl. 4. - prim red.

¹⁷(U D treba zameniti mesta aversa i reversa - prim. red.)

Susreti – putovanja i novac u vizantijskom svetu

Numizmatička izložba u Barber institutu, Birmingham, 14. februar 2007 - 15. januar 2008.

Vesna RADIĆ,
Muzejski savetnik Narodnog muzeja u Beogradu

U Barber institutu lepih umetnosti (The Barber Institute of Fine Arts), jednoj od institucija Univerziteta u Birmingemu, danas se nalazi i čuva u svetu poznata kolekcija vizantijskog novca. Kao veliki i plemeniti gest svojih poklonodavaca, dvojice poznatih kolecionara i numizmatičara, Filipa Vitinga (Philip Whiting) i Džefri Hensa (Jeffrey Hens), kolekcija od 1967. godine živi svoj puni život, dostupna za obradu istraživačima i predstavljena naučnoj i kulturnoj javnosti. Ona se sa velikim zanimanjem, upravo ovih dana, od 14. februara 2007. u Novoj galeriji novca Barber instituta susreće sa reprezentativnom numizmatičkom izložbom *Susreti – putovanja i novac u vizantijskom svetu*.

Pod istim nazivom, ostvarena u saradnji Britanskog muzeja i Barber instituta, izložba je svoje prvo predstavljanje imala prošlog avgusta u Londonu. Otvorena povodom održavanja 21. svetskog vizantološkog kongresa, ona je istovremeno bila i na najlepši način iskazano poštovanje i sećanje na nedavno premenilug velikana srednjovekovne numizmatike, profesora Filipa

Girsona (sl. 1). Veliki uspeh londonske izložbe jedan je od glavnih razloga njenog preseljenja u Birmingham, u kome, zahvaljujući dopunjениm značajnim pozajmicama materijala iz britanskih i stranih zbirki, sada u većem obimu, od 210 izuzetnih eksponata, nastavlja da u divnom ambijentu i uz reprezentativni katalog (sl. 2) kazuje priču o vizantijskom novcu.

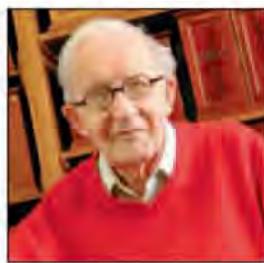
A on, "dolar srednjeg veka", korišćen od Britanije na zapadu do Kine na istoku, je po autorima izložbe i kataloga, Euridiķe Georganteli (Eurydice Georganteli) i Bari Kuka (Barrie Cook), pre svaga priča o susretima ljudi na vizantijskim gradskim pijacama i seoskim tržnicama, ambasadora u stranim državama, hodočasnika na njihovim putevima, trgovaca na carinama i lukama duž granica carstva. Izvan njih, njegovo kretanje i upotreba potvrda je priče o ogromnom uticaju vizantijske monete prihvaćene i "obožavane od svakog čoveka i svake nacije", koja se kao echo progresa vizantijske kulture i ideja carske vlasti, njihove moći i uticaja, mogla čuti tokom čitavog srednjeg veka.

Ideja susreta obradjena kroz pet pogla-

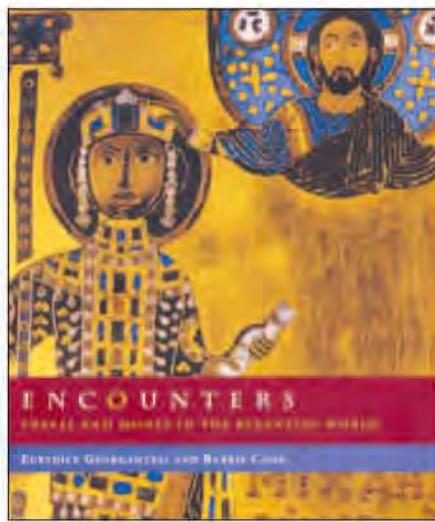
vlja kataloga: Vizantija i Zapad, Vizantija u Severnoj, Centralnoj i Istočnoj Evropi, Vizantijski istočni susedi, Duž puteva trgovine i rata, Putujući carevi, ilustrovana je obiljem numizmičkog i drugog materijala. Jedan od njih bio je i elektron / srebrni trahej kralja Stefana Radoslava (1228-1234) iz Zbirke srednjovekovnog novca Narodnog muzeja u Beogradu (sl. 3), bez koga, po rečima autora kataloga, odeljak izložbe pod nazivom Kovanje i kraljevska vlast na Balkanu, ne bi mogao biti predstavljen.

Istaknuta zahvalnost upravnika Barber instita u pozdravnim rečima na otvaranju izložbe za ustupanje najznačajnijih eksponata kao što su Pizanelov crtež Jovana VI-II, unikatni zlatni "florin" Jovana V, unikatni dukat sa imenima Jovana V Paleologa i Frančeska I Gataluzija, bila je upućena i Narodnom muzeju u Beogradu.

Poziv za učešće na ovoj izuzetnoj numizmatičkoj izložbi bio je čast našoj najstarijoj muzejskoj kući, ali i veliko priznanje srpskoj srednjovekovnoj numizmatici koju elektron / srebrni trahej kralja Stefana Radoslava dostoјno predstavlja.

Sl. 1. Prof. dr Filip Grierson (Philip Grierson, 1919-2006), čuven i po bogatoj zborci srpskog srednjovekovnog novca, koja je objavljena u časopisu *Numizmatičar* br. 9, Beograd 1996.

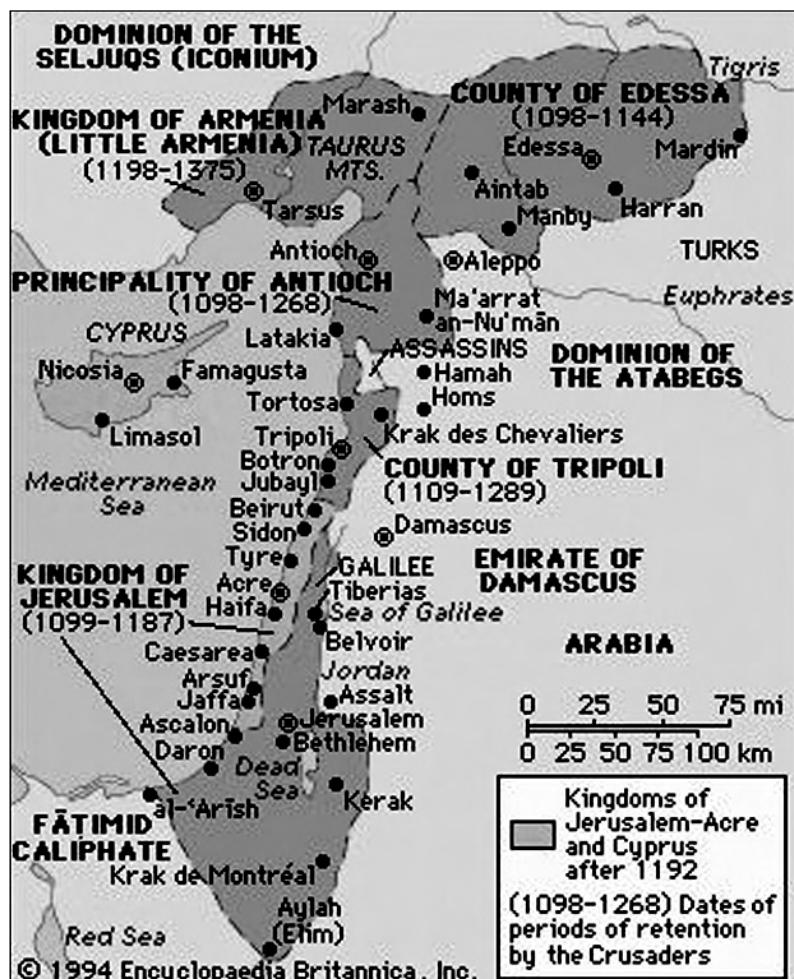
Sl. 2. Katalog izložbe
ENCOUNTERS - Travel and Money in the Byzantine World. Deo ikone iz Državnog muzeja, Tbilisi, Gruzija, sa portretom cara Mihajla VII Duke (1071-8).

Sl. 3.
Elektron /
srebrni (bilon)
trahej kralja
Radoslava
(1228-34)
iz kovnice
Ras, Srbija.
Katalog
birmingemske
izložbe,
str. 36

Novac krstaških država (1)

Stevan VEREŠ, Palic
numispista@gmail.com

Sl. 1 - Mapa krstaških država u 12. veku

O novcu krstaša i njihovih država kod nas se malo pisalo, neovisno od toga što se određeni primerci češće nalaze. Tu u prvom redu mislim na novac Ahajske kneževine, koji kod nas nije redak, ali se nalaze primerci i drugih krstaških država. Pošto bi članak bio preobiman za jedan broj časopisa, podeliću ga u više delova. U prvom delu ću pokušati, uz kratak istorijski osvrt, prikazati novac krstaških država na Bliskom istoku, u narednom nastavku novac kovan na Sredozemlju, a na kraju ću pokušati da prezentujem detaljniji katalog novca Ahajske kneževine. Time ću, nadam se, kolegama numizmatičarima olakšati sakupljanje i tačnije određivanje tih interesantnih primeraka srednjovekovne numizmatike iz našeg susedstva

Istorijski pregled krstaških ratova

Direktni povod za pokretanje krstaških ratova je bila bitka kod Manzukerta 1071. godine, u kojoj je Selđučki sultan Alp Arslan (1063-1073) porazio vizantijsku vojsku na čelu sa carem Romanusom IV Diogenom (1068-1071). Taj poraz je uneo paniku u Evropu, čiji je jedan deo već bio pod muslimanskim vlašću od 711. godine (veći deo pirinejskog poluostrva). Novi prodor „nevernika“ predstavljaо je potencijalnu opasnost za sav hrišćanski svet i uneo je nemir u kru-

gove katoličke crkve. Pored toga i razine druge okolnosti (hronična glad, epidemije, razni jeretički pokreti, definitivni rascep hrišćanske crkve 1054. godine, želja za svetovnom, a ne samo duhovnom vlašću, sve veći problemi prilikom hodočašća u Svetu zemlju) su doprinile tome da se u glavama crkvenih velikodostojnika i pape oformi ideja o potrebi jednog opštег krstaškog rata koji bi ujedinio sve hrišćane u borbi protiv „nevernika“. Već je 1074. god. papa Grgur VII (1073-1085) isplanirao da na čelu vojske evropskih vitezova, kao *dux et pontifex*, pohita u pomoć istočnim hri-

šćanima, protera Selđuke i oslobođi Svetu zemlju.

Do ostvarenja njegove ideje došlo je dvadesetak godina kasnije. Vizantijski car Aleksej I Komnen (1092-1118) šalje 1095. godine poslanstvo na Crkveni sabor u Pijačenzi i moli papu Urbana II (1088-1099) za pomoć u borbi protiv Selđuka, koji su na maloaziskim teritorijama, osvojenim od Vizantije, osnovali svoj sultanat sa središtem u Ikoniumu (Konja), koji stalno proširuju na štetu Vizantijskog carstva. Njegova molba nailazi na plodno tle pošto je ideja o krstaškom pohodu bila već oformljena i sazrela. Na Crkvenom sa-

boru u Klermonu, 26. novembra iste godine papa drži vatreni i nadahnuti govor koji diže na noge celu Evropu, kako vladajući sloj plemića i vitezova, tako i obične ljude. Njegov govor je popraćen uzvica *Deus lo volt* (Bog tako hoće). Razni razlozi su vodili ljude u krstaške redove: oslobođenje Svetog groba i zaštita hodočasničkih puteva, oprost grehova, želja za avanturom i bogaćenjem, osvajanje novih poseda, verski fanatizam...

Kao preteču prvom krstaškom pohodu možemo uzeti tzv. seljački krstaški pohod koji je trajao od aprila do oktobra 1096. godine, pod vodstvom propovednika Petra iz Amiensa (Petar Puštinjak). On je sakupio oko 30.000 seljaka i prosjaka i krenuo u rat. Bez vojnog iskustva, novca i ozbiljnih priprema, ovaj pohod je unapred bio osuđen na propast. Pošto su se snabdevali pljačkajući sve redom, sukobljavali su se sa lokalnim stanovništvom. U Zemunu, Beogradu i Nišu su u tim sukobima izgubili oko 10.000 ljudi. Nekako su došli do Nikeje i tu su ih Seldžuci katastrofalano porazili. Preživelo ih je svega oko 3.000.

I KRSTAŠKI RAT je trajao od 1096-1099. godine. Pohod su vodili francuski i normanski velikaši. Krstaške vojske su krenule iz tri pravca sa namenom da se nađu u Carigradu. Jedan deo vojske pod komandom Gotfrida Bujonskog, se kretao duž Dunava kroz Ugarsku i Srbiju, pa se u nalazima iz tog i kasnijeg razdoblja može naći srednjovekovni francuski feudalni novac. U Carigradu ju krstaška vojska položila zakletvu vizanijskom caru i krenula u pohod. Detaljima pohoda se neću baviti, ali uglavnom su krstaši napredovali. Posle duge opsade pada Nikeja, u bici kod Dorulaniona 1097. pobeđuju vojsku Rumskih Seldžuka i započnu sedmomesečnu opsadu Antiohije, koja je trajala do 3. juna 1098. godine. Grad su osvojili četiri dana pre dolaska nadmoćne Seldžučke vojske. Bili su umorni, izmučeni i gladni, a našli su se u opsadi u gradu koji su par dana pre toga osvojili. Kad je njihov položaj već izgledao beznadježno jedan monah je našao „sveto koplje“ (legenda) što im je dalo ogromnu moralnu snagu, te su silovitim prodorom natezali vojsku Mosulskog atabega Kerbog-

hae u begstvo. Posle oporavka na redu je bio Jerusalim - Sveti grad. Posle petonedeljne opsade, 15. jula 1099, grad pada. Krstaši vrše strahovit pokolj stanovništva ne štedeći nikoga. Samo malo broj je uspeo da preživi ovu krvavu proslavu pobede. Krstaši osnivaju svoje države - Jerusalimsko kraljevstvo, Kneževinu Antiohiju i grofovije Edesu i Tripoli. Posle ovih uspeha iz Evrope kreće puno doseljenika koji naseljavaju novoosnovane države.

II KRSTAŠKI RAT je započeo 1147. godine, kao odgovor Evrope na osvajanje Edese. Naime, mosulski atabeg Emir Imad-ed-din Zengi (1127-1146), osvaja 1144. godine grad Edesu, kao i celu grofoviju. Kako je to bila prva krstaška država koja je ponovo pala u ruke muslimana, to je u Evropi imalo veliki odjek. Papa Evgenije III (1145-1153) i opat Bernat pozivaju velikaše u novi krstaški rat. Francuski kralj Luj VII (1137-1180) i rimsko-nemački kralj Konrad III (1138-1152) prihvataju poziv i sa svojim vazalima kreću u pohod. Nemci su krenuli prvi putem preko Ugarske i Srbije, te kroz Malu Aziju. U bici kod Dorulaniona bivaju poraženi i povlače se da bi se našli sa dolazećim francuskim snagama. Većina nemačkih ratnika, koja je preživela bitku i pakao povlačenja, odlučuje da se vratи kući, i tek manji broj se priključuje francuskim snagama. Kopneni put se pokazao opasnim te im vizantijski car obezbeđuje prevoz brodovima, ali nedovoljan, pa uspevaju da se ukrcaju samo vitezovi. Ostatak vojske koji je nastavio kopnenim putem je skoro sav izgignuo u stalnim napadima Seldžuka, te od gladi i žedi. Brodovima prebačeni krstaši kreću u opsadu Damaska, ali bez uspeha, tako da je II krstaški rat doživeo totalni fijasko 1149. godine. Bilo je stotine hiljada izgubljenih života, a i muslimani su uvideli da hrišćanske zemlje na istoku ne mogu tako brzo da dobiju pomoć iz Evrope, što je i zapečatilo nihovu sudbinu.

Krstaške države su razjedinjene, sa slabom vlašću i u velikom strahu posle propasti drugog krstaškog pohoda. Muslimani to koriste tako da su Zengidi već 1149 god. zauzeli veći deo Antiohijske kneževine, kojoj je ostao samo glavni grad i mali pojas uz more. Ali najgore tek dolazi. Na vlast u Siriji i

Sl. 2. Denar,bilon, Fulko (1131-1143)

Sl. 3. Denar,billon, Baldwin III (1143-1163)

Sl. 4. Denar,billon,Almarik I (1163-1174)

Sl. 5. Bakarni novčić, deo denara, Guido (1186-1192), izuzetno redak, prodat za 500\$

Sl. 6. Denar, billon, Džon (1210-1225)

Sl. 7. Srebrni dirhem (imitacija ajubidskog dirhema) kovan između 1243-1260 u Akri

Sl. 8. Zlatni bezant (imitacija ajubidskog dinara) kovan između 1148-1187 godine u Akri

Sl.9. Srebrni apoen od 1/2 dirhema, bez godine i kovnice. Hrišćanski natpis arapskim pismom. Na aversu u centru ljljan, a na reversu u centru krst u krugu i ljljan levo. Vrlo interesantan i prilično redak komad, u septembru 2006. godine prodat je za 400£

Sl.10. Anonimni zlatni bezant, kovnica (Akra) i godina nečitki, hrišćanski tekst arapskim pismom, na reversu veliki krst u krugu, redak, prodat za 1350 £

Sl.11. Guverner Ričard od Salerna (1104-1108) AE folis 4,95 g, prekov. Kvalitet ocjenjen kao Fair, ali je ipak procenjen na 500 \$. I pored osrednjeg kvaliteta prodat je za 1050 \$

Sl.12. Baduin II, druga vladavina 1108-1118, AE 19 mm 3,4g. Prodат за 395\$

Sl.13. Joscelin I ili II period 1119-1144 AE folis 1,89 g, vrlo redak, jedan od osam poznatih primeraka, VF, procenjen na 700\$, a prodat, računajući i aukcionu taksu, za 2.000 \$

Egiptu dolazi nova dinastija Ajubida na čelu sa sultanom Al-Nasir Salah al-Din-om (1169-1193), koga u Evropi nazivamo Saladin. Visokoobrazovan i iskusan vojskovođa i mudar vladar, uvideo je sve slabosti krstaša i samo je čekao pogodan trenutak i razlog za napad. U julu 1187. sve se složilo te je posle bitke kod sela Hatin, u kojoj je do nogu potukao udruženu krstašku vojsku, krenuo u silovito osvajanje Jerusalimskog kraljevstva, što je krunisao osvajanjem Jerusalima 2. oktobra 1187. godine. Zaprepašće i bol Evrope je bilo bezgranično. Već iste te godine papa Klement III (1187-1191) je pozvao ceo hrišćanski svet u novi krstaški rat.

III KRSTAŠKI RAT je trajao od 1189-1192. godine. Vodili su ga rimsко-nemački car Fridrik Barbarosa (1152-1190), engleski kralj Ričard I Lavljeg srca (1189-1199) i francuski kralj Filip II August (1180-1223). Krstaši su sada već imali dovoljno iskustva pa su u svoje redove primali samo dobro sposobljene, opremljene ratnike sa pratnjom. Barbarosa je, sa oko 100.000 ljudi, krenuo kopnenim putem i posle određenih problema sa vizantijskim carem Isakom II Angelom (1185-1195) prešao u Malu Aziju. U junu 1190. god. pobeduje Seldžuke kod Ikoniuma i osvaja grad. Posle par dana odmora krstaši kreću dalje. Nažalost, prilikom prelaska reke Salef, stari car nalazi smrt u njenim valovima. On je bio moralna i ujedinjujuća snaga nemačkih krstaša. Mnogi su se odmah vratili kućama, a onaj deo koji je nastavio, zahvatila je epidemija kuge kad su stigli u Antiohiju. Samo ih je mali broj prezivo. Englezi i Francuzi su išli morskim putem iz Mesine za Siriju. Englezi su usput zauzeli Kipar. Francuzi su se kod grada Akre našli sa ostacima nemačke vojske, te sa vojskom krstaških država, i držali su grad pod opsadom. Kad je engleska vojska stigla, osvojili su grad i Saladin se povukao da brani Jerusalim. Međutim, ujedinjena krstaška vojska ne napada grad, jer je nesloga između francuskog i engleskog kralja bila sve jača, i Francuzi se na kraju vraćaju kući. Ričard ostaje i sa Saladinom zaključuje ugovor po kojemu hodočasnici mogu da posećuju sveta mesta, te da Jerusalimsko kra-

ljevstvo zadrži obalski deo između Tira i Jaffe. Zbog loših političkih prilika u Engleskoj, odlučuje se na povratak. Tako se i treći krstaški pohod završio bez većih rezultata.

IV KRSTAŠKI RAT je trajao od 1202-1204. godine i imao je za cilj osvajanje Egipta. Međutim, krstaši do Egipta nikad nisu stigli. Venecija, koja je trebala da brodovima preveze krstašku vojsku, traži od njih da za nju osvoje Zadar, što oni i čine. Posle toga se za veliku novčanu naknadu prihvataju da povrate Vizantijski presto princu Aleksiju. To uspevaju 1203. godine ali novi car odabiće da ih isplati i proteruje ih iz grada. Krstaši se strahovito svete, osvajaju Konstantinopolj, strahovito ga plačkaju i uništavaju. Vizantijsko carstvo se raspada i krstaši na tlu Vizantije osnivaju tzv. Latinsko carstvo u Konstantinopolju, Solunsku kraljevinu, Ahajsku kneževinu i Atinsko vojvodstvo. Od delova Vizantije koje nisu osvojili nastaju Nikejsko i Trapezuntsko carstvo, te Epirska despotovina.

V KRSTAŠKI RAT je trajao od 1228-1229. godine i vodio ga je Fridrik II nemački kralj (od 1212) i Rimsko-nemački car (1220-1250) protiv Ajubida u Egiptu. Pošto je egipatski sultan el-Kamil I Muhamed (1218-1238) bio u sukobu sa svojim rođacima oko kontrole Sirije i Mesopotamije, nije mu bilo do ratovanja, pa je car ugovorom uspeo da dobije Jerusalim, Vitlejem i Nazaret u sastav Jerusalimskog kraljevstva. Razdoblje ponovne hrišćanske vladavine nije dugo trajalo jer muslimani 1244. godine ponovo osvajaju grad, ovaj put definitino.

VI KRSTAŠKI RAT trajao je od 1248-1254. godine i vodio ga je francuski kralj Luj IX (1226-1270) protiv Egipta, najčešće muslimanske zemlje tog vremena. Nakon početnih uspeha u bici kod Mansure, on biva zarobljen sa celom vojskom. Tek posle plaćanja visokog otkupa bivaju oslobođeni, te se vraćaju u Francusku.

VII KRSTAŠKI RAT vodi isto Luj IX, ali ovoga put u Tunisu, ne bi li na taj način pridobio Evropu za novi veliki krstaški pohod. Međutim, oboleva od kuge i umire. Pošto i veći deo vojske oboleva, njegov naslednik, posle opsade grada Tunisa, zaključuje mirovni ugovor i враћa se u Francusku.

1291 god. u memelučke ruke pada Akra, poslednje uporište hrišćana u Svetoj zemlji i time se završava period krstaških ratova. Neke od krstaških država u Sredozemlju su se održale još dugo vremena, Rodos čak do 1523.godine.

U raznim izvorima broj krstaških ratova varira od 6 do 10. Razne manje pohode, uglavnom promašene, razni autori svrstavaju u krstaške pohode, pa se javljaju napred navedene razlike. Izvor koji sam uzeo za osnov hronologije je relativno nov, potiče iz 1992. godine (Kinder, H.-Hilgema,W, *Atlas zur Weltgesichte*, mađarsko izdanje), pa smatram da je zadovoljavajući, pogotovo ako se uzme u obzir da je osnova tema članka numizmatika, a ovo je samo istorijski okvir.

Novac krstaških država – Bliski istok

Krstaši su redom, kako su osvajali deo po deo Bliskog istoka, osnivali i svoje države: 1098. godine grofoviju Edesa i kneževinu Antiohiju, 1099. Jerusalimsko kraljevstvo, a 1104. god. grofoviju Tripoli.

Sve krstaške države su kovale svoj novac. U početku novac je kovan po uzoru na francuski feudalni novac tog vremena - srebrni denari, kasnije se javljaju srebrni groševi i razni bakarni primerci koji za uzor imaju vizantijski ili sicilijanski (normanski) novac. Veoma je interesantno da su krstaši kovali i novac sa arapskim natpisima po uzoru na ajubidske dirheme i zlatne dinare, kako bi mogli da trguju sa okolnim muslimanskim državama. No da krenemo redom:

A) Jerusalimsko kraljevstvo

Krstaši su odmah po osvajanju Jerusalima oformili svoju državu - Kraljevstvo Jerusalim.

Hronologiju jerusalimskih kraljeva dajem u nastavku, pošto je jako bitna za datiranje i tačno određivanje novca:

1. GODFRID (Gottfried, 1099-1100)
2. BALDUIN I (1100-1118)
3. BALDUIN II (1118-1131)
4. MELISENDA i FULKO (Melisende i Fulco, 1131-1143) kraljica i njen suprug
5. MELISENDA i BALDUIN III (1143-1160) majka i sin

6. BALDUIN III (1160-1163)
7. ALMARIK I (Almarich, 1163-1174)
8. BALDUIN IV (1174-1183)
9. VILIJEM (William, 1183-1185) regent
10. BALDUIN V (1185-1186)
11. SIBILA (Sybilla, 1186) kraljica
12. SIBILA i GUIDO (Guy, 1186-1192) kraljica i suprug
13. IZABELA i KONRAD (Isabella i Conrad, 1192) kraljica i suprug
14. IZABELA i HENRIK II (Henry 1192-1197) kraljica i suprug
15. IZABELA i ALMARIK II (1197-1205)
16. MARIJA i JOVAN (Maria i John, Johan, 1205-1212) kraljica i suprug
17. IZABELA II i JOVAN (1212-1228) čerka i otac
18. KONRAD, JOVAN I FREDERIK (1228-1237) unuk, otac i deda
19. KONRAD i FREDERIK (1237-1250) sin i otac
20. KONRAD (Conrad, 1250-1253)
21. KONRADIN (Conradin, 1254-1268)
22. IGO I (Hugh, Hugo, 1268-1284)
23. JOVAN II (1284-1285)
24. HENRIK II (1285-1291)

Kao što sam prethodno naveo, novac su kovali po ugledu na francuski feudalni novac, pa ga nije uvek lako ni razlikovati. Prikazujem ovde nekoliko primeraka koji predstavljaju ovu prvu grupu krstaških monet:

Postoje i oboli te razni sitni bakarni novčići. Denari su prilično sitni (oko 17 mm, težine od 0,4-0,7 g) i od dosta lošeg materijala, tako da su veoma retki u boljem kvalitetu. Prosečan kvalitet se plaća 20-50\$, dok vrlo lepi i odlični primerci dostižu dosta visoke cene, 100-500\$, pa i više. Pored kraljevskog novca, i poneki feudalci u gradovima (Sidon, Tir itd.) kuju i svoj novac, ali se on retko pronalazi, kod nas skoro nikad.

U drugu grupu spada novac koje su krstaši kovali po uzorku na muslimanske monete tog vremena. Ovaj novac možemo podeliti u dve grupe i to:

- a) one imitacije koje verno kopiraju muslimanske monete, bez ikakvih krstaških oznaka (sl. 7 i.8)
- b) novac slična muslimanskom po izgledu i težini, ali sa dosta razlika. Natpis je hrišćanski ali pisan arapskim pismom, na novcu se nalazi veći ili manji

krst, a postoje i primerci sa drugim simbolima (npr. jagnje sa krstom - *agnus dei* - poznata predstava na mnogim srednjovekovnim monetama u Evropi). Katkad je natpis koimbinovan, pa postoje primerci sa arapskim i latiničnim pismom. Evo par primeraka iz ove vrlo interesantne grupe:

B) Grofovija Edesa

Prva krstaška država, a koja je najkraće i trajala (1098-1150), i zato je spisak njenih vladara relativno kratak:

1. BALDUIN I (1098-1100) od 1100. god. kralj Jerusalima
2. BALDUIN II (1100-1104 i 1108-1118) od 1118. god. kralj Jerusalima - TANKRED, princ od Galileje, regent i RIČARD od Salerna, guverner (1104-1108)
3. JOSCELIN I (1118-1131)
4. JOSCELIN II (1131-1149)

Sav novac grofovije je redak. Našao sam samo bakarne primerke i to najčešće lošeg kvaliteta. Prekovavali su bakarne dirheme okolnih država (Aleppo), a prekivali su i svoj stariji novac, pa je to još više otežava tačno određivanje i čitanje istih. Navesću ovde nekoliko slika jako lepih primeraka, sa cennama koje oslikavaju retkost ovih komada, ali i sve veću zaineresovanost numizmatičkog sveta za novac krstaških država.

(Nastavak u sledećem broju)

Grb Jerusalima

Kovani novac Republike Srbije sa državnim grbom na aversu

Krajem 2006. godine kompletirana je serija kovanog novca Republike Srbije koja na aversu ima grb naše Države, a čije je izdavanje započelo 2005. godine. Poslednji apoen koji je izdat u toj seriji bila je nova dvodinarka, o čemu ovde objavljujemo Saopštenje naše centralne banke

Narodna banka izdala je takođe i Kovničke setove (Mint sets), odnosno vakumirana pakovanja kovanog novca, koji se termin kod nas zvanično upotreljava. Kovnički set "2005" sadrži 3, a "2006" sadrži 5 apoena.

Kao što je navedeno u priloženom Saopštenju NBS, sav papirni novac nekadašnje države Jugoslavije prestao je biti zakonsko sredstvo plaćanja 1. januara ove godine. U Srbiji je, međutim, i dalje u opticaju kovani novac SRJ, apoeni od 50 para, 1, 2 i 5 dinara izdati 2000. i 2002. godine.

Do sada su izdati sledeći apoeni sa grbom Srbije:

1 DINAR. Av: državni grb; rv: zgrada Narodne banke. God. izdanja: 2005 i 2006. U opticaju od 2. VII 2005.

2 DINARA. Av: državni grb; rv: manastir Gračanica. God. izdanja: 2006. U opticaju od 27. XII 2006.

5 DINARA. Av: državni grb; rv: manastir Krušedol. God. izdanja: 2005. i 2006. U opticaju od 2. VII 2005.

10 DINARA. Av: državni grb; rv: manastir Studenica. God. izdanja: 2005. i 2006. U opticaju od 2. VII 2005.

20 DINARA. Av: državni grb; rv: Nikola Tesla. God. izdanja: 2006. U opticaju od 30. VI 2006.

R. M.

U Srbiji u opticaju novi kovani novac apoena od 2 dinara

Beograd, 27. decembar 2006. (Iz Kabineta guvernera). Narodna banka Srbije pustiće danas, 27. decembra 2006, u opticaj kovani novac apoena od 2 dinara sa izmenjenim obeležjima u odnosu na isti apoen izdanja Narodne banke Srbije iz 2003. godine i izdanja Narodne banke Jugoslavije iz 2000. godine. Izmenjena kovanica od 2 dinara izrađena je od žute legure i na njenom naličju, umesto znaka Narodne banke Srbije, nalazi se Veliki grb Republike Srbije. Novi apoen kovanog novca od 2 dinara biće u opticaju paralelno s ranijim izdanjima tog apoena.

Narodna banka Srbije istovremeno podseća građane i pravna lica da (kao što je već najavila sredinom godine) od 1. januara 2007. godine novčanice apoena od 10, 20, 50, 100, 200 i 1000 dinara, kao i kovani novac apoena od 1 novi dinar, izdanja Narodne banke Jugoslavije prestaju da budu zakonsko sredstvo plaćanja.

U opticaju će ostati samo novčanice apoena od 10, 20, 50, 100, 200, 500, 1000 i 5000 dinara sa oznakom "Narodna banka Srbije", zatim kovani

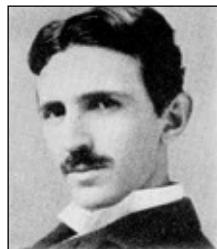
novac apoena od 50 para, 1, 2 i 5 dinara sa oznakom "Narodna banka Jugoslavije" i sa godinama kovanja od 2000. do 2002. godine, kao i kovani novac apoena od 1, 2, 5, 10 i 20 dinara sa oznakom "Narodna banka Srbije", a godinama kovanja od 2003. pa nadalje.

Fizička i pravna lica koja do 31. decembra 2006. godine novčanice i kovani novac koji se povlače iz opticaja nisu zamenila za druge apoene koji su u opticaju moćiće to da učine od 1. januara do 31. decembra 2007. godine u bankama i filijalama Narodne banke Srbije - u neograničenom iznosu i bez naknade. Od 1. januara 2008. do 31. decembra 2012. van opticajne novčanice i kovani novac moći će da se zamene samo u Direkciji za poslove trezora Narodne banke Srbije.

Odluka o povlačenju iz opticaja novčanica apoena od 10, 20, 50, 100, 200 i 1000 dinara, te kovanog novca apoena od 1 novi dinar, doneta je u skladu s programom postepenog, ali definitivnog povlačenja iz opticaja novčanica i kovanog novca izdanja Narodne banke Jugoslavije.

Noviteti iz republika bivše Jugoslavije

Nikola Tesla na prigodnom novcu Republike Hrvatske

Proslavljujući jubilej 150-godišnjice rođenja Nikole Tesle, pored prigodnog novca Narodne banke Srbije, izdata je, tom prilikom, i jedna jubilarna moneta u Hrvatskoj, apoen od 150 kuna 2006. u srebru. Veličina emisije je 5.000 komada, a autor dizajna je akademski vajar Stjepan Divković.

Na aversu je, u središnjem delu, pri-

kaz prvog Teslinog indukcijskog motora. U gornjem polukrugu isписан је текст "REPUBLIKA HRVATSKA", prelomljeno grbom. U donjem polukrugu је година изdanja "2006.", iznad које је formula за единицу које се у физичи по Tesli означава словом "T". У донjem делу је ознака nominalne vrednosti "150 KUNA".

На reversu је портрет Nikole Tesle. Sa njegove leve стране уз руб је исписан текст "NIKOLA TESLA 1856. – 1943.", а са десне податак о медалјери у лигатури. Обод је гладак и има утиснуте техничке податке "Ag 925/1000 24 g 37 mm PP HNZ". Овде је, dakle, пored техничких карактеристика, означено да је новац искован у технички полиранија плоча, и да је податак о ковници - скраћеница за Hrvatski novčarski завод. Постоје две варијанте обода - натпис читан с аверса (ON/A) и са reversa (ON/R).

Pored ове пригодне кованице, Hrvatska Narodna Banka izdala је у 2006. години серију opticajnog novca sa latinskim natpisima, као и сваке парне године, као и sledeća jubilarna izdanja od srebra:

- 150 kuna u srebru povodom Svetskog fudbalskog prvenstva u Nemačkoj (II serija),
- 150 kuna u srebru povodom Zimske

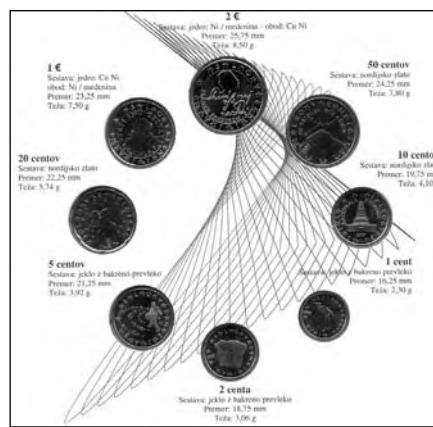
olimpijade u Italiji 2006. године i

- 150 kuna u srebru povodom Olimpijskih igara u Kini 2008. године.

Rasprodati kovnički setovi i „začetni seti“ slovenačkih evra

U rekordnom vremenu, већ у јануару ове године, распродати су сvi kovnički setovi Banke Slovenije са првим opticajnim evrimа у тој земљи, у отијаду од 1. јануара 2007. године. Истовремено су распродати и сvi почетни setovi (слов. začetni seti, engl. starter kits). Овакве setove izдавале су и sve друге државе чланице EMU приликом увођења евра, а продавати су грађанима ради почетног snabdevanja новом monetom. Pored te основне функције, ti setovi су сада takođe предмет numizmatičkog kolekcionarstva.

Slovenački почетни setovi pakovani су, као и такви setovi drugih evro-земаља, у прозирне пластичне кесице на којима се, у горњем делу, налази натпис "€ - REPUBLIKA SLOVENIJA / REPUBLIC OF SLOVENIA", испод чега је

specifikacija садржаја, takođe на slovenačkom и englesком језику. Paketić садржи: 8 x 1 cent, 7 x 2 centa, 6 x 5 centi, 6 x 10 centi, 7 x 20 centi, 4 x 5 centi, 4 x 1 € i 2 x 2 €. Ukupna nominalna vrednost paketića је 12,52 evra, што одговара износу од 3000 толара, jer vrednost 1 evra iznosi 239,64 SIT.

Већ сада ови setovi, а нарочито kovnički ili Mint set, на svetskom numizmatičkom тржишту (posebno на eBay) постижу višestruko већу цену од првобитне.

Makedonski „hibrid“

Појетком 2006. године појавила се већа количина apoena od 1 denara Republike Makedonije koji представљају tzv. hibride. Avers ове кованице је isti као код пригодног denara izdatog поводом 2000. године хришћanstva, dok је revers идентичан redovnom изданju apoena od 1 denara. На горњој slici priказан јеavers i revers пригодног denara izdatog 2000. године, а на доној priказан hibridni primerak koji takođe nosi datum "2000", premda је izdat mnogo kasnije.

R.M.

Kraljevina Srbija i Bečka carska kovnica (K. K. Hauptmunzamt¹)

- saradnja i odnosi III

Aleksandar N. BRZIĆ, Amsterdam i
Ingeborg DANGL, Beč

U III i poslednjem delu ovog članka, koji je u celosti objavljen u bečkom časopisu "Numismatische Zeitschrift", Vol. 111-112, 2004, objavljujemo nastavak sadržaja akata, od 1883. do 1897. godine. I ovaj prevod sa nemačkog jezika su pripremili autori

Godina 1883.

Akt broj 554/83. 2.03.1883. Posle završenog kovanja 9 Mio. dinara (ipak!) u zlatnicima, Thorsch & Söhne povlači kauciju od 7000.- guldena.

Akt broj 571/83. 6.03.1883. HMA šalje još jedan atest o kvalitetu metala zlatnika i potvrđuje kraj kovanja. Što se tolerancija tiče, utvrđeno je da je puno više težih nego lakših zlatnika kovanog.

Akt broj 598/83. 7.03.1883. Thorsch & Söhne potvrđuje prijem oruđa za kovanje, preostalog posle završetka celog posla.

Akt broj 667/83. 9.03.1883. Završni bilans o kovanju zlatnika. Kovanje je trajalo od 1. juna 1882. do kraja februara 1883. Potpuna lista svih transi, atesta, proba i pakovanja. HMA je zadovoljna zaradom iz ovog posla, ali konstatiše da je povećan broj «eftine ženske radne snage».

Akt broj 768/83. 20.03.1883. KSFM šalje HMA kopiju srpskog Zakona o osnivanju Narodne banke i Zakona o kovanju niklenog metalnog novca; ovo je prvi put da se ovo izdanie pominje u aktima.

Akt broj 858/83. 19.03.1883. CMFB piše HMA o računu za kovanje 9 Mio. dinara u zlatnicima.

Akt broj 938/83. 7.04.1883. CMFB šalje upit fabrike metalnih proizvoda Schöller & Cie iz Berndorf-a o dozvoli da učestvuje u izradi 47 tona niklenog novca za Srbiju. Pita se

koliki bi bili.

Akt broj 1096/83. 9.04.1883. KSFM piše HMA, daje se punomoće HMA, da se nikleni novac na pločicama firme Schöller iskuje.

Akt broj 1243/83. 15.05.1883. Punomoće jednom članu KSPB, da preuzme preostala oruđa za kovanje 10 i 20 dinara u zlatu. Potvrda o primanju.

Akt broj 1313/83. 10.05.1883. CMFB šalje dopis HMA: KSPB je preko Ministarstva inostranih poslova tražilo dozvolu za nacrt i kovanje niklenog novca i to: 500000 dinara u po 20 para, 500000 dinara u po 10 para i 200000 dinara u po 5 para. Time se dobijaju sledeći tiraži: 20 para 2500000 komada, 10 para 5000000 komada i 5 para 4000000 komada. Dozvola se daje.

Akt broj 1386/83. 20.05.1883. HMA piše firmi Schöller, sve u vezi sa modalitetima izrade ove serije: 1.2 Mio. dinara u Cu-Ni novčićima. 500000 dinara u 20 Para, 500000 dinara u 10 Para i 200000 dinara u 5 Para. Određuju se modaliteti i kaucija.

Akt broj 1432/83. 23.05.1883. Schöller & Cie prihvata sve postavljene uslove bez rezerve. Menja se predviđeni prečnik niklenog novca da se ne bi novac zamjenjivao sa srebrnjacima od pola i jednog dinara. Prečnici se sada ovako fiksiraju: 5 Para 17mm (bilo 18mm), 10 Para 20mm (kao i pre) i 20 Para povećano na 22mm, što je u stvari odstupanje od zakona o kovanju. Odmah se nadalje navodi da je KSFMR već sve ovo odobrila i da nacrti su prihvaćeni.

Akt broj 1534/83. 6.06.1883. CMFB daje dozvolu na dogovor HMA sa firmom Schöller & Cie. Kovanje će biti izvedeno na sedam mašina i trajeće od 25.06. do 25.10.

Akt broj 1568/83. Maj – Avgust 1883. Veoma obimna korespondencija Prof. J. Bademlića sa HMA oko računa i plaćanja napravljenih punc i materijala za njih. Osim toga nekoliko upita o tehničkim osobinama, veličini i sl.

Akt broj 1712/83. 16.06.1883. „HMA šalje

firma Schöller & Cie 5 probnih komada kovanih po novim matricama od 20 Para u niklu, na pregled i prihvatanje“. Nadalje: „Crtež za revers je smislio i napravio graver Neudeck, dvoglavi orao je on izradio po modelu iz Beograda“

Akt broj 1740/83. 18.06.1883. Schöller piše HMA da su probe odmah poslate u Beograd.

Akt broj 1763/83. 20.06.1883. Schöller & Cie piše HMA: KSFMR Mijatović je u Beogradu novčiće pregledao i veoma je zadovoljan. Izjavio je da je nacrt veoma lep i da je on tako nešto na visokom umetničkom nivou zista i očekivao od Bečke kovnice. Takođe traži da se odmah pristupi kovanju. Potpisi Scharff, Neudeck i Leisek, 21.06.1883.

Akt broj 2491/83. 23.09.1883. CMFB šalje probne primerke u kolekciju kovnice. Ova kolekcija je kasnije prešla u KHM ali danas nije više tamo. Gde su ovi primerci na kraju završili, ne zna se.

Akt broj 2879/83. 22.10.1883. HMA piše Schöller & Cie: tehnički zahtevi, pakovanje, dogovor o ostacima materijala i sl.

Akt broj 2906/83. 22.10.1883. Schöller & Cie piše HMA. Zahvaljuju se na dobroj i konstruktivnoj saradnji oko izvršenog kovanja. Kaucija se povlači i dogovara se o završetku posla.

Akt broj 2963/83. 28.10.1883. HMA: završni izveštaj oko kovanja. Navodi o transama, pakovanju, isporuci i sl.

Akt broj 3001/83. 5.11.1883. Schöller & Cie javlja HMA, da je KSPB od strane KSV ovlašćena da preuzme sve preostale materijale i oruđa od kovanja. Sve treba da ostane u ambasadi ako bi se sledeće godine kovalo opet. *Kao što znamo, do toga nije došlo: kovanje 1884. je vršeno u Birmingenu.*

Akt broj 3489/83. 28.12.1883. Potvrda o primanju, potpis srpskog ambasadora Riste Danića.

Godina 1888.

Akt broj 4059/88. 15.12.1888. HMA razmišlja o tome da, zbog vrlo uspele žetve na Balkanu, izda dukate sa godinom 1889. ranije, a da preostale sa godištem 1888. pretopi.

Godina 1890.

Akt broj 704/90. 28.02.1890. Ponovna porudžbina punci za dragocene metale. Takođe narudžbina za izradu nove punce za zlatne predmete izrađene u inostranstvu. Ovom puncom će se kasnije puncirati i austrijski dukati, posle 1895 godine.

Abb. 1 Serbische Punze für die Erzeugnisse aus dem Ausland, Entwurf A. Scharff

Akt broj 965/90. 19.03.1890. Račun i lista za predašnju narudžbinu. Potpis Scharff i Leisek.

Godina 1891.

Akt broj 2455/91. 2.08.1891. Ponovna porudžbina 10 komada punci za inostrane proizvode.

Akt broj 3043/91. 3.09.1891. Račun za ovu porudžbinu.

Akt broj 3720/91. 30.10.1891. Banka J. Allard & Cie iz Pariza pita pod kojim uslovima bi bilo moguće iskovati 6 miliona dinara u srebrnjacima od 1 i 2 dinara, ako bi banka sama organizovala nabavku srebra. HMA predlaže iste uslove kao u slučaju Thorsch & Söhne ugovora za Bugarskih 8 Mio. franaka u bugarskim srebrnjacima. CMFB ovo odobrava. Kovanje bi eventualno trajalo oko 4 meseča. Verovatno je banka J. Allard & Cie htela da učestvuje na konkursu za izradu ovog novca. (Vidi sledeći akt!)

Akt broj 4273/91. 12.12.1891. CMFB šalje HMA pismo Austrijskog ambasadora u Beogradu u kome se opisuju modaliteti konkursa srpske Vlade o kovanju novog srebrnog novca, 6 Mio. dinara, pošto bi stari bakarni novac, oko 1 mio. dinara, trebao da se povuče iz cirkulacije. „Izvod: Na konkurs srpske vlade stige su 4 prijave za liferovanje 4 miliona dinara u apoenima od 1 dinara i 1 miliona dinara u apoenima od 2 dinara. Prvo se prijavljuje L.T.(sic!) Lauer iz Nurnberga, ali pošto nisu priložili kauciju, njihova prijava izgleda nije uzeta u razmatranje. Kao druga stranka se prijavila Budapest Commercialbank zajedno sa M. Thorsch & Söhne iz Beča, nudeći plaćanje od 145.34 franaka u zlatu za jedan kg gotovog srebrnog novca. Ako bi kurs srebra na tržištu rastao, oni bi plaćali više. Kao treća stranka se prijavila srpska Narodna ban-

ka zajedno sa madarskom Bank für Industrie und Handel, nudeći 145.30 franaka po kg. Takođe su spremni i da preuzmu bakarni novac. Kao četvrta stranka se prijavila srpska firma O. Marković & Sinovi sa 143 franka po kg. Oni bi takođe kupili mašine za kovanje, kovali u Srbiji, i na kraju bi predali mašine Vladi ili besplatno ili za malu nadoknadu. Vlada je, međutim, odlučila da se trenutni privremeni ministar finansija Tasić bolje ne meša u ovo, za njega strano, područje, i da ceo konkurs ne ide dalje. Banka Allard & Cie je na kraju verovatno ili odustala ili nije učestvovala pod sopstvenim imenom...“

ražen i portret Kralja bi trebao da bude ravni na primercima od jednog dinara, isto kao i na dvodinarcima. Šarf to prihvata i popravlja. *Gde su ovi primerci danas? Koliko je nama poznato, nema nikakvih varijanti kod kovanja 1897. godine. Sa druge strane malo je verovatno da su ovi primerci svi vraćeni Ministarstvu ili kovnici. Da li su neprimećeno nestali u cirkulaciji?*

Akt broj 5176/97. 20.10.1897. HMA javlja KSFM da je prvi 1 Mio. dinara u apoenima od jednog dinara iskovano i moli da se pošalje predstavnik da preuzme ovih 5 tona novca.

Akt broj 5192/97. 22.10.1897. Pregovori o ceni srebra.

Akt broj 5236/97. 23.10.1897. Dalji pregovori o ceni srebra i modalitetima.

Akt broj 5248/97. 24.10.1897. Predaja prvog miliona dinara u srebru.

Akt broj 5261/97. 23.10.1897. Punomoć je za predstavnika za primopredaju novca.

Akt broj 5283/97. 26.10.1897. Najava za drugi termin za primopredaju, verovatno u novembru. Finoča novca je analizirana u Beču i nađeno je da je sve u redu.

Akt broj 5291/97. 27.10.1897. Iako je mušterija iz Beograda ovog puta redovno platila (drugi deo isporuke), HMA se, ipak, brine, da je Srbija previše platila na tržištu, oni bi to puno bolje i jeftinije regulisali da su mogli.

Akt broj 5361/97. Sredina oktobra - novembra 1897. Finansijski modaliteti između Ministarstva u Beču i HMA.

Akt broj 5541/97. 11.11.1897. Drugi deo isporuke, opet 5 tona, je spreman za primopredaju.

Akt broj 5570/97. 13.11.1897. Sve je uredno i na vreme plaćeno.

Akt broj 5622/97. 16.11.1897. Primopredaja je uredno izvršena.

Akt broj 5623/97. 16.11.1897. Potvrda banke o tome.

Akt broj 5635/97. 17.11.1897. Ponovna potvrda o primopredaji. (Bez navođenja razloga).

Akt broj 5728/97. 22.11.1897. KSFM piše HMA da je K.K. Privilegierte Österreiche-Länderbank u Beču, opunomoćena da preuzme ostatak od 4 Mio. dinara srebrnog iskovanih novaca.

Akt broj 5815/97. 26.11.1897. Treći milion dinara i 5 tona srebrnog novca su gotovi.

Akt broj 5867/97. 29.11.1897. Kupovina srebra i cene srebra.

Akt broj 5884/97. 1.12.1897. Primopre-

Godina 1893.

Akt broj 3595/93. 9.08.1893. Šarfova ekspertiza oko jedne veoma uspele lažne punci za inostrano zlato.

Godina 1894.

Akt broj 3463/94. 10.08.1894. CMFB šalje pismo HMA o sledećem: U Srbiji se dosta trguje austrijskim srebrnim novcima. KSV pita da li je ovaj novac još zakonsko sredstvo plaćanja ili ne. Odgovor, preko srpskog ambasadora, da samo Marija-Terezija talari jesu za trgovinu, ostalo je novac.

Godina 1897.

Akt broj 2882/97. Juni – Avgust 1897. Veoma obiman akt: kovanje 4 Mio. od po 1 dinara i 1 Mio. od 2 dinara. Ponovo sve po standardima Latinske Monetarne Unije. KSV će sama srediti nabavku srebra.

Akt broj 3085/97. 27.06.1897. HMA javlja da ovoga puta, KSV kauciju može da položi i u državnim obligacijama ili drugim vrednosnim papirima ili bankovnim garancijama.

Akt broj 4342/97. Avgust – Septembar 1897. Odobrenje za cedulje za pakovanje novca. Dva tabaka ovih cedulja su u ovom aktu sačuvana.

Akt broj 4421/97. 6.09.1897. Tehnički i drugi modaliteti. Na primer, da se ne bi trebalo slati manje od 5 tona novca u jednoj pošiljki.

Akt broj 4429/97. 7.09.1897. Bečko ministarstvo finansija upozorava HMA da ne kupuje previše srebra pošto srpska Vlada ne plaća redovno.

Akt broj 4758/97. 26.09.1897. KSPB javlja da su probni primerci kovanja primljeni u Beogradu (po 100 komada od 1 i 2 dinara). Okvir novčića bi trebao da bude jače iz-

daja treće isporuke od 5 tona novca.

Akt broj 5927/97. 2.12.1897. Potvrda o primopredaji.

Akt broj 5930/97. 3.12. 1897. Sertifikat o finoći novca, koja je potpuno u redu.

Akt broj 6131/97. 14.12.1897. Preuzimanje preostalih matrica i kalupa od HMA.

Akt broj 6145/97. 15.12.1897. Četvrti deo kovanja je gotov; opet se 5 tona srebrnog novca predaje na transport za Beograd.

Akt broj 6233/97. 18.12.1897. Primopredaja poslednjeg dela od 0.5 Mio. komada dvodinaraca.

Akt broj 6235/97. 18.12.1897. Sertifikat o finoći i završni bilans.

Literatura

Aleksandar N. Brzić. 2001. *Yugoslav Countermarks on Austro-Hungarian Coins*. American Journal of Numismatics, Second Series, 13 (2001): 109-132.

A. Brzic and H. Emmerig. 2000. *Possibly New and Unpublished Lauer Pattern for the Unrealized 1890 Coinage of the Kingdom of Serbia*. Spink Numismatic Circular, Vol. CVI-II, Nr. 2: 55-56.

Brzic, Aleksandar and Hahn, Wolfgang. 2002. *Eine bisher unbestimmte Punze auf Dukaten der Österreichisch-Ungarischen Monarchie*. money trend 2/2002: 126-128.

Hubertus Czernin. 1998. *Die Auslösung. Der Fall Thorsch*. Wien: Czernin Verlag.

Darnis, Jean-Marie. 1996. *Catalogue des fonds d'archives de la Monnaie de Paris, tome I*. Paris: Direction des Monnaies et Médailles.

(Eduard Fiala): *Katalog der Münzen- und Medaillen-Stempel-Sammlung des k. k. Hauptmünzamtes in Wien*, vol. 3, Wien 1904, p. 1135-1137.

Hadži-Pešić, Jovan. 1995. *Novac Srbije 1868 – 1918*. Beograd: Zavod za izradu novčanica i kovanog novca.

Hahn, Wolfgang. 2001. *Die Österreichischen Dukaten als Handelsgoldmünzen – Alt- und Neuprägungen („1915“)*. money trend 9/2001: 56-59.

Mandić, Ranko. 1995. *Katalog Metalnog Novca 1700–1994*, III izdanje. Beograd: Srpsko numizmatičko društvo.

Pešaljević Mile, Danković Gordana, Spiridonović Srđan. 1998. *Savezni zavod za mere i dragocene metale 1873 – 1998*. Beograd: Savezni zavod za mere i dragocene metale.

Prokisch, B. et al. 1999. *Repertorium zur neuzeitlichen Münzprägung Europas, Band XVIII: Südosteuropa*. Veröffentlichungen des Institutes für Numismatik Wien, Band 5. Institut für Numismatik Wien.

Iz Narodne banke Srbije

Nova novčanica

Narodna banka Srbije, Beograd
<http://www.nbs.yu-serbian/index.htm>

APOEN: 100 DINARA

Godina izdanja: 2006

U opticaju: 20. oktobra 2006. godine
 („Službeni glasnik RS“, br. 91/2006)

Na osnovu člana 55. stav 1. Zakona o Narodnoj banci Srbije ("Službeni glasnik RS", br. 72/2003 i 55/2004), guverner Narodne banke Srbije donosi

ODLUKU O IZDAVANJU I OSNOVNIM OBELEŽJIMA NOVČANICE OD 100 DINARA

1. Narodna banka Srbije izdaće novčanicu od 100 dinara.
2. Novčanica od 100 dinara štampaće se na toniranoj zaštićenoj hartiji s multitonskim vodenim znakom u vidu portreta Nikole Tesle i ugrađenom isprekidanim zaštitnim niti srebrne boje, koja sadrži mikrotekst u negativu "DINAR DINAR", sa znakom "=". Mikrotekst se kontinuirano ponavlja i čita i s lica i s naličja novčanice (zaštitna nit i mikrotekst su s lica jasno vidljivi, a s naličja pod svetlošću koja novčanicu čini transparentnom). U papir su ugrađena i vidljiva zaštitna vlakanca u žutoj, plavoj i crvenoj boji, od kojih žuta i crvena pod svetlošću lampe sa ultraljubičastim zracima fluoresciraju žuto i crveno.

Novčanica će se štampati u kombinovanoj tehnici – lice u dubokoj i višebojnoj offset štampi, a naličje u višebojnoj offset štampi i tehnici visoke štampe za numeraciju.

Numeracija sadrži dve slovne oznake i sedam numeričkih i štampana je dva puta na naličju novčanice – jednom u crnoj, drugi put u crvenoj boji. Numeracija štampana u crnoj boji smeštena je u gornjem delu između grba Republike Srbije i oznake vrednosti apoena

"100" date u pozitivu, i pod ultraljubičastim zracima fluorescira žutozeleno. Numeracija štampana u crvenoj boji smeštena je uz desnu ivicu punog štampanog dela, iznad oznake vrednosti apoena "100", i pod ultraljubičastim zracima fluorescira narandžastocrveno.

3. Novčanica od 100 dinara imaće dimenije 68 x 143 mm.

Lice novčanice

4. Dispozicija je horizontalna.

Na levoj strani je portret Nikole Tesle, izveden tehnikom duboke štampe. U donjem levom uglu, u pozitivu, cirilicom i latinicom ispisane su reči "Nikola Tesla", a ispod njih godine njegovog rođenja i smrti "1856–1943".

U gornjem delu novčanice, desno od portreta, ispisana je formula

T =Wb, kojom se izražava jedinica za magnetnu indukciju i koja nosi naziv "tesla". Iznad nje je dat prikaz električnog pražnjenja m² (munje), a u donjem delu kompozicije, u pozadini, stilizovano je prikazan (nazire se) deo jednog Teslinog postrojenja.

Oznaka vrednosti apoena "100" data u negativu smeštena je u gornjem desnom uglu punog štampanog dela, a ona data u pozitivu – u donjem delu bele površine.

Tekst "Narodna banka Srbije", izveden u tehnici duboke štampe i ispisani latinicom u dva reda, smešten je na beloj površini u desnom delu, a isti tekst, takođe u tehnici duboke štampe i ispisani cirilicom u dva reda, smešten je u blizini leve margine novčanice – i to reči "Narodna banka" u pozitivu, a reč "Srbije" u negativu.

Iznad reči "Srbije" ispisane cirilicom u negativu, tehnikom duboke štampe izvedena je oznaka za slepe (mali crni krug u većem belom krugu upisanom u crni kvadrat). Levo od te reči, istom

tehnikom, cirilicom i latinicom izведен je mikrotekst "NBS", u šest redova.

U gornjem delu bele površine novčanice, tehnikom duboke štampe izведен je tzv. kip efekat elipsoidnog oblika, koji prikazuje znak Narodne banke Srbije. Ova slika se pretvara u tekst "NBS" koji se uočava samo pri posmatranju novčanice pod određenim uglovima (pravac gledanja mora biti što bliži ravni novčanice okrenut za 45 stepeni u oba smera rotacije), dajući pri tom njegovu sliku i u negativu i u pozitivu. Uz gornju i donju ivicu tog elementa nalazi se mikrotekst "NBS", koji se ponavlja – gore dat u cirilici, a dole u latinici.

U donjem desnom delu bele površine novčanice, iznad oznake vrednosti apoena "100", tehnikom duboke štampe izведен je još jedan kip efekat, pravougaonog oblika, koji sadrži cirilicom ispisani tekst "NBS", a iznad i ispod njega mikrotekst "NBS" – gore dat u cirilici, a dole u latinici. Ovaj kip efekat sagledava se na isti način kao i onaj u gornjem delu bele površine.

U donjem desnom uglu punog štampanog dela novčanice, levo od oznake apoena "100" u pozitivu, izведен je prozirni registar koji predstavlja polovinu ukupne slike čija se celina može sagledati tek zajedno sa odgovarajućim delom slike na naličju novčanice (četiri dela namotaja vidljiva s lica zajedno s četiri dela namotaja vidljiva s naličja formiraju stilizovani kalem s namotajima).

Desno od cifre "100" u negativu latinicom je ispisana teksta "sto dinara", dok je cirilicom ispisani isti teksta smešten u donjem delu novčanice, desno od portreta.

Uz desnu ivicu novčanice, na svetloplavoj podlozi, najpre cirilicom a zatim latinicom, ispisana je teksta "falsifikovanje se kažnjava po zakonu", a u nastavku diskretno je naznačena oznaka

vrednosti apoena "100".

Naličje novčanice

5. Dispozicija je vertikalna.

Primarni motiv je figura Nikole Tesle sa sijalicom u ruci (motiv preuzet sa originalne fotografije iz Muzeja Nikole Tesle u Beogradu).

U centralnom delu dat je linijski prikaz Teslinog elektromagnetskog motora, iznad koga je Teslina golubica, a levo od nje stilizovano je dat Teslin elektromagnetni motor.

Oznaka vrednosti apoena "100" data u pozitivu smeštena je u gornjem desnom delu novčanice na svetloplavoj podlozi, a ona data u negativu – u donjem levom uglu punog štampanog dela.

U gornjem desnom uglu punog štampanog dela ispisana je teksta "sto dinara", i to u pozitivu cirilicom, a ispod toga u negativu latinicom. U donjem desnom delu bele površine cirilicom i latinicom ispisane su u tri reda, odozgo nadole, reči "Beograd", "godina" i "guverner", sa oznakom godine "2006" u negativu. Ispod njih je faksimil potpisa guvernera Radovana Jelašića. Uz gornju i donju ivicu punog štampanog dela ispisana je teksta "Narodna banka Srbije – Zavod za izradu novčanica i kovanog novca – Topčider" (u gornjem delu cirilicom, a u donjem latinicom). U donjem desnom uglu punog štampanog dela ispisana je u pozitivu, naizmenično cirilicom i latinicom, u šest redova, mikrotekst "100 dinara". Iznad mikroteksta je oznaka vrednosti apoena "100".

U gornjem levom uglu novčanice, na svetloplavoj podlozi, nalazi se grb Republike Srbije. Tu podlogu ispod grba čini multiplikovana cifra "100" – i to u negativu sa senkom, a u donjem delu u mikrotekstu.

U gornjem levom delu novčanice, na granici bele površine i punog štampanog dela, nalazi se drugi deo prozirnog registra iz tačke 4. stav 9. ove odluke.

6. Na licu i naličju novčanice preovlađuju tonovi plave boje, uz dodatak okeržutih i zelenih tonova. Okeržuta boja na licu i naličju novčanice pod svetlošću lampe sa ultraljubičastim zracima fluorescira žuto.

7. Ova odluka stupa na snagu danom objavljivanja u "Službenom glasniku RS".

O. br. 110 G u v e r n e r
18. oktobra 2006. godine NBS
B e o g r a d

Radovan Jelašić, s.r.
(„Službeni glasnik RS“, br. 91/2006)
Na osnovu člana 55. stav 3. Zakona o Narodnoj banci Srbije ("Službeni glasnik RS", br. 72/2003 i 55/2004), guverner Narodne banke Srbije donosi

ODLUKU O PUŠTANJU U OPTICAJ NOVČANICE OD 100 DINARA I KOVANOGL NOVCA APOENA OD 1 DINARA

1. Narodna banka Srbije pustiće u opticaj 20. oktobra 2006. godine novčanicu od 100 dinara sa obeležjima utvrđenim Odlukom o izdavanju i osnovnim obeležjima novčanice od 100 dinara ("Službeni glasnik RS", br. 91/2006) i kovani novac apoena od 1 dinara sa oznakom godine kovanja "2006" i obeležjima utvrđenim Odlukom o izdavanju i osnovnim obeležjima kovanog novca apoena od 1, 5 i 10 dinara ("Službeni glasnik RS", br. 56/2005).

2. Ova odluka stupa na snagu danom objavljivanja u "Službenom glasniku RS".

O. br. 109 G u v e r n e r
18. oktobra 2006. godine NBS
B e o g r a d

Radovan Jelašić, s.r.

Veliki izazov srpske notafilije:

Novčanica sa 436 datuma

Poslednja novčanica Kraljevine Srbije, apoen od 5 dinara sa likom Miloša Obilića na levoj strani aversa, predstavlja najveći izazov za kolezionare naših banknota. Zato što postoji 436 raznih datuma te novčanice. Prvi poznati datum na ovoj novčanici je 1.9.1916, a poslednji 10.11.1917. Broj raznih datuma izračunat je na osnovu podatka da je u navedenom vremenskom periodu štampana ova novčanica sa različitim datumom izdanja svakog dana. Broj na levoj strani označava redni broj dana izdanja. Tako broj 1 označava prvi dan izdanja (1.9.1916), br. 2 - drugi dan (2.9.1916), a broj 41, na novčanici čiju sliku ovde objavljujemo, znači da je ta novčanica štampana sa datumom 41. dana izdanja, što odgovara na njoj navedenom datumu - 11.10.1916. **Poslednji poznati dan izdanja** (a u kontinuitetu datuma uključene su i nedelje) označen je brojem 436, što odgovara datumu 10.11.1917. Zato su netačni podaci nekih autora koji navode da je poslednji datum izdanja bio 31.12.1917 (Stojanović) ili čak 18. 9. 1918. (Hadži-Pešić).

Novčanica od 5 dinara Kraljevine Srbije prestala je biti zakonsko sred-

stvo plaćanja 18. jula 1935. godine.

Koautor članka o ovoj novčanici, koji je objavljen u *Numizmatičaru* br. 18/19 (1996), gosp. Lazar Gerić, zamolio nas je da objavimo ispravku podatka u kojem su navedeni, citiramo: "redni brojevi svakog datuma izrade od broja 1 do 487". Naknadnom provjerom ustanovljeno je da brojevi 437-487 ne postoje.

Barac u svom katalogu ispravno navodi poslednji datum izdanja, ali greši kada kaže da je od tih 436 poznato "samo" 318 datuma.

Svaka od ovih 436 novčanica postoji sa 25 raznih slovnih oznaka ispred „rednog broja dana izdanja“. To su 25 prvih slova srpske azbuke bez slova „Ћ“, što znači da svaki od tih 436 datuma ima po 25 varijanti, zavisno od slovnog prefiksa.

Tabelu sa rednim brojevima datuma izdanja, i njima odgovarajućim datumima na novčanicama, objavili su V. Sokolović i L. Gerić u pomenu tom izdanju *Numizmatičara*, na str. 147-148. Objašnjenje o slovnim oznakama, i numeričkom sistemu zaštite na novčanicama Srbije i Kraljevine Jugoslavije, objavio je M. Đurišić u časopisu *dinar* br 4 (1997) na str. 19.

R. M.

**Singidunum
Online
Serbian Numismatic Studio**

Ponuda bugarskih i nemačkih novčanica sa srpskim pečatima

B10411 - 1 LEV SREBRO 1910, žigosana 1919. Crni pečat na rv. NAČELNIK OKR. NIŠKOG - NIŠ. € 3.-

B10450 - 2 LEVA SREBRO 1910, žigosana 1919. Crni pečat NAČELNIK OKR. NIŠKOG - NIŠ. € 4.50

B10511 - 5 LEVA SREBRNI 1910, žigosana 1919. NAČELNIK SREZA NIŠKOG - PIROT. € 7.50

B10551 - 1 MARK 13.8.1914, žigosana 1919. Plavi pečat NAČELNIK SREZA BELAČKOG - JAGODINA. € 20.-

B10555 - 1 MARK 12.8.1914, žigosana 1919. Zelenasta, ljubičasti pečat na av. NAČEL. SREZA DESPOTOVACKOG. € 20.-

B10557 - 1 MARK 12.8.1914, žigosana 1919. Zelenasta, ljubičasti pečat na rv. NAČEL. SREZA DESPOTOVACKOG. € 20.-

B10558 - 1 MARK 12.8.1914, žigosana 1919. Bela, ljubičasti pečat NAČELNIK SREZA DESPOTOVACKOG. € 20.-

B10561 - 2 MARK 12.8.1914, žigosana 1919. Crvenasta, ljubičasti pečat NAČELNIK SREZA DESPOTOVACKOG. € 25.-

B10563 - 2 MARK 12.8.1914, žigosana 1919. Crvenasta, ljubičasti pečat NAČELNIK SREZA DESPOTOVACKOG. € 28.-

B10566 - 2 MARK 12.8.1914, žigosana 1919. Bela, ljubičasti pečat NAČELNIK SREZA DESPOTOVACKOG. € 25.-

B10575 - 5 MARK 5.8.1914, žigosana 1919. Plavi pečat na av. NAČELNIK SREZA BELAČKOG - JAGODINA. € 15.-

B10576 - 5 MARK 5.8.1914, žigosana 1919. Plavi pečat na rv. NAČELNIK SREZA BELAČKOG - JAGODINA. € 15.-

B10585 - 20 MARK 21.4.1910, žigosana 1919. Ljubičasti pečat na av. NAČELNIK SREZA DESPOTOVACKOG. RRR! € 100.-

B10588 - 50 MARK 5.8.1914, žigosana 1919. Ljubičasti pečat na rv. NAČELNIK SREZA BELAČKOG - JAGODINA. Pečat je slabog kvaliteta. RRR! € 130.-

Takođe nudimo

hrvatski srebrni prigodni novac NIKOLA TESLA i druge novitete, kao i najnoviju numizmatičku literaturu iz Srbije, Slovenije i svih drugih država bivše Jugoslavije.

Naša ponuda sadrži veliki izbor metalnog i papirnog novca, odlikovanja, militarije... SRPSKI NUMIZMĀTIČKI STUDIO www.singidunum-online.com Tel (063) 6666 91

Neobjavljeni primerci nemačkih novčanica sa žigom Despotovca

Dragan STANISAVLJEVIĆ i Marko MANDIĆ, Beograd
numdragan@ikomline.net; enkidu1501@gmail.com

Unjedan je učlanak u nemačkom časopisu *Münzen & Papiergele* (Ausgabe April 2006) i u našem časopisu *dinar* (br. 27/2006) Jürgen Klotz i Darko Berger objavili su članke o svim njima poznatim primercima, nemačkih novčanica žigosanih u Srbiji nakon I svetskog rata. Autorima nije bila poznata ni jedna novčanica žigosana u Despotovcu, jer je jedna manja količina tih novčanica tek nedavno otkrivena. S druge strane vrlo je logično to što su u Srežu despotovačkom cirkulisale nemačke novčanice u I svetskom ratu. Ovo zato što se u tom srežu nalazi nekoliko značajnih rudnika koje su za vreme okupacije Srbije eksploatisali Nemci. To su: Senjski rudnik, rudnik Resava i rudnici Sisevac i Ravna Reka.

U monografiji izdатoj povodom 100-godišnjice Senjskog rudnika (1953. godine), navodi se: Za vreme Prvog svetskog rata Senjski Rudnik je bio pod bugarskom okupacijom, ali je upravljanje rudnikom i njegovom proizvodnjom bilo u rukama Nemaca.... Za vreme bugarsko-nemačke okupacije bilo je izvršeno produbljivanje ventilacionog okna u Ravnoj Reci, otud mu je i ostao sadašnji naziv "Germansko okno" (str. 80), i [Rudnik Sisevac za vreme I svetskog rata] deli sudbinu svoje sabraće Senjskog Rudnika, Ravne Reke i Resave, to jest biva bezobzirno iskorišćavan i pri povlačenju okupatora, najzad, i porušen (str. 87).

Nemačke novčanice, koje su bile platežno sredstvo u okupiranim rudarskim oblastima u Srbiji, nakon rata bile su žigosane i u Srežu despotovačkom. Svi poznati žigovi su višeredni, a stavljeni su ponekad na avers, a ponekad na revers novčanice*. Njihov tekst glasi:

КРАЉ (ГРБ) СРП.
НАЧЕЛНИК СРЕЗА ДЕСПО-
ТОВАЧКОГ
БР_____

ДЕСПТОВАЦ

U manjoj ostavi do koje smo došli nalazili su se sledeći apoeni nemačkih novčanica žigosanih u Despotovcu 1919. godine: Slike 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 9).

Pored do sada nepoznatih novčanica sa žigom Despotovca, došli smo i do još jednog neobjavljenog unikata nemačke novčanice žigosane u Jagodini, i to:

50 MARK 5.8.1914, ljubičasti pečat u četiri reda, КРАЉ. (ГРБ) СРП. / НАЧЕЛНИК СРЕЗА БЕЛАЧКОГ / БР. _____ / ЈАГОДИНА. Pečat je vrlo slabog kvaliteta, jedva čitljiv, a nalazi se na reversu novčanice (sl. 10).

Sa ovih 10 primeraka, ukupan zbir svih do sada poznatih nemačkih novčanica sa srpskim žigovima iz 1919. godine još uvek je vrlo skroman, iznosi samo 26 raznih primeraka. To su:

- 1) 1 MARK - višeredni pečat JAGODINA na reversu, beli papir
- 2) 1 MARK - višeredni pečat JAGODINA na reversu, zelenkasti ornament papir
- 3) 1 MARK - višeredni pečat POŽAREVAC na reversu
- 4) 1 MARK - okrugli pečat ŽAGUBICA na reversu, beli papir
- 5) 1 MARK - okrugli pečat ŽAGUBICA na reversu, zelenkasti ornament papir
- 6) 1 MARK - okrugli pečat ŽAGUBICA na aversu
- 7) 1 MARK - višeredni pečat DESPOTOVAC na aversu, beli papir
- 8) 1 MARK - višeredni pečat DESPOTOVAC na aversu, zelenkasti ornament papir
- 9) 1 MARK - višeredni pečat DESPO-

TOVAC, na reversu, beli papir
10) 1 MARK - višeredni pečat DESPOTOVAC na reversu, zelenkasti ornament papir

11) 2 MARK - višeredni pečat JAGODINA na reversu

12) 2 MARK - okrugli pečat JAGODINA na reversu

13) 2 MARK - višeredni pečat ŽAGUBICA na reversu

14) 2 MARK - višeredni pečat DESPOTOVAC na aversu, beli papir

15) 2 MARK - višeredni pečat DESPOTOVAC na aversu, crvenkasti ornament papir

16) 2 MARK - višeredni pečat DESPOTOVAC na reversu

17) 5 MARK - višeredni pečat JAGODINA na aversu

18) 5 MARK - višeredni pečat JAGODINA na reversu

19) 5 MARK - višeredni pečat ŽAGUBICA na aversu

20) 5 MARK - okrugli pečat ŽAGUBICA na aversu

21) 5 MARK - okrugli pečat ŽAGUBICA na reversu

22) 5 MARK - višeredni pečat DESPOTOVAC na reversu

23) 10 MARK - višeredni pečat JAGODINA na reversu

24) 20 MARK - okrugli i višeredni pečat ŽAGUBICA na reversu

25) 20 MARK - višeredni pečat DESPOTOVAC na aversu

26) 50 MARK - višeredni pečat JAGODINA na reversu

Redakcija našeg časopisa sa velikim bi zadovoljstvom objavila podatke o eventualnim novo-otkrivenim novčanicama iz ove serije, a koji nisu sadržani u prethodno navedenom pregledu.

- 1) 1 MARK 12.8.1914 - tip A: beli papir, žig na aversu;
 2) 1 MARK 12.8.1914 - tip B: beli papir, žig na reversu;
 3) 1 MARK 12.8.1914 - tip C: zelenkasti i beli papir, žig na aversu;
 4) 1 MARK 12.8.1914 - tip D: zelenkasti i beli papir, žig na reversu;
 5) 2 MARK 12.8.1914 - tip A: beli papir, žig na aversu;
 6) 2 MARK 12.8.1914 - tip B: crvenkasti papir, žig na aversu;
 7) 2 MARK 12.8.1914 - tip C: crvenkasti papir, žig na reversu;
 8) 5 MARK 5.8.1914 - plava, žig na reversu;
 9) 20 MARK 21.4.1910 - plava, žig na aversu.

Predlozi za novčanice BiH u periodu od 1994. do 1998. godine

Amer SULEJMANAGIĆ, Sarajevo
asulejma@yahoo.com

Još u vreme štampanja i puštanja u opticaj serije novčanica BH dinara sa datumom 15.VIII 1994. godine, koje su označene kao „izraz kontinuiteta monetarne suverenosti međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine“¹, u Narodnoj banci BiH su bili svesni da se radi o prelaznom novcu, pa su se pripremali za trajno rešenje:

„U pripremi izdavanja novih novčanica Republike Bosne i Hercegovine pošlo se od toga da je to još uvek prelazni novac i verovatno će trajati do postizanja mirovnog rešenja i stvaranja drugih uslova i prepostavki za trajan i stabilan novac. Za takav novac, Narodna banka Bosne i Hercegovine je pripremila odgovarajući program i ima već prva rešenja vizualizacije gotovog novca, koja će moći da budu realizovana kada za to dođe vreme.“²

Autor dizajna navedene serije novčanica, akademik Dževad Hozo kaže u osvrtu na svoje delo: „Nove novčanice Republike Bosne i Hercegovine kao još uvek prelazni novac, u pogledu vizualizacije i likovnog rešenja ostale su iste kao gotov novac koji se nalazi u opticaju na slobodnim delovima teritorije naše države.

... Kao osnovna obeležja novih novčanica zadržani su uz savremeni likovni izraz „Grb“ kao simbol kontinuiteta i držav-

nosti Republike Bosne i Hercegovine i Stari most u Mostaru kao medievalna i anacionalna tema graditeljstva i duhovni produkt i večno nadahnuće Bosne i Hercegovine.“³

Razlozi za privremenost ovog novca leže u ratom razorenog ekonomiji i društvenim odnosima, te u političkoj sferi. Zaključenjem Vašingtonskog sporazuma koji je zaustavio rat između Armije RBiH i hrvatskih snaga i početkom uspostavljanja Federacije BiH, od aprila 1994. godine, počele su se nazirati konture mirovnog rešenja za BiH. Dok je bosanska vlada u Sarajevu smatrala da je uspostava federacije kantona uzor po kojem treba uređiti čitavu BiH, što kasnjim Dejtonskim sporazumom, krajem 1995. godine, nije postignuto, hrvatska strana je smatrala da je federacija zaokružena celina. I pored ovako bitnih razlika, samo stvaranje Federacije BiH, na samo jednom delu teritorija države, nametnulo je pitanje rešavanja monetarnog sistema koji je trebao objediniti područja na kojima cirkuliše BH dinar izdanja 1992. i 1993. godine i ona gde je u upotrebi hrvatska kuna. "U ovoj fazi izgradnje Federacije BiH hitno je potrebno preduzeti sledeće mere: a) povući iz opticaja dosadašnji novac i zameniti ga jedinstvenim sredstvom plaćanja; b) odrediti jedinstveni devizni kurs",⁴ Hrvatska strana je

insistirala na federalnom novcu i federalnoj centralnoj banci nalazeći uporište u Ustavu Federacije BiH, čiji je prvi član upravo o tome govorio.⁵ Kako o ovom pitanju nije mogao biti postignut dogovor Vlada u Sarajevu je privremeno rešenje našlo u legalizaciji svugde rado prihvaćene nemačke marke kao drugog zvaničnog novca. Uredba sa zakonskom snagom o uslovima pod kojima se prava i obaveze i poslovi u zemlji mogu izvršavati i izražavati u stranim sredstvima plaćanja je objavljena u Službenom listu RBiH broj 16 od 1.VII 1994. godine i počela se primenjivati početkom jula 1994. godine. Ovu uredbu o kojoj se u Vladi razmišljalo još od januara 1994. godine, a koliko je ovom autoru poznato, prvi je predložio dr Izudin Kešetović još u februaru 1993,⁶ poznata i kao *Zakon o bivalutarnom sistemu*, je obuzdala inflaciju i usmerila svaku buduću monetarnu politiku ka čvrstom vezivanju domaće valute za DM, odnosno kasnije evro. Ovaj potez je zahtevao i uvođenje novog stabilnog i za DM vezanog BH dinara, što je i urađeno u oktobru i novembru 1994. godine kada su puštene u opticaj novčanice BHD sa datumom 15.VIII 1994. godine. Iako se u ovom periodu puno pregovaralo o izgradnji finansijskog sistema Federacije BiH i preduzimali se određeni koraci⁷, Centralna ban-

¹ Pismo zahvale Guvernera NBBiH, gosp. Kasima Omićevića povodom izdavanja serije novčanica BH dinara 1994. godine; dato prema radnoj verziji knjige *Novac Bosne – hrestomatski izbor grade*; priredio prof dr Hakija Đozić; Sarajevo, 15. mart 1997. godine; str 235

² Nav. delo; str 235

³ Nav. delo; str 236

⁴ Tuzla, 1994 god; preuzeto iz knjige: dr Izudin Kešetović; *Ekonomika stvarnosti Bosne i Hercegovine 1992. – 1998*; Tuzla, decembar 1998. god. Izdavač: GRIN, Gračanica; str. 28

⁵ dr Sead Kreso; *Novac Bosne i Hercegovine – od BHD do novog novca BiH*; Jež; Sarajevo; 1997. godine; str 127

⁶ ...Rešenje se mora tražiti u pravcu proširenja definicije novca i to uključivanjem deviznih depozita kod poslovnih banaka. A to zahteva: 1) Prihvatanje u novčanom sistemu dve valute i to BH dinar i DEM, ...; časopis Zmaj - februar 1993; preuzeto iz knjige: dr Izudin Kešetović; *Ekonomika stvarnosti Bosne i Hercegovine 1992. – 1998*; Tuzla, decembar 1998. god. Izdavač: GRIN, Gračanica; str. 11

⁷ "... Treće, pripremljeni su zakoni o Centralnoj banci i novcu (bez naziva novca).

... Naziv novca je stvar dogovora, što je manje bitno, ali, takođe, važno radi zaokruživanja celokupnog finansijskog sistema" Oslobođenje, 10. XI 1995; preuzeto iz knjige: dr Izudin Kešetović; *Ekonomika stvarnosti ...* str. 33

ka FBiH nije ustanovljena, a nakon godinu dana je Dejtonskim sporazumom nađeno rešenje u osnivanju Centralne banke BiH koja je Ustavom BiH postala „jedina ovlaštena institucija za emisiju novca i monetarnu politiku na celom području Bosne i Hercegovine“. Uvažavajući rezultate postignute Zakonom o bivalutarnom sistemu, Centralna banka BiH posluje u stvari kao Currency Board, a kasnija domaća valuta, konvertibilna marka⁸ ⁹ ima potpuno pokriće u stranim konvertibilnim sredstvima plaćanja.

Iako od oktobra – novembra 1994. godine (puštanje u opticaj zadnje serije BHD) do 22.VI 1998. godine (puštanje u opticaj novčanica KM u apoenima od 50 F; 1; 5 i 10 KM), odnosno 27. VII 1998. godine (puštanje u opticaj novčanica od 20; 50 i 100 KM) nije bilo izdavanja novog novca, u tom periodu su se vodile žive monetarno – numizmatičke aktivnosti na definiranju trajnog novca Bosne i Hercegovine. Također je u ovom periodu došlo do transformacije Narodne banke BiH u Centralnu banku BiH koja je započela svoje delovanje 11. avgusta 1997. godine. Petnaestog jula 1997. godine je u Službenom listu BiH objavljen Zakon o Centralnoj banci BiH čiji 72. član, stav 1 glasi: "Nakon 45 dana po stupanju ovog zakona na snagu Narodna banka BiH i Narodna banka Republike Srpske prestaju da rade kao centralne banke." Obzirom da je NBRS celo vreme svoga postojanja, a naročito posle 12. V 1994. godine poslovala kao filijala Narodne banke Jugoslavije u Beogradu¹⁰ i nikada nije radila kao centralna banka, ovaj član Zakona o Centralnoj banci BiH se odnosio isključivo na Narodnu banku BiH koja je sve do 29. VIII 1997 formalno postojala, dakle 18 dana paralelno sa Centralnom bankom BiH. Ispraćajući BH dinar i Narodnu banku u istoriju dr Izudin Kešetović je napisao: "... Iako, taj period od 2,5 godine mnogima izgleda dug, treba reći da su, u

tom periodu, BiH dinar i Narodna banka bile institucije kontinuiteta državnosti. Stoga, konvertibilna marka i Centralna banka predstavljaju kontinuitet BH dinara i Narodne banke, svakako, u kvalitativno novim uslovima."¹¹

U pratećem pismu uz primerke radne verzije knjige *Novac Bosne – hrestomatiski izbor građe* autor, prof dr Hakija Đozić, 16. marta 1997. godine piše Aliji Izetbegoviću, predsedniku Predsedništva BiH i dr Harisu Silajdžiću, kopredsedavajućem Vijeća ministara BiH: „Recimo, u vezi sa ostvarivanjem kontinuiteta državnosti Bosne, Vi dobro znate da je jako bitno, uz ostalo, da se ostvari i kontinuitet monetarne povijesti. To bi se u praksi i ostvarilo, kako pokazuje građa ove knjige, samo ako za naziv novčane jedinice budemo i dalje koristili povijesno ime „dinar“ ili „groš.“

No, kad se pravi komparacija između moguća dva naziva našeg novca, imajući u vidu znanstvene razloge (naše ekonomske odnose sa svetom), postoje najmanje dva bitna razloga da naziv našeg novca bude „groš..“ Prva se prednost sastoji u činjenici što bi Bosna tad bila među 60-tak zemalja sveta sa mononazivom svoje valute. Druga prednost, što je takođe nije zanemarivo, se nalazi u činjenici što je „dinar“ balkanskih zemalja, zbog galopirajuće inflacije, sinonim za nestabilan novac. Sve drugo što iz toga može dalje da proizlazi, naravno, nije teško naslutiti.“

Ovo pismo je sve što postoji od dokumentacije vezano za ovaj predlog. Ništa zvanično nije razmatrano niti odlučeno, ali je nemačka Bundesdruckerei u letu 1997. godine izradila nacrte - crteže (po njihovom objašnjenu: draft sketches) predloga za bosanskohercegovačke novčanice, od kojih je samo predlog za novčanicu od 1000 jedinica do sada dospeo u javnost. Za novčanu jedinicu prve varijante ovog predloga se koristi naziv NOVAC. Kada je neko, verovatno iz

NBBiH, obavestio ovu štampariju o predlogu imena za novi novac koji je dao prof dr Hakija Đozić, oni su preko imena NOVAC na prednjoj strani stavili traku sa nazivom GROŠ. Tako je varijanta predloga za groš jednostrana (samo prednja strana) dok je varijanta predloga za NOVAC dvostrana. Oba crteža predloga (i za GROŠ i za NOVAC) postoje u svetoplavoj i u svetlobraon verziji. Takođe je javnosti do sada poznat samo crtež predloga od 1000 groša

Zahvaljujući italijanskom numizmatičaru Christianu Costamagni, koji je studio u kontakt sa zvaničnom osobom ove štamparije, znamo da se radi samo o crtežima koje je izradio dizajner ove firme „zajedno sa lokalnim kontaktima iz Sarajeva“. Gospodin Thomas Kleindienst, zvaničnik štamparije, je bez odobrenja Centralne banke BiH odbio dati podake o broju apoena za koje su izrađeni nacrati, motivima na njima, kao i njihove slike. Potvrđio je da ove novčanice nisu štampane ni u najmanjoj količini te da se uistinu radi samo o nacrtaima.

Osim ovih predloga izrađenih u Nemačkoj postoje još i jako loši dvostrani predlozi, bolje reći fotomontaže, za apone od 5; 10; 20; 50; 100 i 500 groša koji umesto datuma imaju oznaku xx.xx.xxxx i šaru u obliku potpisa. Ovi predlozi su verovatno rađeni od strane nestrucne osobe iz NBBiH, nisu u štampanoj formi i potiču sa jednog kompakt diska iz NBBiH na kojem su se nalazile i slike nekih od stvarno štampanih redovnih novčanica, neki od stvarno štampanih predloga, neki od nacrta - predloga, kao i neke fotomontaže.

Kada je već postalo jasno da će se novac BiH zvati konvertibilna marka usledili su predlozi novca sa tim nazivom. Kako je Zakonom o Centralnoj banci BiH bilo predviđeno da i ovaj novac (koji je trebao biti uveden u roku od tri meseca nakon donošenja zakona) bude privremeno - prelazno rešenje dok se ne

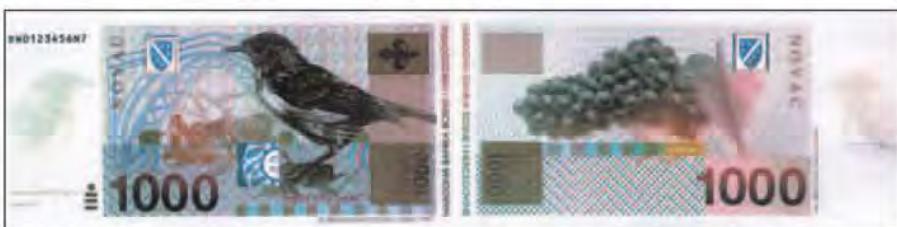
⁸ "Moneta, novčana jedinica države, je istorijska kategorija. Međutim, pošto su se, na našim prostorima, dešavali burni istorijski procesi, najbolje je iznaci opšte prihvatljiv naziv monete koja neće asocirati na bližu istoriju, a koja će biti integrativni faktor na prostoru države Bosne i Hercegovine."

⁹ "Sa stanovišta savremene teorije novca, naziv novca ima samo toliki značaj ako asocira na dobro vodenu monetarnu politiku."; časopis Poslovni uspjeh, II 1995; preuzeto iz knjige: dr Izudin Kešetović; *Ekonomika stvarnosti* ... str. 90 - 91

¹⁰ "Bosanskohercegovačka valuta je realnost, jer se može ustanoviti kao zakonsko sredstvo plaćanja. Naziv te novčane jedinice, sa imenom marka, je prihvatljiv, jer je on toliko pristupačan i psihološki podoban da, od istog, dobijaju svi građani jedan blagi osećaj ugodnosti." Dnevni avaz, 22.IV 1997; preuzeto iz knjige: dr Izudin Kešetović; *Ekonomika stvarnosti* ... str. 111

¹¹ Službena beleška sa sastanka guvernera Narodne banke Jugoslavije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine održanog dana 12. 05. 1994. godine u prostorijama Narodne banke Jugoslavije u Beogradu, zaključak br. 2 i dalje, dato prema: Nikica Barić i Vladimir Geiger; *Prilog poznavanju monetarnog sustava Republike Srpske Krajine*, 1992. – 1995.; Numizmatičke vijesti br. 58, str. 237 - 239; Zagreb 2005. godine

¹² Tuzla, 20.7.1998; preuzeto iz knjige: dr Izudin Kešetović; *Ekonomika stvarnosti* ... str. 129

Slika 1. Crteži predloga za GROŠ i NOVAC- Bundesdruckerei – leto 1997. godine

Slika 2. Predlozi – fotomontaže apoena groša sa datumom xx.xx.xxxx - NBBiH

donese odluka o štampanju pravih novčanica (koje su trebale biti izrađene u samo jednoj verziji za svaki apoen) ovi predlozi nose na sebi naziv KUPON. Od maja 1997. godine, kada su predlozi pripremani vodi se pravi rat daleko od očiju javnosti između austrijskog bankarskog lobija u BiH i francuske firme Francois Charles Oberthur oko toga ko će štampati novac. Privatna austrijska firma je izradila predloge za kupon od 20 konvertibilnih maraka u tri verzije (za jedničku, za Federaciju BiH i za Republiku Srpsku) i delila ih u bankarskim krovovima.

Otpriklike u isto vreme je pomenuta francuska firma štampala svoje predloge kupona koji su na kraju i prihvaćeni od strane Centralne banke jer je francuska vlada obećala da će snositi troškove štampanja celokupne količine novčanica potrebnih Bosni i Hercegovini. Do sada je javnosti poznat samo predlog za federalnu verziju kupona od 50 konvertibilnih pfeninga i samo delimično za kupon sa likom Meše Selimovića (verovatno od 5 KM), iako postoje i predlozi za ostale apoene, takođe i u drugoj verziji. Za ove kupone su iz BiH dostavljeni samo portreti osoba na prednjoj strani i motivi za zadnju stranu, a dizajn je delo osoblja štamparije.

Kako se na slici ovog predloga vidi, još u ranoj fazi su napravljene neke greške u tekstovima, a slične greške su usledile i na redovnim novčanicama od 1, 5 i 10 KM verzije za Republiku Srpsku, o čemu je prvi pisao časopis *Coin World* u broju od 26. oktobra 1998. godine.

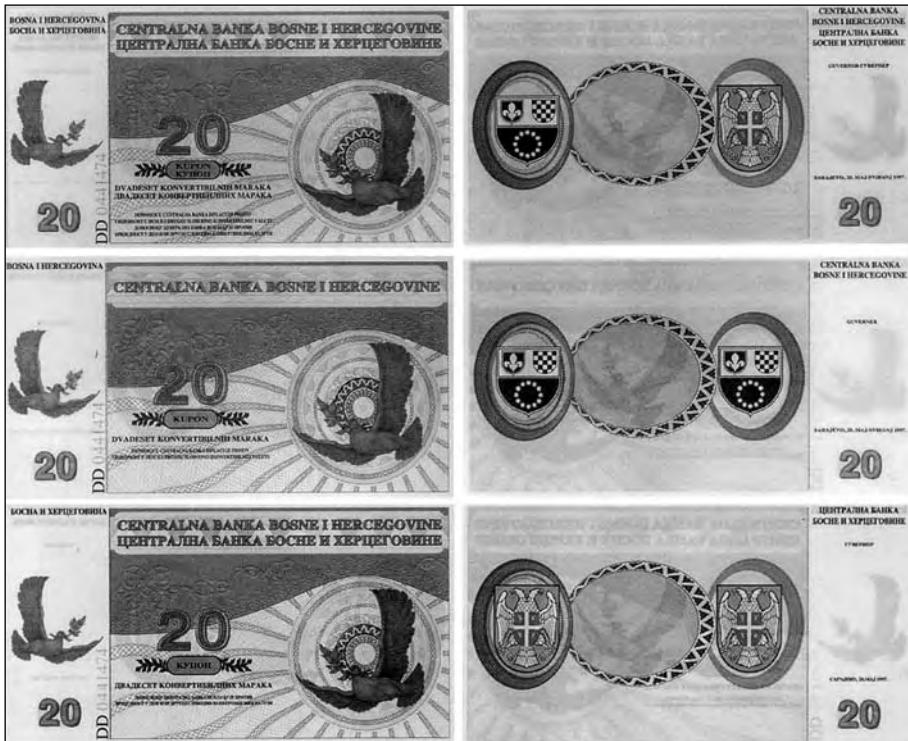
Usaglašavanje o motivima na kuponima koje se prvo vodilo na Upravnom odboru Centralne banke, a potom na Predsedništvu BiH je jako dugo trajalo, pa je odluku morao doneti Visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH Karlos Vestendorp, koji je takođe odbio stavljanje bilo kakvih grbova na novac.¹² Zakonski rok od tri meseca za uvođenje kupona je davno prošao, a i sami kuponi su izgledom, izradom i sigurnosnim elementima bili prave novčanice, pa je ponovo visoki predstavnik morao intervenisati i na predlog guvernera CBBiH Petera Nichola doneti odluku da nova

¹² "Mi smo morali poštivati zakon kojim se propisuju dve vrste kupona, dok se ne postigne dogovor o jedinstvenom rešenju. Na njemu će naročito prednjo raditi guverner, kazao je Vestendorp.", "Smatrao sam da su grbovi entiteta nešto što se treba naći na moneti, no visoki predstavnik to nije prihvatio iz poznatih političkih razloga, sa čime sam se složio – Peter Nichol", Dnevni avaz; 22. I 1998. god; str. 2

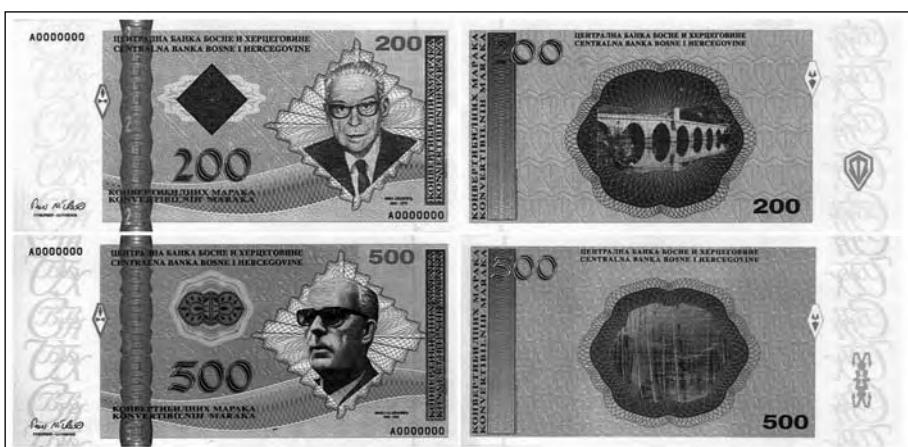
moneta ne bude prelazno rešenje – kupon, nego trajni novac, doduše izrađen u dve verzije, što je bilo predviđeno samo za prelazni kupon.¹³

Nakon uvođenja u opticaj novčanica konvertibilne marke usledilo je i kovanje prvih kovanica u izdanju CBBiH. Dizajn za nominale od 10; 20 i 50 feninga je izradio Kenan Zekić, a kovane su u britanskoj kovnici Royal Mint 1998. godine. Iako je Zakonom o Centralnoj banci BiH monetarna jedinica definisana kao konvertibilna marka (KM) koja se deli na 100 feninga (F), u ovom kratkom periodu u kojem su izrađeni predlozi kupona, redovne novčanice i kovanice došlo je do prave zbrke sa nazivom stotog dela bosanske valute. Stota jedinica se na kuponima naziva konvertibilni pfening, na novčanicama konvertibilni pfenig, a na kovanom novcu ispravno, samo, fening.

Tako je BiH dobila novi novac, a 2001. godine su usledili novi predlozi za novčanice od 200 i 500 KM opet od francuske firme Francois Charles Oberthur. Novi apoen od 200 KM i veća količina novčanica od 50 i 100 KM su bili potreбni CBBiH da bi spremno dočekala dolazak evra i zamenu nemačkih maraka u sledećoj 2002. godini. Ovi francuski predlozi su u stvari bile prerađene redovne novčanice od 1 i 5 KM verzije za Republiku Srpsku. Portret nobelovca Ive Andrića je ranije određen za apoen od 200 KM, jer redovni apoen od 1 KM verzije za RS sa istim portretom nije bio pušten u opticaj zbog ranije pomenute greške. Iako u Centralnoj banci nisu razmišljali o novčanici od 500 KM, francuska firma je izradila i ovaj predlog prerađom novčanice od 5 KM. Ovaj put Francuzi nisu dobili posao, nego Austrijska štamparija novčanica i sigurnosnica, čiji je dizajner Robert Kalina napravio puno bolji predlog prve novčanice CBBiH koja je štampana u samo jednoj verziji. Upravo ova jedinstvena verzija je bila presudna da Austrijanci dobiju ovaj posao, a ne treba isključiti i kompenzaciju za ranije izgubljeni posao sa prvim KM novčanicama.

Slika 3. Predlozi za kupon KM austrijske privatne firme, maj 1997. godine

Slika 4. Predog za kupon KM francuske štamparije Francois Charles Oberthur, drugi deo 1997. godine

Slika 5. Predlozi za novčanice od 200 i 500 KM francuske štamparije Francois Charles Oberthur, 2001. godina

¹³ Konvertibilna marka trajno rešenje; Oslobođenje; 6. V 1998. god; str. 5

Novac Jevrejskog geta u Terezinu 1943–1945

Zbyšek ŠUSTEK, Bratislava (Slovačka)
zbysek.sustek@savba.sk

U18. broju časopisa dinar objavljen je članak o novcu jevrejskog geta u gradu Terezin (Theresienstadt), u protektoratu Češka i Moravska u toku II svetskog rata. U ovom članku, nažlost, ima više faktografiskih grešaka. Takođe autor toga članka u nekim svojim kontstatacijama i datim ilustracijama nije pravio razliku između dve nacističke kaznionice u Terezinu - geta u velikoj tvrđavi (gradu) Terezin i u maloj tvrđavi nedaleko grada Terezina, koja je služila kao kaznionica praškog odeljenja gestapa. U njoj nisu bili zatvoreni Jevreji nego - u mnogo lošijim uslovima nego u getu - nejevrejski građani protektorata, Česi ili Moravci.

Namera je ovog članka da čitaonica dinara pruži informacije koje odgovaraju stvarnom stanju proučavanja ove zanimljive i do sada nepotpuno obrađene teme u novčanoj istoriji na području Čehoslovačke.

Osnivanje geta u Terezinu

Progon Jevreja u protektoratu započeo je na samom početku nemačke okupacije Češke i Moravske. Najteže razdoblje za Jevreje, koji nisu mogli legalno ili ilegalno emigrirati iz češko-moravskog protektorata u početku okupacije, počelo je posle konferencije na Vanskem jezeru (Wansee) 20. januara 1942., na kojoj su nemački nacisti formulisali koncepciju takozvanog kočačnog rešenja jevrejskog pitanja (Endlösung).

Prvobitno su nacisti imali namjeru da na području protektorata izgrade dva privremena sabirna geta za Jevreje pre

Slika 1. Prvobitni i definitivni oblik portreta Mojsija na terezinskim novčanicama

njihovog transporta u likvidacione koncentracione logore. Jedan je trebao biti na jugoistoku Moravske, verovatno u okolini grada Kyjov, a drugi u Češkoj. Nakon dužeg traženje pogodnog mesta, na sastanku Reichsprotectora R. Heydricha i državnog ministra za protektorat K. H. Franka, 10. oktobra 1941. godine, odlučili su da u geto pretvore samo stari garnizonski grad i tvrđavu Terezin izgrađenu krajem XVIII veka. Grad se nalazio 60 kilometara severno od Praga, imao je mnogo kasarni oko kojih su bile gradske zidine sa katakombama. Zbog toga se mogao lako čuvati i izolovati od spoljnog sveta. Osim toga bio je samo 2,5 km udaljen od železničke stanice Bohušovice.

Već 24. novembra 1941. godine deportovano je u Terezin 1000 Jevreja sa starim Jakobom Edelsteinom na čelu,

kao pripadnici Građevinske komande (Aufbaukommando), a već 4. decembra i druga grupa od 1000 Jevreja. Njihov zadatak bila je priprema uslova za nastambu oko 50.000 stanovnika u gradu u kojim je do tada, u normalnim uslovima, živelo samo 3.142 stanovnika.

Prema odluci Reichsprotectora R. Heydricha od 16. februara 1941. godine, opština grada Terezin (Stadtgemeinde Theresienstadt) bila je likvidirana. Do 15. juna 1942. godine svi civilni stanovnici morali su da napuste svoje kuće. Zbog toga su prvi deportovani Jevreji u prvoj polovini 1942. godine, živeli isključivo u zatvorenim kasarna, ali posle odlaska poslednjih civilnih stanovnika bili su nastanjeni u svim kućama u gradu, a od 6. jula 1942. mogli su se slobodno kretati po celom gradu.

Slika 2. Graver Jindra Schmidt, autor crteža terezinskih novčanica

Slika 4. Jakob Edelstein, starešina Jevreja u Terezinu, čiji se potpis nalazi se na licu novčanice

Slika 3. Novčanica od 100 geto-kruna (od proleća 1944. "terezinskih kruna")

Činjenica da se geto nalazio u više ili manje normalnom gradu, motivisala je naciste da koriste ovaj geto za svoje propagandističke svrhe. Planirali su da geto u Terezinu bude jedini koncentracioni logor kojeg će pokazivati komisijama Međunarodnog crvenog krsta. Zbog toga je postojala potreba da se stvori u getu iluzija normalnog života.

Uslovi života u getu

Za razliku od drugih logora, geto u Terezinu nisu čuvali pripadnici SS, nego je ulaze u geto čuvala protektoratska (češka) policija. Sam zapovednik geta bio je, međutim, pripadnik SS. Unutrašnji poredek održavala je, i životom u getu upravljala, komplikovano organizovana Jevrejska samouprava (Jüdische Selbstverwaltung) sa "najstarijim Jevrejem" (Der älteste der Juden) na čelu. Ova samouprava je radila na osnovu usmenih naredbi zapovednika geta. Imali su i svoju policiju (Gettowache), kao i vatrogasno društvo. Održavali su privredne kontakte

geta sa okolinom i koristili sve mogućnosti da poboljšaju životne uslove zatvorenika. Članovi Uprave imali su različite privilegije - zasebne sobe za svoje porodice i male vrtove prored gradskih zidina. Stoga moramo istaći da u getu Terezinu ni izdaleka nije bio sadistički režim onakvog tipa koji je postojao u drugim koncentracionim logorima. Samo u teškim prekršajima zatvorenici su podvrgavani drastičnim disciplinskim merama, od kojih je najstroža bila odvođenje u Malu tvrđavu, gde su ih streljali. Neki zatvorenici su mogli da izlaze iz geta i da rade na poljima u okolini.

No, bez obzira na nacističke propagandističke ciljeve, stvarni uslovi života u getu bili su u početku prilično teški. Jevreji nisu samo stanovali u normalnim stanovima, a i tu bez osnovnih higijenskih uslova, nego takođe u podrumima i potkrovlijima, koji su se posebno za vreme velikih vrućina u letu 1942. godine, pokazali fatalnim za stare i bolesne osobe, koji su tada umirali u ogromnom broju, svakodnevno pre-

ko stotinu osoba. Dnevna vrednost nedovolno izdavane hrane bila je 1500-1800 kalorija. Dnevni troškovi za jednu osobu iznosili su samo 0,32 RM.

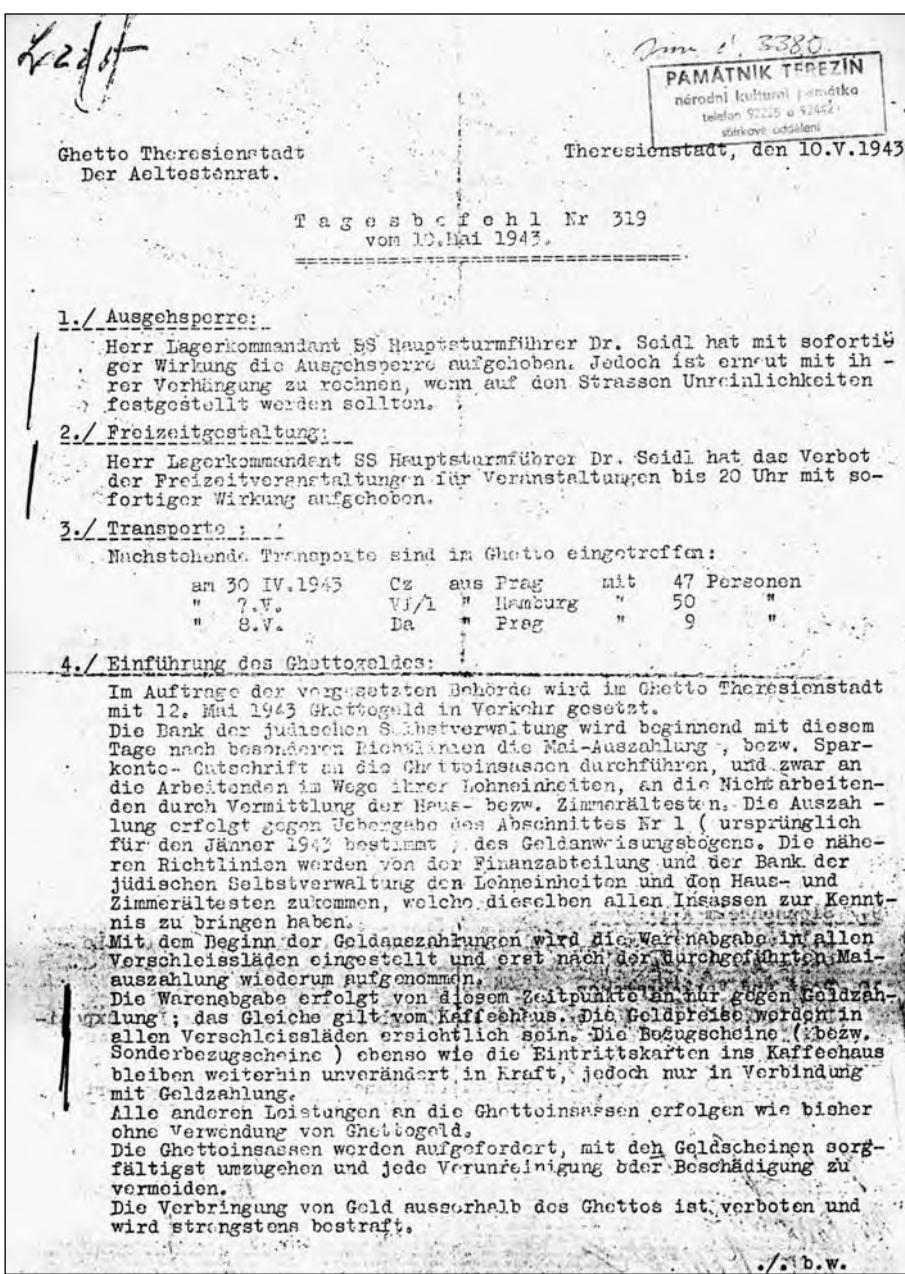
To što su nacisti hteli da pretvore geto u nekakav uzorni logor prinudila ih je da uslove života u getu poboljšaju. Zato su preduzeli izgradnju nove kanalizacije i vodovoda, kuhinje, ambulante i "bolnice", a 13. septembra 1942. saopštili su da će u getu biti otvorene i prodavnice sa odećom i obućom, galanterijom, parfimerijom, papirom... Otvorena je i "kafana" (8. decembra 1942) u kojoj su zatvorenici mogli za poseban bon dobiti šolju surrogata kafe sa dve kockice šećera. U prve dve godine postojanja geta, zatvorenici su dobijali svu potrebnu robu i hranu za posebne bonove u formi potrošačkih karata. Posedovanje novca nije bilo dozvoljeno.

Uvodjenje novčanog opticaja u getu

U septembru 1942. godine zapovednik geta saopšto je Samoupravi zami-

Slika 5. Zgrada terezinske većnice u kojoj se do 28. augusta 1944. nalazila banka Jevrejske samouprave u Terezinu

Slika 6. Naredba Jevrejske samouprave od 10. maja 1943. o uvođenju novčanog opticaja u geto - jedini "pravni" dokument o puštanju novčanica u opticaj

sao da se u geto uvede novčani opticaj. Nije isključeno da je ova zamisao potekla od Jevrejskere verske opštine u Pragu, koja je, prema nacističkim naredbama, organizovala deportacije Jevreja i konfiskacije njihove imovine. Slična praksa postojala je već u getu u Lodžu (Lodz, Litzmanstadt) gde su geto novčanice bile poznate po nazivu "potvrde" (Quittungen). Zbog toga je Samouprava ovlastila dva svoja člana, slikara Petra Kiena i izvesnog Heilbronna, da pripreme grafičke crteže za ovaj logorski novac. Na njima su bili naslikani jevrejski simboli i motivi, i bili su slični novčanicima iz geto u Lodžu. No ti crteži nisu bili prihvaćeni nego su izmenjeni, ili u Berlinu ili u Jevrejskoj opštini u Pragu.

Autor crteža potvrda, štampanih u Pragu, je poznati grafičar i graver u štampariji Narodne banke za protektorat Češka i Moravska u Pragu Jindra Schmidt. Sa crtežima je bilo problema, jer je slika Mojsija na prvobitnom crtežu bila, prema mišljenju predstavnika Reichsbanke, "suvše plemenita". Zbog toga je J. Schmidt morao da je promeni tako da on na slici bude "ružan". Ali ni sa promjenom slikom predstavnik Banke nije bio zadovoljan, ali je istu odobrio samo zbog nedostatka vremena. Pre toga je Univerzitetska biblioteka u Pragu morala da potvrdi da ploče sa jevrejskim tekstrom Desetih božjih zapovesti nisu sadržavale neke antimešačke kriptograme.

Planirani datum uvođenja novčanog opticaja u getu bio je 1. januar 1943. Taj datum nalazimo ne samo na potvrđama, nego i na različitim blanketima pripremanim u vezi s novčanim opticajem u getu. Međutim, datumi na novčanim trakama pokazuju da su potvrde bile štampane tek u martu 1943. godine.

U vezi s uvođenjem novčanog opticaja u geto, Jevrejska samouprava organizovala je od septembra 1942. godine, pod rukovodstvom dr Ludwiga Hilfa, bivšeg činovnika Srednjoevropske banke u Beču, svoju banku - Bank der Jüdischen Selbstverwaltung in Theresienstadt - kao emisioni institut ovog novca. U upravi banke radile su prominentne osobe: predsednik dr Desider Friedmann, predsednik Jevrejske verske opštine u Beču; predsednik trgo-

vačkog odeljenja dr Stephan Popper, bivši član Češke eskontne banke i Kreditnog instituta u Pragu; Karel Wagner bivši upravnik Legiobanke u Pragu i dr Ludwig Waller, bivši službenik Nemačke banke u Berlinu. Banka je doble zgradu bivše većnice u Terezinu i u njoj je radilo 50-60 službenika. Formalno novac u getu bio je pokriven novcem koji su nacisti konfiskovali Jevrejima u toku deportacije, ili koji su dobili za prodatu imovinu deportovanih. Ovaj novac bio je deponovan u Jevrejski iseljenički fond (Jüdisches Aussiedlungsfond) kod nemačke Union banke u Pragu.

Banka je 21. aprila 1943. godine dočila novčanice u nominalnoj vrednosti od 53 miliona geto-kruna u apoenima 1 kruna (2.242.000 komada), 2 krune (1.019.000 komada), 5 kruna (530.000 komada), 10 kruna (450.000 komada), 20 kruna (319.000 komada), 50 kruna (159.000 komada) i 100 kruna (279.000 komada). Ova apoen-ska struktura bila je očigledno u nekoj meri prilagođena strukturi novca u Protektoratu gde su, na kontrolisanom tržištu, bile sačuvane cene iz predratnog vremena.

Organizacija novčanog opticaja u getu

Uvođenje novca u geto sa početkom 12. maja 1943. godine, bilo je objavljeno u dnevnom naredenju Samouprave 10. maja 1943. godine.

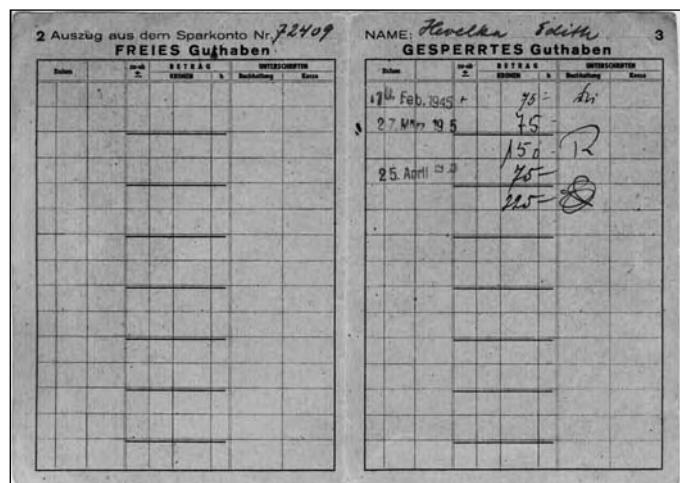
Prema nemačkoj naredbi svi zatvoreni od 15 do 60 godina bili su obave-

Ghetto Theresienstadt Der Ältestenrat.		Theresienstadt, den 24.6.43																																																	
Tagesbefehl Nr. 335 vom 24. Juni 1943.																																																			
Neuregelung des Wareneinkaufes in den Verschleissläden																																																			
<p>Beginnend mit 26. Juni d.J. wird der Verkauf in den Verschleissläden wieder aufgenommen. Der Einkauf von Waren erfolgt nunmehr nicht wie bisher nur gegen Abgabe der geltenden Bezugsscheinpunkte, sondern es muss außerdem die Bezahlung des Kaufpreises der Ware in Ghettageld erfolgen. Die festgesetzten Preise sind in allen Verschleisstellen ersichtlich angebracht. Zur Information der Ghettointassanen werden tieferstehend einige Preise der wichtigsten Verkaufswaren angeführt:</p> <table border="0"> <tbody> <tr><td>Brotaufstrich aus Gemüse / 10 dkg/ K 2.-</td><td>Zitronin / 1 Packchen/ K 1.-</td></tr> <tr><td>Eiersatz / 3 dkg/ K 1.-</td><td>Gemüsemarmal / 1 Flasche/ K 10.-</td></tr> <tr><td>Ketchup / 1 Flasche/ K 15.-</td><td>Senf / 10 dkg/ K 1.-</td></tr> <tr><td>Suppenwürfel / 2 St./ K 3.-</td><td></td></tr> <tr><td>Herrenanzug K 600.-</td><td>K 400.- K 250.-</td></tr> <tr><td>Herrenhose K 150.-</td><td>K 100.- K 50.-</td></tr> <tr><td>Strickweste K 100.-</td><td>K 65.- K 25.-</td></tr> <tr><td>Winterrock K 600.-</td><td>K 400.- K 240.-</td></tr> <tr><td>Damenkostüm K 425.-</td><td>K 300.- K 170.-</td></tr> <tr><td>Wollkleid K 340.-</td><td>K 200.- K 100.-</td></tr> <tr><td>Damenwintermantel K 420.-</td><td>K 300.- K 200.-</td></tr> <tr><td>Sommerkleid K 170.-</td><td>K 60.-</td></tr> <tr><td>Herrenschuhnschuhe K 150.-</td><td>K 120.- K 75.-</td></tr> <tr><td>Herrenhalbschuhe K 120.-</td><td>K 95.- K 65.-</td></tr> <tr><td>Damenhalbschuhe K 120.-</td><td>K 80.- K 60.-</td></tr> <tr><td>Damenhalbschuhe K 95.-</td><td>K 60.- K 40.-</td></tr> <tr><td>Herrenoberbekleidung mit Kragen K 75.-</td><td>K 50.- K 30.-</td></tr> <tr><td>Herrenstrümpfe K 50.-</td><td>K 20.- K 15.-</td></tr> <tr><td>Herrentaschentuch K 7.-</td><td>K 4.- K 2.-</td></tr> <tr><td>Damenkombination K 60.-</td><td>K 40.- K 25.-</td></tr> <tr><td>Damenwollstrümpfe K 30.-</td><td>K 20.- K 10.-</td></tr> <tr><td>Löintuch K 70.-</td><td>K 50.- K 25.-</td></tr> <tr><td>Hendtuch K 20.-</td><td>K 10.- K 5.-</td></tr> <tr><td>Koffer /gross/ Imitation / K 60.-</td><td>K 40.- K 15.-</td></tr> </tbody> </table>				Brotaufstrich aus Gemüse / 10 dkg/ K 2.-	Zitronin / 1 Packchen/ K 1.-	Eiersatz / 3 dkg/ K 1.-	Gemüsemarmal / 1 Flasche/ K 10.-	Ketchup / 1 Flasche/ K 15.-	Senf / 10 dkg/ K 1.-	Suppenwürfel / 2 St./ K 3.-		Herrenanzug K 600.-	K 400.- K 250.-	Herrenhose K 150.-	K 100.- K 50.-	Strickweste K 100.-	K 65.- K 25.-	Winterrock K 600.-	K 400.- K 240.-	Damenkostüm K 425.-	K 300.- K 170.-	Wollkleid K 340.-	K 200.- K 100.-	Damenwintermantel K 420.-	K 300.- K 200.-	Sommerkleid K 170.-	K 60.-	Herrenschuhnschuhe K 150.-	K 120.- K 75.-	Herrenhalbschuhe K 120.-	K 95.- K 65.-	Damenhalbschuhe K 120.-	K 80.- K 60.-	Damenhalbschuhe K 95.-	K 60.- K 40.-	Herrenoberbekleidung mit Kragen K 75.-	K 50.- K 30.-	Herrenstrümpfe K 50.-	K 20.- K 15.-	Herrentaschentuch K 7.-	K 4.- K 2.-	Damenkombination K 60.-	K 40.- K 25.-	Damenwollstrümpfe K 30.-	K 20.- K 10.-	Löintuch K 70.-	K 50.- K 25.-	Hendtuch K 20.-	K 10.- K 5.-	Koffer /gross/ Imitation / K 60.-	K 40.- K 15.-
Brotaufstrich aus Gemüse / 10 dkg/ K 2.-	Zitronin / 1 Packchen/ K 1.-																																																		
Eiersatz / 3 dkg/ K 1.-	Gemüsemarmal / 1 Flasche/ K 10.-																																																		
Ketchup / 1 Flasche/ K 15.-	Senf / 10 dkg/ K 1.-																																																		
Suppenwürfel / 2 St./ K 3.-																																																			
Herrenanzug K 600.-	K 400.- K 250.-																																																		
Herrenhose K 150.-	K 100.- K 50.-																																																		
Strickweste K 100.-	K 65.- K 25.-																																																		
Winterrock K 600.-	K 400.- K 240.-																																																		
Damenkostüm K 425.-	K 300.- K 170.-																																																		
Wollkleid K 340.-	K 200.- K 100.-																																																		
Damenwintermantel K 420.-	K 300.- K 200.-																																																		
Sommerkleid K 170.-	K 60.-																																																		
Herrenschuhnschuhe K 150.-	K 120.- K 75.-																																																		
Herrenhalbschuhe K 120.-	K 95.- K 65.-																																																		
Damenhalbschuhe K 120.-	K 80.- K 60.-																																																		
Damenhalbschuhe K 95.-	K 60.- K 40.-																																																		
Herrenoberbekleidung mit Kragen K 75.-	K 50.- K 30.-																																																		
Herrenstrümpfe K 50.-	K 20.- K 15.-																																																		
Herrentaschentuch K 7.-	K 4.- K 2.-																																																		
Damenkombination K 60.-	K 40.- K 25.-																																																		
Damenwollstrümpfe K 30.-	K 20.- K 10.-																																																		
Löintuch K 70.-	K 50.- K 25.-																																																		
Hendtuch K 20.-	K 10.- K 5.-																																																		
Koffer /gross/ Imitation / K 60.-	K 40.- K 15.-																																																		
<p>Die in der Zeit der geldlosen Wirtschaft in Umlauf gewesenen Bezugscheine verlieren mit heutigen Tagen ihre Gültigkeit. Jeder Ghettointassaner erhält inzwischen / gleichzeitig mit der Juni-Auszahlung / einen neuen Bezugsschein, welcher nunmehr in Kraft tritt. Die Bezugsscheine in blauem Druck berechtigen zum Einkauf der Qualität III, die Bezugsscheine in grünem Druck zum Einkauf der Qualität II und die in roter Farbe zum Einkauf der Qualität I.</p>																																																			
<p>Der Verkauf der Bekleidungsgegenstände von Waren III. Qualität erfolgt in den neu errichteten Verschleissstellen:</p> <table border="0"> <tbody> <tr><td>Herrenkleider L 319</td><td>Damenkleider Q 507</td></tr> <tr><td>Schuhe Q 507</td><td>Wäsche Q 410</td></tr> </tbody> </table> <p>Der Verkauf der Bekleidungsgegenstände der Qualität I und II erfolgt in den bisherigen Verschleissstellen, d.i.</p> <table border="0"> <tbody> <tr><td>Herrenkleider L 415</td><td>Damenkleider Q 309</td></tr> <tr><td>Wäsche L 312</td><td>Schuhe L 307</td></tr> </tbody> </table> <p>Alle eingerichteten Verkaufsstäden / Lebensmittel, Gastronomie, Geschirr usw./ sind für alle drei Gruppen gemeinsam. Die Lenkung der Bezugsscheininhaber im Einkaufsturnus wird in obigem Sinne vorgenommen werden.</p>				Herrenkleider L 319	Damenkleider Q 507	Schuhe Q 507	Wäsche Q 410	Herrenkleider L 415	Damenkleider Q 309	Wäsche L 312	Schuhe L 307																																								
Herrenkleider L 319	Damenkleider Q 507																																																		
Schuhe Q 507	Wäsche Q 410																																																		
Herrenkleider L 415	Damenkleider Q 309																																																		
Wäsche L 312	Schuhe L 307																																																		

Slika 7. Naredba Jevrejske samouprave od 24. juna 1943. sa službenim cenama nekih roba

Slika 8. Prva i četvrta strana štedne knjižice (karte) Banke Jevrejske samouprave u Terezinu

Slika 9. Druga i treća strana štedne knjižice (karte) Banke Jevrejske samouprave u Terezinu

ni da rade prosečno 69 sati u nedjelji u pet proizvodnih kategorija. Za ovaj rad muškarci su dobijali mesečnu platu od 105-295 kruna, a žene 95-205 kruna. Drugi zatvorenici dobijali su "potporu" 105 (muškarci) ili 95 kruna (žene), "prominenti" pojedinci i ratni invalidi 70, 80, 105 ili 145 kruna.

Mali deo ovog novca dobijali su u gotovini, veći deo se upisivao na štednu knjižicu (kartu) kao oročeni ulog. Iz ovog uloga bilo je moguće podići novac samo u izuzetno retkim prilikama. Zbog toga je oročeni ulog bio samo fiktivna suma, koju je banka svaki mesec rutinski pripisivala na štednu knjižicu. Takođe se i novac isplaćen u gotovini mogao uložiti na štednu knjižicu. Zatvorenici su morali da nose svoju štednu knjižicu sa sobom i imali su naredbu da svakome ko poseti geto moraju da pokažu kakav konto imaju...

Istovremeno sa uvođenjem novca bile su istaknute cene nekih roba u tri kategorije kvalitetata. Ustvari, mnoge od ovih roba bile su predmeti zaplenjeni u toku kontrole zatvorenika pri njihovom dolasku u geto. Na taj način neki zatvorenici mogli su da kupe svoj sopstven kofer ili neku drugu stvar koja je već bila njihova.

Zadatak banke bio je da se brine o novčanom opticaju. Ali zbog nedostatka robe u dućanima, od mesečne emisije oko 5 miliona kruna, bilo je potrebno samo oko 2 miliona kruna. Zbog toga je Samouprava uvodila razne takse. Za organizovanje slobodnog vremena (u getu je bilo mnogo kulturnih akcija i javna biblioteka) taksa je iznosila mesečno 50 kruna, za kupanje 2 krunе itd, a plaćala se i "carina" za pakete, koje su zatvorenici dobijali od svojih poznanih i rođaka, koji još nisu bili deportovani. Sem toga suma isplaćena u gotovini bila je smanjena na 65-160 kruna za muškarce, 60-120 kruna za žene, a potpora za prominentne na 40, 50, 60 i 65 kruna. Takođe su uvedene i novčane kazne do 50 kruna. Na taj način bio je novčani opticaj u getu balansiran.

Oni zatvorenici koji su transportovani u likvidacione logore morali su pre tog transporta da vrati svu svoju gotovinu i štedne knjižice. U praksi su mnogi svoju gotovinu poklanjali svojim prijateljima ili rođacima koji su još mogli da ostanu u getu.

Slika 10. Detalj novčanice od 20 kruna sa neautentičnim žigom Banke Jevrejske samouprave u Terezinu

**TAB. 1 - CENE NEKIH ROBA PO SPOMENARU WILLI MAHLERA
(ARHIV NARODNOG SPOMENIKA GETA TEREZIN)**

Roba	Cena u krunama
Jaje - 1 komad	45
Hleb - 1 kg	150 - 350
Brašno - 1 kg	900 - 1200
Šećer - 1 kg	500 - 1000
Margarin - 1 kg	800 - 1600
Geršla - 1 kg	800
Mladi krompir - 1 kg	140
Obuća	2000
Jabuka	100
Saharin - 100 tableta	100
Sardine - 1 konzerva	200 - 300
Cigaretе - 1 komad	40

TAB. 2 - CENE NEKIH ROBA PO ADLERU

Roba	Cena u krunama
Cigaretе - 1 komad	4-8 na početku, 15-25 kasnije, 70- 150 na kraju
Kocka šećera	15
Hleb - 1 kg	80 - 100 na početku, do 800 na kraju
Margarin - 1 kg	2000
Brašno - 1 kg	1000 - 1500
Limun - 1 komad	180
Jabuka - 1 komad	200
Pomorandža - 1 komad	250

Mada je u getu bio uveden sopstveni novac, veći deo svih potrebnih roba i hranu zatvorenici su i dalje dobijali za bonove (potrošačke karte). Ovo potvrđuje fiktivan karakter novca u getu o kojem govore svi autori istorije geta u Terezinu i neki članci u dečijom časopisu Vedem, koji su deca izdavala u getu. Svi ovi izvori saglasni su u tome da je ovaj novac bio bez vrednosti i da je bio samo instrument nacističke propagande. Tvrdi se da su ga zatvorenici koristili samo za igranje karata. Neki zatvorenici su čuvali ove novčanice samo za slučaj da bi se nekada za njih moglo nešto dobiti.

Moramo u suštini da se složimo sa ovim mišljenjem. Ova konstatacija, ipak, ne odgovara u potpunosti komplikovanoj realnosti svakodnevnog života u getu. Zato što nailazimo na nešto drugačije podatke u spomenarima nekih zatvorenika koji su sačuvani u arhivu Memorijalnog centra geta u Terezinu. Novac u getu pominje se u dva spomenara. Jedan je pisao zatvorenik Willi Mahler, češki Jevrejin, koji je imao srazmerno dobru poziciju u samoupravi pa se mogao baviti trgovinom margarina na crno. On je živeo u getu do septembra 1944. godine relativno dostoјnim životom. (Nakon toga je deporto-

van). Drugi spomenar je pisala Eva Rožbíčková, mlada Jevrejka koja se nalazila na najnižem nivou u društvenoj hierarhiji geta. U oba spomenara nalazimo mnogo informacija o kupovini raznih roba, pre svega namirnica (hleba, krompira i drugog povrća) i o njihovim cenama. Ove cene su bile više u vremenu neposredno pre transportovanja, kada su se zatvorenici trudili da se snabdeju za "put", a niže u vremenima između dva transportovanja, kada se položaj u getu stabilizovao. Spomenari pokazuju da su bile velike razlike među "onima, koji su u getu imali sve i onima koji nisu imale ništa". Nalazimo u njima i beleške o plaćanju uzajamnih usluga među zatvorenicima, delimično u hrani, delimično u novcu, kao i razmišljanja o vrednosti nekih stvari pre rata i u getu - "Pre rata, kada su sardine koštale tri krune, nismo ih kupovali, a sada ih jedemo iako koštaju 300 kruna...".

Premda je vrednost ovog novca bila ograničena nenormalnim uslovima i premda je sve u getu zavisilo isključivo od dobre i loše volje nacista, iz oba spomenara se vidi da je u mnogim situacijama vlasništvo novca moglo zatvorenicima olakšati, ili učiniti prijatnjim, njihov svakodnevni život. Ovaj aspekt bio je posebno izrazit u letu 1944. godine, kad se u getu pripremalo snimanje propagandnog filma. U to vreme bilo je moguće kupiti u getu i sladoled i limunadu. Bez obzira što to može da zvuči cinično, nekim zatvorenicima to je pružilo priliku da još nekoliko puta u svom životu okuse ove delikatese.

U toku snimanja propagandnog filma o getu, terezinske novčanice su odigrale svoju ulogu i kao rekvizit. U jednoj sceni "kiša" novčanica zasipa "tipičnog" Jevrejina koji, saglasno sa koncepcijom primitivnih nacičkih antisemitskih predstava, igra od radosti zbog velike količine novca.

Posle snimanja ovog filma počela je, 28. septembra 1944. godine, serija transporta iz Terezina u likvidacione logore. Na kraju godine ostalo je u getu samo oko 11.000 zatvorenika. Saglasno tome, novčani opticaj pao je na oko 7 miliona kruna, t.j. oko 700 kruna na zatvorenika. Nacisti su 31. decembra 1944. godine naredili banci da likvidira konta i štedne knjižice svih za-

tvorenika koji su bili transportovani, ili su umrli u Terezinu. Na ovaj način suma zatvorenih konta je pala sa oko 100 miliona na oko 20 miliona kruna. Banka je, međutim, nastavila svoju delatnost do kraja postojanja ovog geta.

Za razliku od novca u drugim nacičkim logorima, novac u Terezinu dobijali su svi zatvorenici i kupovina jedne stvari nije bila vezana za kupovinu druge, nepotrebne.

Likvidacija novčanog opticaja u Terezinu

Skoro svi zatvorenici, koji su ostali u getu posle serija transporta u jesen 1944. godine, spašeni su početkom maja 1945. godine, kad je upravu geta od SS preuzeo Paul Dunant, predstavnik Međunarodnog crvenog krsta. Njihov položaj, međutim, iskomplikovalo je to što su do kraja aprila 1945. godine Nemci dopremili u Terezin oko 2.000 zatvorenika iz koncentracionih logora na Istoku, a koji su bili u vrlo lošem zdravstvenom stanju. Zbog toga je početkom maja u Terezinu izbila epidemija tifusa, pa je u getu bio zaveden kanton. Za njegovog trajanja iz higijenskih razloga spaljene su skore sve novčanice u getu.

Zbog epidemije je počela repatriacija zatvorenika tek 28. maja 1945. godine, u toku koje je Jevrejska samouprava pregovarala sa čehoslovačkim organima, pa je na osnovu činjenice da je emisiju novca u getu formalno pokrivaо Jevrejski iseljenički fond (Jüdisches Aussiedlungsfond) odlučeno da se ovaj fond podeli na dva dela: 75% sredstava fonda za isplatu zatvorenicima koji su se nalazili u Terezinu, a 25% onim zatvorenicima koji su vrateni iz Aušvicia (Auschwitz, Oswiecim). Na ovaj način je oko 10.000 zatvorenika dobilo po 1000-5000 kruna Protektorata Češke i Moravske, kao malu pomoć na početku slobodnog života.

Neki numizmatički aspekti terezinskog novca

Veliki deo primeraka terezinskih novčanica koje se nalaze u zbirkama nikada nisu bile u opticaju u Terezinu. One potiču iz rezervi štamparije Na-

rodne banke u Pragu. U toku 1950-ih i 1960-ih godina sindikalna organizacija Čehoslovačke državne banke prodavala je vrlo jeftino (samo za 40 helleru, t. j. za manje od 1% prosečne plate toga vremena!) cele komplete ovih novčanica. Krajem 1980-tih godina još ih je bilo moguće kupiti bez bilo kakvih problema za 100-120 kruna (oko 1/30 prosečne plate). Posle 1989. počeo je intenzivni izvoz ovih novčanica iz Čehoslovačke i njihova cena neprestano je rasla, a raspoloživa količina opadala.

Autentičnih novčanica iz opticaja sačuvalo se vrlo malo zbog toga što su bile spaljene u toku epidemije u maju 1945. godine. One se retko pojavljuju na tržištu i među njima su posebno retki visoke apoeni. Zbog njihovog lošeg kvaliteta, većina sakupljača ih ignoriše.

U poslednje vreme, od pre 5-6 godina, ove autentične opticajne novčanice pojavljuju se na tržištu sa žigom Banke jevrejske samouprave kao "velika retkost". Sve ove žigosane novčanice, narančast, prestavljaju falsifikate, jer potiču od jednog trgovca koji kupuje i žigove autentične novčanice. I autentičnost žiga je vrlo sporna. Premda nije isključeno da je neko nabavio autentični žig banke i potom ga zloupotrebio, ipak je to malo verovatno. Pre svega zato što bi bilo skoro moguće koristi gumeni žig starosti 60 godina.

Upadljivo je to da su se žigosane novčanice pojavile tek nakon publikovanja prvog detaljnog članka o terezinskom novcu u kojemu su date i reprodukcije nekih blanketa sa štampanim žigom banke Jevrejske samouprave. Zbog toga je vrlo verovatno da ni ovaj žig nije autentičan, nego da je izrađen prema reprodukcijama u tom članku.

Literatura

Adler, H. G. Die verheimlichte Warheit - Theresienstädter Dokumente, Tübingen, 1958.

Bartunek, V. Jak jsem byl nucen vylepšovat Mojžíše, Bankovka, 1: 5-7, 1973.

Hilf, L. Theresienstadt, Wien 1960.

Šustek, Z. Die Quittungen der Bank der Jüdischen Selbstverwaltung im Ghetto in Theresienstadt 1943-1945, Slovenská numizmatika, 13: 93-124, 1994.

Naši numizmatičari na medaljama i plaketama

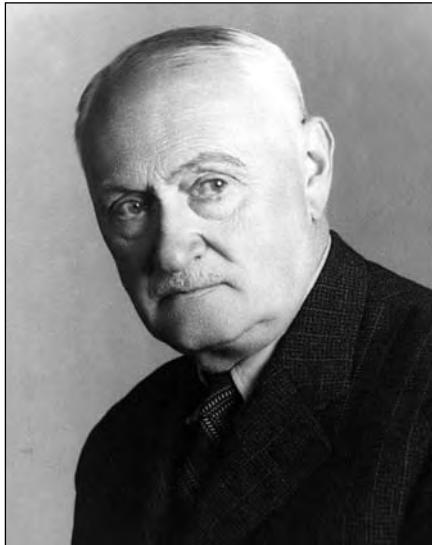
Plaketa dr Mihajla Prokeša U SPOMEN LEGENDARNOG NUMIZMATIČARA SUBOTICE

Silvester GERLOVIĆ, Subotica
sylvester@pannonnet.net

Prošla je već 21 godina od smrti najpoznatijeg numizmatičara Subotice, *dr Mihajla Prokeša* (Prokes Mihály), a unatoč toj činjenici njegovo ime i dan danas se toliko često spominje u krugovima kolekcionara kao da još uvek živi među nama. Razlozi za njegovu popularnost su mnogobrojni: kao čovek bio je poznat i ugledan građanin Subotice, kao numizmatičar bio je poznat i priznat stručnjak širom Jugoslavije, a i Srednje Evrope. Doživevši duboku starost - preminuo je u 99-oj godini - i baveći se preko 60 godina numizmatikom, preziveo je čak dve generacije numizmatičara: one koji su tokom prošlog veka zajedno sa njim bili utemeljivači kolekcionarskog ugleda jugoslovenskih numizmatičara. Živeći takođe tokom celog prošlog veka, stvorila se slika o njemu kao da je besmrtn, kao da njegov isušen, starački lik sa strom, izgužvanom aktenašnom u ruci, i dalje leluja subotičkim korzom. Još za života se postarao da ne padne u zaborav, da u svetu numizmatike postane "besmrtan" u materijalnom smislu, dajući da se 1971. godine sa njegovim likom odlike plaketa u vajarskoj radionici subotičkog akademskog vajara Gabora Almašija.

Svedok burnog stoleća

Dr Mihajlo Prokeš je rođen 14. novembra 1887. godine u Subotici. Maturirao je u segedinskoj gimnaziji, diplomirao je na Pravnom fakultetu u Klužu gde je 1916. godine stekao doktorsku titulu iz pravnih nauka, a da bi mogao uspešno voditi porodično imanje, završio je i Fakultet agrarnih nauka u Mošonmađarovcu. Unatoč dvema diplomama nikad nije "radio": *Ja nikada nisam radio, ja sam rođen za gospodina* - znao je svojim piskavim, staračkim glasom odgovoriti znatiželjnicima koji su ga zapitivali či-

Fotografija dr Mihajla Prokeša,
snimljena u ateljeu, poslužila je vajaru
za izradu njegovog portreta na plaketi

me se bavi. A priča je sledeća: Bio je ranjen kao vojnik Monarhije u Prvom svetskom ratu, te je bio oslobođen dalje službe. Otac mu je bio imućan, posedovao je 150 hektara zemlje, salaš sa štalama, ciglanu, veliku dvospratnu palatu na tri ulice, na čošku glavne ulice Subotice - koja se i danas naziva Prokešovom palatom - tuce drugih kuća i zalagaonicu. Ova zalagaonica je bila najunosniji posao porodice za vreme i posle Prvog svetskog rata, a ujedno i odredila sudbinu dr Mihajla Prokeša kao numizmatičara. Naine, kada mu je sredinom dvadesetih godina otac preminuo, nasledio je priličnu količinu zlatnog i srebrnog novca iz zalagaonice. Ovi novci su pobudili njegovo interesovanje za numizmatiku i za nekoliko godina postao je strastven kolekcionar.

Putovao je širom Jugoslavije i Evrope, posećivao je numizmatičke radnje i aukcijske kuće Budimpešte, Beča i Minhen, održavao je kontakte sa mnogim kole-

cionarima. Bio je imućan, mogao je finansirati svoju strast od prihoda imanja.

Nije mogao ni sanjati da će mu numizmatika uskoro postati glavni i skoro jedini izvor prihoda. Posle Drugog svetskog rata izvršena je nacionalizacija, oduzete su mu kuće, ciglana, od palate su mu ostavili jedan poveći stan, a od zemlje svega dvadeset hektara sa salašom, štalom i mehanizacijom. Uskoro su mu oduzeli još deset hektara i primorali ga da se svojevoljno udruži u zemljoradničku zadrugu koja je bacila oko na njegov salaš i kvalitetan mašinski park. Za nekoliko godina se zadruga raspala, salaš je očerpan, mehanizacija razvučena. Razočaran postupkom novog poretka, nije se nikad više bavio poljoprivredom, nije imao snage da se svakodnevno suočava sa bednim ostacima svog nekada uzorno vođenog poseda. Zemlju je izdao u zakup i okrenuo se u potpunosti numizmatički. Sa svojim diplomama i doktorskom titulom imao je status poljoprivrednika. Postao je najobrazovaniji seljak-numizmatičar u zemlji.

Živeći u trosobnom stanu (nekada) svoje palate, sa suprugom i troje dece, nije očajavao. Dva puta nedeljno je obilazio subotičke zlatare i dodajući 10-20% preko težine, trampio sa njima za interesantnije primerke zlatnog i srebrnog novca. Obilazio je klubove i kolezionare širom zemlje, od Ljubljane do Prištine.

Naročito je voleo posećivati zlatarske i filigranske radnje u Sarajevu i na Kosovu. Sa tih svojih putovanja se vraćao i sa nekoliko desetina kilograma novca. Zamolio bi nekoga od mlađih subotičkih numizmatičara da ga dočeka na železničkoj stanici, koji bi zatim na kolicama vukao bogat pazar do njegovog stana. Plaćao je prijatelja od poverenja, kao štofera sa kolima, da ga vozi na nabavljачke izlete širom Vojvodine. Poznavali su ga, donosili

su mu u stan pojedinačne primerke i čitave ostave novca od više hiljada primeraka. Dolazili su mu kupci iz cele zemlje, a i iz inostranstva. Razvio je pravi biznis. Bez plaćanja poreza. Valjda je, tako, nešto vratio od oduzetog. Od numizmatike je izdržavao celu porodicu. Umro je, "ne radeći" do kraja života, 13. februara 1986. godine u 99-oj godini, i sahranjen je u Subotici. Njegov dugogodišnji priatelj, doajen numizmatičara Slovenije, Albin Pogačnik oprostio se od njega u kracem članku objavljenom 1986. godine u broju 14. Numizmatičnog vestnika.

Pre nego što bilo ko na osnovu njegove životne sudsbine stekne sliku o dr. Mihajlu Prokešu kao o jednom duboko razočaranom i frustriranom trgovcu-numizmatičaru, treba istaći da je on bio i ostao do kraja života istinski KOLEKCIJONAR.

Njegova zbirka je brojila oko 28.000 primeraka precizno evidentiranog novca! Na osnovu njegove klasične naobrazbe nije teško zaključiti da je u njegovoj zbirci najviše bio zastupljen antički novac. Naročito mu je bio drag monetarni opus cara Proba. *Imam preko 1760 različitih primeraka novca cara Proba, ali ni sa tom količinom nisam prvi, jer jedan Nemac je bolji od mene, posede preko 2300 različitih komada.* - znao je govoriti sa neskrivenom kolekcionarskom zavisću u glasu.

Druga ljubav su mu bili zlatni florini mađarskog kralja Matije Korvina. Njih je imao u svojoj zbirci preko 360 primeraka.

Gabor Almaši (1911-1994)

Gabor Almaši (Almási Gábor), kao talentovani samouki umetnik, bio je izvrstan umetnički stolar. Bio je zapazen sredinom tridesetih godina izlažući vrlo impresivno modelirane portrete i svoj autoportret. On je 1952. godine diplomirao na beogradskoj Likovnoj akademiji u grupi učenika Lojze Dolinara, i od tada njegova vajarska dela, naročito portreti, prisustvovali su i pobudili interesovanje na stotinjak izložbi u zemlji i inostranstvu. *Portrete volim jer me je ljudsko biće uvek zanimalo - formulisa je sažeto svoju naklonost portretima.* O tome svedoči i galerija muzičkih stvaralača u zgradji Muzičke škole u Subotici - na naše zadovoljstvo - ovaj portret na plaketi dr Mihajla Prokeša.

ka, različitih po kovničkim oznakama i kalupima. Imao je posebnu knjižicu u kojoj je svaki primerak bio na pola stranice skiciran i opisan. Posedovao je izuzetno bogatu zbirku medalja na temu oslobođačkih ratova od Turaka iz 17. i 18. veka.

Sredinom tridesetih godina prošlog veka posetio ga je adutant generala Vrangela i ponudio mu kolekciju ruskih medalja i plaketa XVI -XVIII veka koje su belogardejci poneli sa sobom u Beograd kad su napustili Rusiju. Među njima je bilo krupnih primeraka i od preko kilograma srebra. *Ja nisam imao toliko gotovine u kući, prodao sam nekoliko hektara zemlje i otkupio kolekciju -* pričao je jednom prilikom. Deo te kolekcije je bio izložen u Beogradu 60-ih godina kada su Sovjeti prikazali umetnost ruskog medaljerstva kroz vekove.

Bio je jedan od osnivača Društva kolekcionara Subotica 1970. godine, član Numizmatičkog društva Mađarske i Slovenije. Prilikom osnivanja Gradskog muzeja Subotice, 1948. godine, poklonio je Muzeju kolekciju od 160 primeraka mađarskog srednjovekovnog i drugog novca, a i tokom narednih godina je tesno saradivao sa Muzejem.

Danas, dve decenije posle njegove smrti, u posedu porodice ne postoji više ništa od te bogate zbirke. Pred kraj života je sam vlasnik prodao dobar deo zbirke i od toga kupio jednom od sinova kuću; drugi deo antičkog novca je nasledila njegova

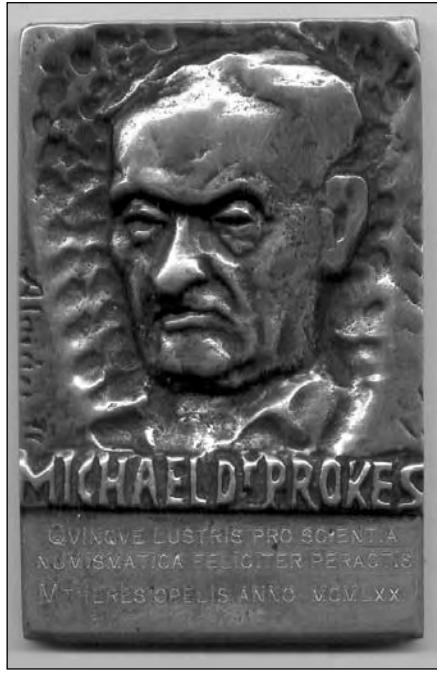
va čerka koja živi u Londonu, a treći deo, uglavnom zbirku srednjovekovnog novca Mađarske i novac Austro-Ugarske, kao i bogatu numizmatičku biblioteku, nasleđio je najstariji sin, sa kojim je od smrti svoje supruge Borbale (1961. godine), živeo sam u stanu, i koji je za nekoliko godina mesnim nakupcima i agilnim kolekcionarima i trgovcima iz inostranstva za sitne pare sve rasprodao. I stari novci imaju svoju sudbinu...

Plaketa u spomen numizmatičara

Svoju plaketu je dr Mihajlo Prokeš dao izraditi poput nekih uglednih predhodnika, na sopstvenu inicijativu. Hteo je time da daruje sebe, svoje najbliže kao i svoje prijatelje numizmatičare sa kojima je decenijama sarađivao. Obratio se poznatom subotičkom vajaru Gaboru Almašiju, i ideja je ostvarena 1971. godine u obliku ove plakete.

Plaketa je veličine 48x72x0,5 mm, predstavlja portret dr. Mihajla Prokeša; ispod portreta stoji njegovo ime: MICHAEL PROKES, a desno od portreta, vertikalno, signatura autora: Almási 71. Ispod portreta natpis u tri reda: QVINQUE LUSTRIS PRO SCIENTIA / NUMISMATICA FELICITER PERACTIS / M THERESIOPELIS ANNO MCMLXXI (Za dvadesetpetogodišnju plodonosnu saradnju na polju numizmatičke nauke. Subotica, 1971. godine).

Ne zna se tačan broj odlivenih primeraka, ali procenjuje se da je izrađeno svega nekoliko primeraka u srebru i oko dvadesetak primeraka u bronzi. Poznat je i jedan primerak odliven u olovu, ali sudeći po nedostatku natpisa, radi se o kasnijoj kopiji. Srebrni primerici su teški 190, a bronzani 160 grama. Samo na srebrnim primericima, na levom obodu plakete, stoji ugravirano i ime gravera teksta: KALMAR. Srebrne primerke su dobili na poklon članovi njegove uže porodice, a bronzane njemu bliske kolege i ustanove. Samo se nagadati može razlog zbog čega natpis plakete slavi baš dvadesetpetogodišnju saradnju. Ili je želeo da obeleži samo svoj posleratni staž na polju numizmatike ili je, što je još verovatnije, sebe smatrao doslovce profesionalnim numizmatičarem od 1946. godine, od kada je, ostavši bez svoje imovine, numizmatika postala njegov najznačajniji izvor prihoda.

Plaketa dr Mihajla Prokeša u srebru

Medalje osvajanja Beograda u XVII i XVIII veku

NA AUKCIJAMA LONDONSKE FIRME BALDWIN'S 2005. I 2006. GODINE

Stevan VEREŠ, Palić i
Ranko MANDIĆ, Beograd
numispista@gmail.com - rmandic@gmail.com

Na nekoliko aukcija čuvene londonske firme BALDWIN'S AUCTIONS (11 Adelphi Terrace, London WC2N 6BJ; <http://www.baldwin.sh/>), koje su održane 2005.¹ i 2006.² godine, ponuđen je veći broj austrijskih i drugih medalja koje komemorišu ratove s Turcima u XVI, XVII i XVIII veku. Među ovima, mi smo posebno obratili pažnju na medalje izdate povodom osvajanja Beograda od Turaka 1688, 1717. i 1789. godine. Tim medaljama naš je časopis i ranije poklanjao dužnu pažnju, objavljajući kataloge zbirki Muzeja grada Beograda³ i Narodnog Muzeja Beograd.⁴ U ovom kratkom prilogu, međutim, po prvi put ćemo se dostaći i valuaciji nekih od tih medalja, navodeći procene njihovih vrednosti i postignute cene na pomenutim aukcijama. Ocena kvaliteta navedena je engleskom terminologijom, dok su opisi skraćeni.

Auction 43, 11& 12 October 2005 - Lot 3387. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1688. godine** od strane Maximiliana II Emanuela, elektora Bavarske (1662-1726); medaljer Philipp Heinrich Müller. Na jednoj strani panorama Beograda, natpis GRIEGSCH WEISSENBURG IST IN TURKISCHE GEWALT ..., na drugoj pas na mostu posmatra kost koja mu je ispala u potok, gore nemački natpis u tri reda, na obodu latinski BELGRADI EXSVPERAT ... Srebro, 49 mm (Mont 1066; Julius 349; Forster 647; Witt 1503; Popelka 35; BDM IV, 198). *Very fine with pleasant tone.* Procena £1000-1200, nije prodata.

Auction 46, 4 May 2006 - Lot.2334. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1688. godine** od strane Maximiliana II Emanuel, electora Bavarske (1662-1726); medaljer Georg Hautsch. Bista Maximiliana na desno, na rv. plan grada Beograda na ušću Save i Dunava, gore sunce, natpis IN VIA VIRTUTE ..., PLUS ULTRA, a u kartuši ALBA GRÆCA RECEPTA; na obodu BELGRADVM SVBITO BAVARVS... Srebro, 43 mm (Mont 1075; Witt 1499). *Almost extremely fine and extremely rare.* Procena: £1400-1800, prodata za 1500.-

Auction 43, 11 - 12 October 2005 - Lot 3393. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1717. godine**, od strane princa Eugena Savojskog, u ime austrijskog cara Karla VI (1685-1711-1740); medaljer Daniel Warou (avers) i Benedikt Richter (revers). Bista cara, na desno, nosi Orden Zlatnog runa; na rv. dve figure (Vera i Mir) drže štit, natpis REP CHRIST PACE BELLOQ STABILITA, Srebro, 43 mm (Mont 1505; Julius 1276; Erlanger II, 2875). *Extremely fine.* Procena £1400-1800, nije prodata.

¹ Auction 41, 4 May 2005 i Auction 43, 11 - 12 October 2005

² Auction 46, 4 May 2006 i Auction 49, 25 & 26 September 2006

³ Nikola Crnobrnja, *Spomen medalje izdate povodom austrijskog osvajanja Beograda 1688, 1717. i 1789. godine i Požarevačkog mira 1718. godine iz zbirke Muzeja grada Beograda*, dinar br. 23, 2004, 61-64.

⁴ Ranko Mandić, *Medalje izdate povodom osvajanja Beograda 1688, 1717. i 1789. godine iz zbirke Narodnog muzeja u Beogradu*, dinar br. 26, 2006, 60-64.

Auction 43, 11 & 12 October 2005 - Lot 3394. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1717. godine**, od strane princa Eugena Savojskog, medaljer: Georg Vestner. Bista austrijskog cara Karla VI na desno, rv. panorama Beograda iznad koje leti Viktorija (boginja pobede), natpis GLADIVS DEI CAROLI ET GIDEONIS EVGENII, obod gladak. Beli metal, 49 mm (Mont 1506; Julius 1278). *With usual small copper plug, choice, virtually as struck and extremely rare.* Procena: £1000-1200 Nije prodata.

Auction 46, 4 May 2006 - Lot.2343. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1717. godine**, od strane princa Eugena Savojskog, medaljer: Georg Vestner. Kao prethodna ali kovana od bakra, 49 mm (Mont 1506; Julius 1276; Bernheimer 104; Erlanger II, 2875). *Good very fine with little actual wear.* Procena £400-500, prodata za 700.-

Auction 46, 4 May 2006 - Lot.2344. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1717. godine**, kao prethodna, ali od belog metala, 49 mm (Mont 1506; Julius 1276; Bernheimer 104; Erlanger II, 2875). *Good very fine.* Procena: £250-350, prodata za 320.-

Auction 43, 11 & 12 October 2005 - Lot 3396. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1717. godine**. Carski orao i munje napadaju tvrđavu na čijem je vrhu turski polumesec; rv. panorama grada na mesečini ispod zvezdanog neba, natpis DER TÜRCKEN HEER ZERSTIEBT..., Srebro, 32 mm (Mont 1515; Julius 1297; Popelka 228). *Extremely fine and rare.* Procena: £700-900, prodata za 700.-

Auction 43, 11 - 12 October 2005 - Lot 3395. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1717. godine**, medaljer Georg Vestner (avers) i Philipp Heinrich Müller (revers). Bista austrijskog cara na desno; rv. panoramski plan grada Beograda, natpis CAROLO SVBIGITVR BELGRADVM / DECIMA OCTAVA AVGUSTI... Srebro, 43 mm (Mont -; Julius 1293; Forster 804). *Good extremely fine, very rare.* Procena: £1200-1500, prodata za 1300.-

Auction 41, 4 May 2005 - Lot 1842. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1789. godine** od strane feldmaršala Gideonu Ernst von Laudona, u ime austrijskog cara Jozefa II (1765-1790); medaljer: Ignaz Donner. Lovorom ovenčana bista cara, na desno; rv. Fama sedi ispred spomenika na kojem piše BELGRAD. Srebro, 40 mm (Mont 2180). *Very fine.* Procena; £400-500, nije prodata. **Ista medalja** ponuđena je na Balwin's aukciji 49, 25 & 26 September 2006 - Lot. 1479; uz manju procenu: £ 200-250, prodata za 260.-

Auction 43, 11& 12 October 2005 - Lot 3410. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1789. godine**; medaljer: Ignaz Donner (nesignirana). Bista austrijskog cara na desno; rv. panorama Beograda. Bakar, 47 mm (Mont 2181 - signed; BDM I, 607; Baldwin's Auction 39, lot 1987 - silver, signed). *Nearly extremely fine and very rare.* Procena: £700-900, nije prodata.

Auction 41, 4 May 2005 - Lot 1841. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1789. godine;** medaljer: I. Donner (avers) i J. P. Holzhäuser (revers). Bista cara sa lovovim vencem na glavi, na desno; rv: dva ponižna Turčina predaju Heraklu ključeve grada (Beograda), natpis; VIVAT LAUDON ... Srebro, 44.5mm (Mont -; Horsley 3177; BDM I, 607). *Extremely fine.* Procena; £1500-1800, nije prodata.

Auction 41, 4 May 2005 - Lot 1843. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1789. godine;** medaljer: J. P. Werner. Po prsje austrijskog cara na desno; rv. Laudon i dva njegova generala na konjima pokazuju na Beograd ispred njih levo. Beli metal, 45 mm. (Mont -). *The surface lightly spotted, very fine.* Procena; £200-250, prodata za 160.-

Auction 41, 4 May 2005 - Lot 1844. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1789. godine;** medaljer: J. C. Reich.. Po prsje cara u uniformi, na levo; rv. Laudon na konju, iza njega panorama Beograda. Beli metal, 45 mm. (Wurzbach 4879; BDM V, 71). *Extremely fine.* Prcena £150-200, prodata za 160.-

Auction 46, 4 May 2006 - Lot. 2346. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1789. godine,** kao prethodna, takođe beli metal ali nešto veća, 46mm. (Wurzbach 4879; BDM V, 71). *Extremely fine.* Procena £150-200, prodata za 160.-

Auction 49, 25 & 26 September 2006 - Lot. 1480. **Medalja osvajanja Beograda od Turaka 1789. godine,** kao prethodna. Beli metal, 46 mm, sa bakarnim štiktom (Würz 4879; BDM V, 71). *Very fine.* Procena £80-120, prodata za 75.

Medalja za spomen proglaša Kraljevine Srbije 22. februara 1882. godine (2)

Ljubomir S. STEVOVIĆ, Beograd
stevovic@eunet.yu

U predprošlom dinaru smo objavili članak o Medalji Obnoviocima Srpske Kraljevine,¹ u kome je po red analize medalje, dat i pregled istorijskih prilika u doba proglaša Srpske Kraljevine. No, za kolezionare je najinteresantnije da saznaju broj podeljenih primeraka ove retke medalje, da bi mogli da raspravljaju o njenoj retkosti i vrednosti, bilo u novcu, bilo u trampi, pa smo odlučili da rešimo i tu misteriju. Sada, u nastavku, objavljujemo tačan broj i spisak svih odlikovanih Medaljom Obnoviocima Srpske Kraljevine.

Prema članu 4. Zakona o ordenima i medaljama Kraljevine Srbije² iz 1883. godine pravo na Medalju obnoviocima Srpske Kraljevine su imali samo „Kralj, članovi Narodne Skupštine i ministri od 22. februara 1882.“ Dakle, pored Kralja Milana, odlikovani su samo aktuelni ministri i poslanici na dan proglaša Kraljevine (22. februara po starom kalendaru, po novom kalendaru 7. marta).

Njegovo Veličanstvo Milan Obrenović, Prvi Kralj Srbije
Predsednik ministarskog saveta, ministar inostranih dela, Milan Piroćanac

Ministar prosvete i crkvenih dela, Stojan Novaković
Ministar pravde, Dimitrije Radović
Ministar vojni, Počasni adutant Nj.V., Đeneral Tihhomilj Nikolić

Ministar unutrašnjih dela, Milutin Garašanin
Ministar građevina, Jefrem P. Gudović
Ministar finansijskih poslova, Čedomilj Mijatović
Lako smo došli do imena 7 odlikovanih ministara, ali je bilo problema da se dođe do tačnog spiska članova Narodne skupštine na dan 22. februara 1882.

Prema Ustavu iz 1869. godine, Narodna skupština je imala trogodišnji mandat, t.j. poslanici su se birali svake treće godine. Svaki srez i okružna varoš su na 3000 poreskih glava birali po jednog poslanika, a varoš Beograd 2 poslanika. Ako su koji srez ili varoš imali preko 4500 poreskih glava, bi-

1 Ljubomir S. Stevović: *Medalja za spomen proglaša Kraljevine Srbije*, dinar br. 26, 2006, str. 69-71

2 Zakon o ordenima i medaljama, Beograd, 23. Januar 1883 godine; Zbornik zakona i uredaba, XXXVIII, Beograd 1883, str. 440

Slika 1. Kralj Milan I

rali su po dva poslanika. Knez je na svaka tri izborna poslanika postavljao po jednog sa svoje strane, iz redova ljudi koji se odlikuju naukom ili iskuštvom u narodnim poslovima, no ovaj broj nije morao biti potpun. Činovnici, penzioneri i ostali koji primaju izdržavanje iz državne kase nisu mogli da se biraju za narodne poslanike, dok je knez svoje poslanike mogao da uzima iz svih redova građanstva. Oficiri i vojnici stajaće vojske nisu imali prava ni da biraju ni da budu narodni poslanici.³

Izbori za trogodišnji skupštinski period od 1880, 1881 i 1882. godine su održani 30. novembra 1880. Skupština se konstituisala početkom 1881. godine. Pregledom punomoćja je konstantovano da izbori na dva mesta nisu izvršeni, a da zbog nepravilnosti mora da se poništi izbor 8 poslanika, pa su u dva maha raspisani dopunski izbori za ukupno 10 poslanika.⁴

Knez Milan je do otvaranja Skupštine imenovao 39 svojih poslanika, tokom 1881. je imenovao još 5 poslanika. Knežev poslanik Konstantin St. Antula, trgovac iz Beograda, je 22. decembra

**Slika 2. Medalja
Obnoviocima
Srpske Kraljevine,
avers i revers**

1881. umro.⁵

Početkom 1882. u Skupštini je konstantovano da je 5 poslanika prešlo u državnu službu pa su na njihova mesta 30. januara 1882. izabrani novi poslanici,⁶ a 11. februara 1882. Knez Milan je naimenovao još 4 svoja poslanika. Tako su Velizar Kundović, Svetozar Garašanin, Đorđe Arandelić, Anta Rajić, i Milan Gligorijević za 23 dana (narodni poslanici), a Aleksa Jovanović, Jovan Milovanović, Pavle Samurović, i Vučko D. Stojanović (kneževi poslanici) za samo 11 dana skupštinskog staža postali „Obnovioci Kraljevine Srbije“.⁷

Prema tome, na dan proglaša Kraljevine 22. februara 1882. godine Narodna skupština je imala 128 izbornih poslanika i 47 kneževih poslanika:

SPISAK NARODNIH POSLANIKA NA DAN PROGLASA KRALJEVINE

I. U okrugu aleksinačkom

g. Vasa Stošić iz Aleksinca, za varoš Aleksinac.
g. Ljubomir Didić iz varošice Banje, za

srez banjski.

- g. Marko K. Milojković iz Aleksinca, za srez aleksinački.
- g. Stanko Petrović iz Donje Suotne, za srez moravski.
- g. Đoka Milić iz varošice Ražnja, za srez ražanski.

II Za varoš Beograd

Đoka S. Nešić iz Beograda
g. Kosta P. Mesarović iz Beograda.

III. U okrugu beogradskom

- g. Stjepan Ružić iz Rušnja, za srez vratčarski.
- g. Svetozar Garašanin, za srez gročanski
- g. Gligorije Gerasimović iz Baroševca, za srez kolubarski.
- g. Radoje Dimitrijević iz Bariča, za srez posavski.
- g. Miloje Milojević iz Međulužja, za srez posavski.

IV. U okrugu valjevskom

- g. Miloš Glišić iz Valjeva, za varoš Valjevo.
- g. Marko Petrović iz Brankovine, za srez valjevski.

³ Dušan Mrđenović; *Ustavi i vlade Kneževine, Kraljevine Srbije, Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije*, Beograd 1988, str 77-82

⁴ Srpske novine; br 284, 20. decembar 1880; br; br 11, 16. januar 1881; br 26, 5. februar 1881; br 38, 19. februar 1881; br 54, 10. mart 1881

⁵ Srpske novine br 47, 1. mart 1881; br 61, 18. mart 1881; br 286, 29. decembar 1881;

⁶ Srpske novine br 12, 17. januar 1882; br. 25, 4. februar 1882

⁷ Srpske novine br 31, 11. februar 1882

g. Ljubomir Molerović iz Vračevića, za srez kolubarski.

g. Vasilije Pavić iz Stublina, za srez posavski.

g. Ivan Protić iz Kamenice, za srez podgorški.

g. Avram Sandić iz Uba, za srez tamnavski.

V. U okrugu vranjskom

g. Paja Vuković iz Kragujevca, za varoš Vranju.

g. Aranđeo Cvetanović iz Oraovice, srez poljanički

g. Dina Ljotić iz Kamenice, za srez murskički.

g. Mita Stanković iz Buljesevcu, za srez pčinski

g. Mita Stanojević iz Duge Luke, za srez pčinski.

VI. U okrugu jagodinskom

g. Todor Aranđelović iz Jagodine, za varoš Jagodinu.

g. Vujica Milovanović iz Ribara, za srez belički.

g. Todosije Stevanović iz Rajinca, za srez levački

g. Sava Bradić iz Medveđe, za srez levački.

g. Milija Milovanović iz Baćine, za srez temnički.

g. Filip Milojević iz Velike Drenove, za srez temnički.

VII. U okrugu knjaževačkom

g. Aleksa Stanojović iz Knjaževca, za varoš Knjaževac.

g. Marinko Marković iz Vrbice, za srez timočki.

g. Rista Đusić iz Merdželata, za srez svrljički.

g. Stanojlo Dinić iz Mučibabe, za srez zaglavski.

g. Dimitrije Ristić iz Gornje Kamenice, za srez zaglavski.

VIII. U okrugu kragujevačkom

g. Todor Tucaković iz Kragujevca, za varoš Kragujevac.

g. Vladislav Pavlović iz Brzana, za srez kragujevački.

g. Savko Đusić iz Gledića, za srez gružanski.

g. Đurđe Đorović iz Čestina, za srez gružanski.

g. Janko Badžaković iz Jagnjila, za srez jasenički

g. Svetozar Matejić iz Topole, za srez jasenički.

g. Blagoje Božić iz Badnjevca, za srez lepenički

g. Jovan Rajičić iz Čumića, za srez lepenički.

IX. U okrugu krajinskom

g. Miloš Simić iz Negotina, za varoš Negotin.

g. Anta Rajačić iz Salaša, za srez krajinski

g. Milan Gligorijević iz Sikola, za srez krajinski.

g. Milija S. Todorović iz Štubika, za srez brzopalanački

g. Novak Paunović iz Plavlja, za srez brzopalanački.

g. Dimitrije Tomić iz Kladova, za srez ključki.

g. Mijailo Jeremić iz Donjeg Milanovca, za srez porečko-rečki.

X. U okrugu kruševačkom

g. Arsa Drenovac iz Kruševca, za varoš Kruševac.

g. Gavrilo Stepanović, za srez jošanički

g. Marko Bogdanović iz varošice Kožetina, za srez koznički.

g. Tasa Milošević iz Trstenika, za srez trstenički.

g. Vujica Todosijević iz Globodera, za srez kruševački

g. Smiljko Ćirić iz Bivolja, za srez kruševački.

XI. U okrugu niškom

g. Cvetan - Ceka - Đorđević iz Niša, za varoš Niš.

g. Avram Stanimirović iz Malošišta, za srez niški

g. Ilija Stojilković iz Pase-poljane, za srez niški.

g. Atanasije Srndaković iz Gornjeg Dušnika, za srez zaplanjski.

g. Vasiljko Cvetanović iz Leskovca, za srez leskovački

g. Trajko Živković iz Pečenjevca, za srez leskovački.

g. Kosta Stojanović iz Vlasotinaca, za srez vlasotinački

g. Arandel Marinković iz Dedine Bare, za srez vlasotinački.

XII. U okrugu pirotskom

g. Raša Milošević iz Pirot, za varoš Pirot

g. Aleksa Popović iz Rosomača, za srez visočki.

g. Nedeljko Ćirić iz Baltaberilovca, za srez nišavski

g. Mita Petrović iz Cerovika, za srez nišavski.

g. Jovan Nikolić iz Špaja, za srez belopalanački.

g. Gligorije Popović iz Strelca, za srez

lužnički.

XIII. U okrugu podrinskom

g. Velizar Kundović, iz Loznice, za varoš Loznicu.

g. Cvaja Osatović iz Jarebice, za srez jadranski

g. Mićan Ristić iz Krupnja, za srez radevski.

g. Petar Vasić iz Gornje Bukovice, za srez azbukovački.

XIV. U okrugu požarevačkom

g. Stojan Pavlović iz Požarevca, za varoš Požarevac.

g. Sima Nestorović iz Velikog Crnića, za srez požarevački

g. Dimitrije Obrenović iz Dubravice, za srez požarevački.

g. Stanimir Marković iz Oreovice, za srez moravski

g. Milosav Stepanović iz Kušiljeva, za srez moravski.

g. Sava Obradović iz Velikog Gradišta, za srez ramski

g. Ivan Milanović iz Kličevca, za srez ramski.

g. Rista S. Popović iz Golupca, za srez golubački.

g. Radenko Dragojević iz Gornje Kruševice, za srez zviždski.

g. Raka Kukić iz Zlatova, za srez mlavski

g. Jevrem Stanisavljević iz Zabrdja, za srez mlavski

g. Ilija Stošić iz Žagubice, za srez omoljski.

XV. U okrugu rudničkom

g. Jovan Šalavardić iz Gornjeg Milanovca, za varoš Gornji Milanovac.

g. Veljko Jakovljević iz Beršića, za srez crnogorski.

g. Maksim Milutinović iz Mrčajevca, za srez moravski.

g. Jovan Radojević iz Rudnika, za srez kačerski.

XVI. U okrugu smederevskom

g. Gavrilo Čupić iz Smedereva, za varoš Smederevo.

g. Petar Lazić-Đurić iz Skobalja, za srez podunavski

g. Miloš Ilić iz Mijailovca, za srez podunavski

g. Bogdan Milanović iz Saraoraca, za srez oraški

g. Marjan Dragić iz Markovca, za srez oraški.

g. Nikola Krupežević iz Velike Krsne, za srez jasenički

g. Stevo Grnčarević iz Palanke, za srez jasenički.

XVII. U okrugu topličkom

g. Tasa Kostić iz Prokuplja, za varoš Prokuplje.

g. Trifun Jeremić iz Prokuplja, za srez dobročki.

g. Aleksa Nikolić iz Donje Rečice, za srez prokupački.

g. Novica Kovačević iz Blaževa, za srez kosanički.

g. Đorđe Aranđelović, za srez jablanički.

XVIII. U okrugu užičkom

g. Milan Đurić iz Užice, za varoš Užice.

g. Aleksa Đ. Popović iz Užice, za srez ariljski.

g. Mijailo Smiljanić iz Ravni, za srez zlatiborski.

g. Petar Stevanović iz Šuma, za srez moravički.

g. Milan Žunjić iz Zdravčića, za srez požeški.

g. Sima Milošević iz Rogačice, za srez račanski.

g. Novak Milošević iz Sječe-Reke, za srez crnogorski.

XIX. U okrugu crnorečkom

g. Nikola Pašić iz Požarevca, za varoš Zaječar.

g. Stojan Stanković iz Bele reke, za srez zaječarski

g. Lilo Nikolić iz Velikog Izvora, za srez zaječarski.

g. Marinko Ivković iz Boljevca, za srez boljevački

g. Živko M. Denović iz Podgorice, za srez boljevački.

XX. U okrugu čačanskom

g. Stojan Ristić iz Čačka, za varoš Čačak.

g. Andrija Peruničić iz Slatine, za srez trnavski.

g. Ranko Tasić iz Puhova, za srez dračevski.

g. Uroš Knežević iz Beograda, za srez karanovački.

g. Gligorije Petronijević iz Studenice, za srez studenički.

XXI. U okrugu šabačkom

g. Đorđe M. Topuzović iz Šapca, za varoš Šabac.

g. Ilija Pantelić iz Nakučana, za srez pozerski.

g. Milan Kuzmanović iz Vukošića, za srez posavo-tamnavski.

g. Milan Lekić, trgovac iz Mitrovice, za srez mačvanski.

g. Đorđe Uglješić, trgovac iz Savljaka, za srez mačvanski.

XXII. U okrugu čuprijskom

g. Dimitrije Cvetković iz Čuprije, za varoš Čupriju.

g. Dimitrije Katić iz Crvenca, za srez resavski.

g. Dimitrije Damitrijević iz Paraćina, za srez paraćinski.

g. Radisav Simić iz Sikirice, za srez paraćinski.

g. Vule Popović iz Vojnika, za srez dečevićki.

SPISAK KNEŽEVIH POSLANIKA NA DAN PROGLASA KRALJEVINE

g. Obrad Ž. Antonić, trgovac iz Likodre u okrugu podrinskom,

g. Jovan Bademlić, profesor zemljodelsko-šumarske škole,

g. Milan M. Bogićević, ministar na raspoloženju,

g. Kosta Borisavljević, predsednik suda okruga užičkog,

g. Jovan Bosić, član suda okruga pirotskog,

g. Mihailo Valtrović, profesor Velike škole,

g. Franja Všetečki iz Beograda,

g. Dr Đorđe Dimitrijević, lekar okruga aleksinčkog,

g. Dr Lazar Dokić, profesor Velike škole,

g. Marko Đurković, inžinjer okruga beogradskog,

g. Aleksa Ilić, sveštenik iz Beograda,

g. Kosta Jovanović, pomoćnik ministra unutrašnjih dela,

g. Stevan Jovanović, sekretar ministarstva unutrašnjih dela,

g. Dimitrije Joksić, Knjažev sekretar,

g. Milan Kujundžić, profesor Velike škole,

g. Kosta Magazinović, član Državnog saveta,

g. Dimitrije Marinković, član kasacionog suda,

g. Spira D. Marković, trgovac iz Niša,

g. Milan Đ. Miličević, načelnik ministarstva unutrašnjih dela,

g. Jakub Mustafić, trgovac iz Niša,

g. Jovan Nestorović, član suda okruga

krajinskog,

g. Svetomir Nikolajević, profesor Velike škole,

g. Aron Ninčić, javni pravozastupnik za okrug jagodinski,

g. Avram M. Ozerović, trgovac iz Beograda,

g. Đorđe Pavlović, član kasacionog suda,

g. Antonije Pelivanović, član suda okruga čuprijskog,

g. Mihailo Petković, profesor Velike škole,

g. Lazar Petrović, član suda okruga jagodinskog,

g. Gavrilo Popović, protovjed užički,

g. Sima Č. Popović, sekretar ministarstva financije,

g. Stevan D. Popović, sekretar ministarstva prosvete i crkvenih dela,

g. Dragomir Rajović, predsednik suda okruga beogradskog,

g. Toma Stajić, trgovac iz Vranje,

g. Svetozar Stevanović, upravnik fonda,

g. Vučko Stojanović, sekretar ministarstva finansije,

g. Aleksić Stojković, načelnik okruga rudničkog,

g. Kosta S. Taušanović, iz Beograda,

g. Trpežić Miloš predsednika suda okruga kruševačkog,

g. Krsta M. Petrović, kontrolor metarskih mera u Ministarstvu finansija

g. Koča J. Radovanović, knjigovođa Glavne kontrole

g. Petar Čelić, računoispitač Glavne kontrole

g. Vasa Božić, sekretar rudarskog odeljenja ministarstva financije

g. Jovan Milanović, član Glavne kontrole

g. Aleksić Jovanović, predsednik suda varoši beogradske

g. Jovan Milovanović, predsednik suda beogradsko-trgovačkog

g. Pavle Samurović, trgovac iz Prnjavora okruga šabačkog

g. Vučko D. Stojanović, đumrukđžija beogradski

Dakle, Medalju Obnoviocima Srpske Kraljevine su dobili Kralj Milan, 7 ministara, 175 poslanika (128 izbornih poslanika i 47 kneževih), što ukupno čini 183 odlikovanih. Pošto se medalje obično kuju u nešto većem broju nego što je neophodno, može da se pretpostavi da tiraž Medalje nije bio veći od 200 primeraka.

Dva nova priloga izučavanju rusko-srpske faleristike

Aleksandar Mihailović VELIČKO, Minsk (Belorusija)
velichkoalex@rambler.ru

1. Medalja učesniku brzohodnog marša

BOSNA - KOSOVO 12. JUNA 1999. GOD.

U junu 1999. godine vojno delovanje mirovnih snaga UN je bilo prekinuto. Na zajedničkom savetovanju ministara odbrane i komandanata zemalja učesnica rešenja kosovskog konflikta, određene su zone lociranja nacionalnih kontingenata, izuzev ruske zone.

13. juna planiralo se uvođenje u administrativni centar Kosova, grad Prištinu, američkih snaga, koje bi zatim obezbeđivale prihvat aviona sa mirovnjacima drugih država. No, uprkos tom planu, Rusija je donela neočekivanu, pa čak donekle i drsku odluku, vojno spornu, ali veoma značajan politički potez, u znak protesta za način rešavanja kosovskog konflikta.

U patriotskim ruskim novinama pojavila se verzija da su, saznavši o podzemnom delu aerodroma, Amerikanci planirali da tamo izgrade svoju avio-bazu, sličnu Avianu. Da bi sprecili taj plan, ruski generali su planirali da preduzmu sličan manevr. Ni je se, međutim, moglo računati na mnoštvo prepreka. Pre svega da stvaranje baze na stranoj teritoriji ne dolazi iz običnog zahvata, nego iz procesa dugih pregovora. Sastav ruske armije bio je poprilično jadan da bi pretstavljaо protivtežu silama NATO.

U noći 12. juna ruski mirovni bataljon, izvrsio je brzohodni marš ("mars – brosku") iz Tuzle u Prištinu i ujutru zauzeo aerodrom sa okolinom. Prethodnice američkih snaga za brza reagovanja, umesto planiranog opkoljavanja aerodroma, bile su pri nuđene da u potpunoj nedoumici započnu pregovore pod nišanom pušaka ruskih oklopnih transportera. Planovi dislokacije bili su zaista narušeni i Amerikancima je ostalo da ih samo privremeno koriguju, pa da se kasnije dogovaraju sa Rusima. Ceo

Osnovne podatke o medaljama o kojima je ovde reč objavili su R. Mandić i L. Gerić u IV nastavku svoje rubrike "Rusko-srpska faleristika", u „dinaru“ br. 22. U ovom dodatku dajemo znatno opširnije podatke vezane za popularnu, i već sada retku, Medalju brzog marša ruskih trupa od Bosne do Kosova, kao i opis Ordenske knjižice za medalju izdatu ruskim graditeljima Pančevačkog mosta

svet je u tom trenutku bio zadriven ruskim vojnikom. Međunarodni odjek bio je jak. U tom trenutku Rusija, koja je bila očigledno slaba, kako u finansijskom položaju (posle krize 1998), tako u vojnom (posle niza nepomišljenih reorganizacija uskraćivanja i nefinansiranja armije), postala je jednak mirovni partner u kosovskom konfliktu. Kasnije prijem savezničkih aviona odvijao se pri obezbeđenju sigurnosti od strane ruskog kontingenta. Dislocirani rуски контингент на Prištinskom aerodromu Slatina bio

je u zoni odgovornosti Danske. Na svakih 12 meseci, dešavala se promena jedinica. Obezbeđenje aerodrome bilo je sada prenešeno na ruske mirovne snage na Kosovu.

Za izvođenje ovog brzohodnog marša Ministarstvo odbrane Rusije ukazom broj 75 od 11. II 2000. ustanovilo je medalju. Autor medalje je V. K. Rožkov. Postoje dve varijante, idantične po dizajnu, koje se razlikuju po boji metalâ. Ljudstvo koje je učestvovalo u maršu nagradjivano je meda-

Sl. 1. Medalja
„Marš-broska“

ljom bele boje (od novog srebra), a grupa koja je učestvovala u organizaciji i obezbeđenju marša, nagrađena je medaljom žute boje. U sastavu jedinica određenih za marš ušlo je 200-250 ljudi. Toliko je, otrilike, izdato medalja od belog metala

Broj ljudi nagrađenih medaljom od žutog metala je odrilike 400-450. Medalja je kružnog oblika, prečnika 34 mm, okačena o lenu petougaonog oblika. Lenta ima crne, narandžaste i plave pruge prilagođene u razmeri 2+10+13 mm. Avers medalje ima centralnu kompoziciju sa amblema vazdušno desantnih jedinica (padobranac s 2 aviona na bokovima), koji izlazi iz oklopog transportera. Kupola padobrana ukrašena je belim emajlom. Iznad kupole predstavljena je razvijeva zastava Rusije. Ispod oklopog transportera na plavoj lenti ispod ruba otkovan je natpis u jednom redu. Na reversu je, u centralnom delu, horizontalni natpis u 2 reda, oko kojeg je, uz rub medalje, polukružni natpis. U donjem delu polja stavljen je broj medalje. Postoje varijante sa 3 i sa četiri točka na oklopnom transporteru. Medalja sa 4 točka sreće je ređa.

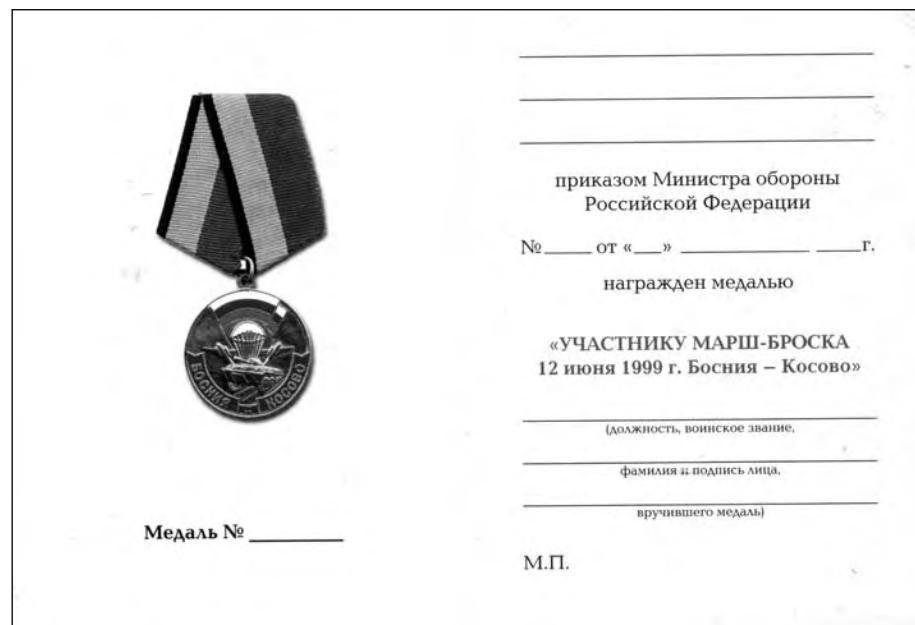
Kasnije se došlo se do zaklučka da je broj onih koji su uzeli učešće u razradi, pripremi i obezbeđenju marša bio veći od broja iskovanih medalja. Pored toga, pravo na dobijanje ove medalje imali su i neki političari koji su učestvovali u organizaciji brzohodnog marša. Takođe je izvestan broj medalja dodeljen vojnicima danskog kontingenta. Zbog svega toga doneta je odluka o dodatnom kovanju ove medalje. Drugo kovanje razlikovalo se samo po veličini, njen prečnik je 32 mm, dok su sve ostale osnovne karakteristike iste, sem sitnih detalja. Tako je na ovim dodatno iskovanim medaljama kupola padobrana bez emajla; slova na reversnom natpisu su nešto drugačija.

Posedujemo podatak da je iskovoano po 400 primeraka obe vrste medalja ovog II tipa. Iskovane su od tombaka, i imaju drugačiju traku. Ona je skoro sasvim plava, sa 5-milimetarskom narandžastom linijom po sredini.

(Prevod sa ruskog: D. Stanisavljević)

2. Medalje za građenje mosta preko Dunava

Premda je Spomen Medalja za građenje mosta preko Dunava ustanovljena kao znak zahvalnosti nove vlasti Jugoslavije sovjetskoj

Sl. 2 - Ordenska knjižica za medalju "marš-broska"

skim građevinarima, ona je ubrzo postala simbol političkog sukoba Staljina i Tita. Posle Balkanske konferencije 1948. godine, postalo je jasno da Staljin neće dozvoliti nezavisni politički kurs država istočne evrope koje su se nalazile pod uticajem Sovjetskog Saveza. Jugoslavija je bila proglašena revisionističkom zemljom i otpadnikom od socijalističkog kursa. Po celom Sovjetskom Savezu u preduzećima su održavani partijski i opšti sastanci radnih kolektiva s jedinstvenim ciljem da se izruga otpadnik Tito. I sve je to bilo redovno objavljivano u sredstvima javnog informisanja. U takvoj atmosferi, neobično su izgledale na grudima ratnika sovjetska Medalja za oslobođenje Beograda i jugoslovenska Medalja za građenje mosta preko Dunava. U specijalnom odelenju NKVD bila je stvorena grupa saradnika kojima je bio dat zadatak da pronađu sve nagrađene jugoslovenskim medaljama. Sastavljeni su kompletni spiskovi sovjetskih vojnika koji su dve godine ranije dobili tu medalju. Nakon toga je došlo do oduzimanju svih medalja i ukaza od nagrađenih. Ukoliko je medalja bila izgubljena, onaj koji je istu izgubio, svojeručno je pisao izjavu, a na ukazu je službenik NKVD stavio primedbu kao što se vidi na priloženoj slici ordenske knjižice i da su ih zatim ispunjavali pisari u štabovima jedinica.

Može se doneti još jedan interesantan zaključak pri upoređivanju većeg broja ovih dokumenata: većinski broj nagrađenih ima čin običnog vojnika ili desetara. To pokazuje mentalitet ruskih oficira koji su učestvovali u nagradivanju vojnika, pošto je to bila i medalja, pa čak i druge države, sebe su stavljali u spisak odlikovanja višeg ranga (ordena).

Sličan anegdotski slučaj desio se otrilike u isto vreme kada je došlo do uzajamne razmene odlikovanja između Vlada SAD i SSSR-a. U grupi predatih američkih odlikovanja, pored ordena, bilo je i nekoliko Kon-

Sl. 3. Most na Dunavu kod Beograda, 1945.

Sl. 4. Medalja izgradnje mosta

Sl. 5. Ordenska knjižica

gresnih medalja SAD, koja je i pored tog naziva najviše odlikovanje Sjedinjenih Američkih Država. Bile su predate posilnim i šoferima najviših sovjetskih vojskovođa, koji su se više interesovali za odlikovanja pod nazivom *orden*. Pri dobijanju spiskova nagrađenih, zvaničnici američke Kancelarije ordena, bili su krajnje iznenađeni zato što čin nagrađenih Kongresnom medaljom nije bio viši od čina narednika.

(Prevod sa ruskog: L. Gerić)

TITOVA MEDALJA DRUGOVIMA IZ BRATSKOG SSSR

Na zagrebačkoj aukciji "Barac i Pervan" održane aprila prošle godine kao i na tekućoj ponudi trgovачke firme "eMedals" iz Kanade pojavila se stona medalja koja po svojim atributima pripada temi "Rusko-srpska (jugoslovenska) faleristika" koju smo već ranije obrađivali na stranicama ovog casopisa.

Medalja je izrađena radi uručenja članovima zvanične delegacije iz SSSR-a koja je posetila fabriku IKOM. Izrađena je od patinirane posrebrenе bronze kružnog oblika prečnika 50 mm sa primenom crvenog, plavog i belog emajla. Na aversu je predstavljen nadgrudni portret Tita u maršalskoj uniformi i u poluprofilu okrenut u levo. Oko portreta nalazi se latinični natpis: ★ NARODNI HEROJ ★ MARŠAL JUGOSLAVIJE JOSIP BROZ ★ TITO ★. Pod portretom je signature autora "KRIVAK"(Teodor Krivak-Klauzer, medaljer iz Zagreba)

Na reversu u centru, na plavo emajliranoj izvijenoj traci latiničnim belo

emajliranim slovima horizontalno je izveden natpis IKOM. Nad trakom je postavljena crveno emajlirana zvezda petokraka.

Centralnu kompoziciju okružuje crveno emajlirani prsten sa natpisom na ruskom jeziku ТОВАРИЩАМ ИЗ БРАТСКАГО СССР НА ПАМЯТЬ ★ ulivenim u emajl metalnim slovima.

Nepoznat je datum posete i sastav sovjetske delegacije ali po podacima aukcionera medalja je datirana

1946-47. godine. Po našem mišljenju medalja je kovana nešto kasnije 1954.-60. u vreme ili posle posete Hruščova Jugoslaviji i periodu otopljenja odnosa između SSSR-a i FNRJ-a kada su ponovo učestale obostrane posete političkih, kulturnih i tehničkih delegacija. Na ovo nas navodi sličnost maršalskog portreta na ovoj medalji sa portretom na medalji "Titov put u Indiju i Burmu" 1954-55. godine i sličnosti u tehnici izrade sa pomenutom medaljom i medaljom 20 godina JNA iz 1961. godine. L. Gerić

Slobodna plovidba Dunavom

ZNAČKA DUNAVSKE KONFERENCIJE U BEOGRADU 1948. GODINE

Nenad BELOŠ, Pančevo
undazing@panet.co.zu

Dunav je po svojoj veličini druga reka u Evropi, i oduvek je bio velika rečna saobraćajnica za deset zemalja kroz koje protiče i to: Nemačku, Austriju, Slovačku, Mađarsku, Hrvatsku, Srbiju, Rumuniju, Bugarsku, Moldaviju i Ukrajinu. Kao takav, Dunav se uvrstio u red najznačajnijih saobraćajnica koje povezuju zemlje zapadne, centralne i jugoistočne Evrope sa područjem Crnog mora, Bliskog istoka i Sredozemlja.

Rimljani prvi organizovano i u osvajačke ciljeve savladavaju Dunav, izgrađujući put koji ide od Beograda duž desne obale i dalje preko Vidina u Bugaraskoj. Intezivno korišćenje Dunava trajalo je sve do propasti Rimske imperije i najezele varvarskih plemena sa Istoka. Krajem XI veka Dunavom ponovo započinje oživljavanje trgovine i saobraćaja i on postaje spona Istoka i Zapada. Za vreme Otomanskog carstva i prodora Turaka na Balkan, Dunav dobija značaj kao reka za osvajačke ciljeve, ali i za transport lađama dobara, hrane, ratnog materijala i ljudstva.

Krajem srednjeg veka mnoge carinske barijere feudalnih vladara, dadžbine, namet i prodor Turaka kao i ratovi, otežavali su razvoj plovidbe, koji se obavljao plovilima na vesla i nizvodno, ili pak uzvodno pomoću zaprege ili ljudske snage.

Kroz burnu istoriju događaja i plovidbe Dunavom rađala se uporedo i potreba, kao i želja naroda, vladara i osvajača, da se sa korišćenjem ove reke u razne ciljeve, reguliše slobodna plovidba i upravljanje nad njom. Sve više budila se svest da se aktima međunarodnih tela, kongresa i konferencija utvrde principi po kojima će se odvijati slobodna plovidba bez ičijih pretenzija i uplitanja u unutrašnje stvari naroda kroz čije zemlje Dunav protiče.

Dug je bio put od prvih ideja, odluka i pisanih akata do stvaranja čvrstih odluka i pravih principa da se Dunavom odvija slobodna plovidba. Jedan od najstarijih pisa-

nih dokumenata iz XVII veka govori o trgovini Turske i Austrije, posle završetka rata 1665. godine. Dunav se tada koristio za slobodnu plovidbu preko Beograda i dalje ka Carigradu. Drugi jedan pravni akt iz 1739. godine govori, takođe, o slobodnoj plovidbi Dunavom. Naime, Beogradskim mirovnim ugovorom odobrava se plovidba Dunavom lađama, ali "bez uzmiravanja".

Pojavom parne mašine i davanjem koncesije jednoj engleskoj kompaniji za plovidbu parnim brodovima u Austriju, do prinose unapređenju plovidbe i osnivanju prvog državnog parobrodнog društva. Ugovorom o miru zaključenim 1814. godine, u Parizu kao prethodnica Bečkog kongresa, odnosiće se na reku Rajnu, ali su principi slobodne plovidbe ovom rekom i zajednička uprava nad njom bili u korist Francuske, Grčke, Holandije, Italije, Engleske i Belgije, što je uticalo na donošenje Završnog akta i odredaba Bečkog kongresa 1815. godine a koji se odnosio na režim međunarodnih reka, pa i na Dunav. Pariskim ugovorom 1865. dolazi do primene principa slobodne plovidbe na Dunavu u skladu sa opštim propisima o međunarodnim rekama.

U toku 1862. godine, na Dunavu se pojavljuje prvi srpski parobrod pod imenom "Deligrad". Sa sve većim brojem parobroda i intezivnim razvojem saobraćaja na Dunavu, uporedo počinje i regulacija plovnog puta, posebno u Đerdapu, koji je zbog svog položaja predstavlja ključ bezbedne plovidbe.

Kada je završen Prvi svetski rat, saveznici ugovorom o miru potpisanim 1919-1920. godine (Versajski sa Nemačkom, Sanremski sa Austrijom, Trijanonski sa Mađarskom, Nejski sa Bugarskom i Severnski sa Turskom) dali su osnovu za uređenje plovidbe međunarodnim plovidbenim

Značka Beogradske konferencije.
(iz zbirke autora)

putevima, a samim tim i Dunavom.

Definitivan status Dunava donet je na konferenciji 1921. godine u Parizu i u njemu je utvrđeno da je plovidba Dunavom od Ulma do ušća u Crno more slobodna i otvorena svim državama i svim zastavama pod istim uslovima. Ovakvu plovidbu obezbeđivaće Međunarodna državna komisija i Evropska komisija.

Beogradska konferencija 1948. godine

Odmah po završetku Drugog svetskog rata velike sile su pokrenule pored ostalog, i pitanje plovidbe Dunavom. Vojna komanda formirala je prelazni režim saobraćaja Dunavom, a u Jugoslaviji se plovidba odvijala pod nadzorom rečne plovidbe Jugoslavije. Kako su neke podunavske zemlje doprinele kršenje Dunavskog statuta i odredaba o slobodi plovidbe ovom međunarodnom rekom, bilo je neophodno pronaći nov pravni odnos prema internalizaciji reke Dunava i njenih pritoka. Usledila je odluka Saveta ministara o sazivanju konferencije radi rešavanja pitanja plovidbe Dunavom i doneta odluka i jedinstven stav da se konferencija održi u Beogradu, u periodu od 30. jula do 18. augusta 1948. godine. Tom prilikom određen je i sastav država učesnica ove konferencije: SSSR i Ukrajinu, Bugarsku, Čehoslovačku, Mađarsku, Rumuniju i Jugoslaviju, kao priobalske države, te SAD, Veliku Britaniju i Francusku, kao članice Saveta ministarstva inostranih poslova velikih sila. Tom prilikom postignut je dogovor da konferenciji prisustvuje i Austrija, kao posmatrač.

Na Beogradskoj konferenciji potpisana je Konvencija o režimu plovidbe na Dunavu i formirana Dunavska komisija, čime je prestala sa radom Evropska dunavska ko-

misija. U konvenciji Dunavske komisije 1948. godine u Beogradu zapisano je: "Plovidba Dunavom će biti slobodna i otvorena za pojedince, trgovačke brodove i robu svih zemalja na bazi jednakosti, u pogledu ličnih i plovidbenih taksi i uslova trgovačke plovidbe". Ovoj konferenciji dat je veliki publicitet u javnosti, naročito Jugoslaviji kao zemlji i gradu Beogradu kao domaćinu. Povodom ove konferencije izdat je serijal poštanskih maraka i prigodna značka koja je dodeljena svim učesnicima konferencije.

ZNAČKA DUNAVSKE KONFERENCIJE - BEOGRAD 1948. Izrađena je tehnikom kovanja, od srebrene legure, okruglog je oblika i prečnika 32 mm. Na prednjoj strani uz sam rub ispisano je štampanim slovima "DUNAVSKA KONFERENCIJA", a u donjem delu godina "1948". Od natpisa u nadvišenju ka centru znaka su tri koncentrična kruga. Ovaj deo značke je pozlaćen. Na krugovima u sebru je kocka u kojoj je stilizovan deo beogradske srednjovekovne tvrđave Kalemegdan sa spoljnim odbranbenim zidinama i spomenikom "Pobednik", isписан je naziv grada u desnom uglu "BEOGRAD". Ispod zidina tvrđave predstavljeni su stilizovani talasi moćne reke Dunava. Na poledini, koja je ravna i glatka, nalazi se vijak sa maticom, na viju su signature "ЗИН" i "КОВНИЦА".

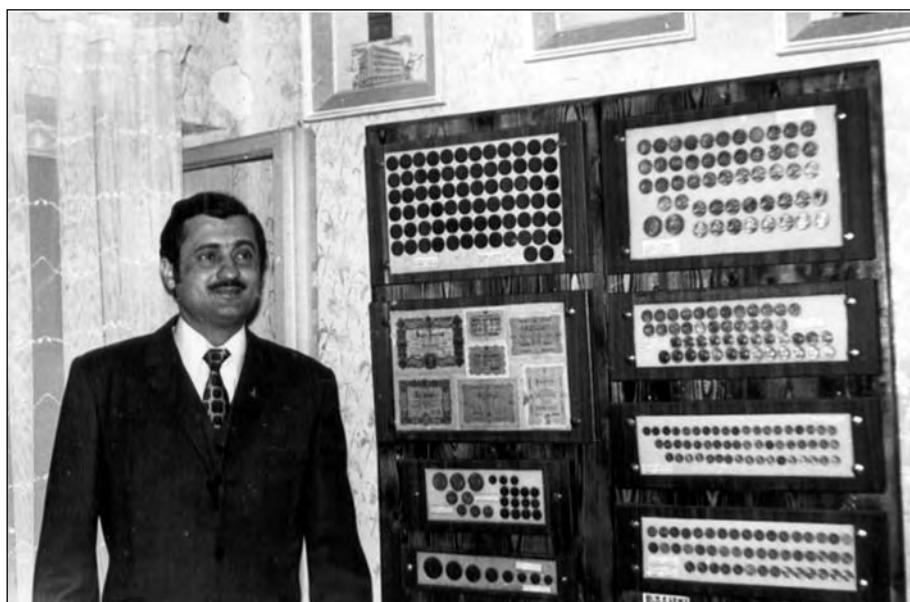
POŠTANSKE MARKE izrađene su u Zavoda za izradu novca u Topčideru povodom početka održavanja Dunavske konferencije, 30. jula 1948 godine, po nacrtu S. Grujića. Izrađene su u offset štampi u četiri nominale: 2 dinara – žutozelena, 3 dinara – tamnocrvena, 5 dinara ultramarin-plava i 10 dinara crvenosmeđa. Na ovim markama je prikazan Beograd sa starim mostom na Savi i brodom koji plovi.

Literatura:

- Zdravko Đorđević, *Razvoj rečnog brodarstva na tlu Jugoslavije*
- Glasnik JRB za 1948 god.
- dr. Davor Sokolić, *Rečno brodarstvo*
- Miodrag Blagojević, *Slobodna plovidba Dunavom*, Mornarički glasnik
- *Katalog poštanskih maraka jugoslovenskih zemalja*, 1991

Katalozi i albumi Svetislava Komnenova

Žarko PINTARIĆ, Sombor
zpintaric@gmail.com

Sl. 1. Sa izložbe 1971. godine: Svetislav Komnenov dobitnik zlatne medalje sa III skupa kolezionara u Somboru

Kolezionar iz Sombora, Svetislav Komnenov, poznato je ime u numizmatičkim krugovima još od ranih šezdesetih godina prošlog veka, kada je kao mladi član somborskog Kluba kolezionara i redakcije lista *Kolezionar* publikovao svoje prve stručne radove iz oblasti moderne numizmatike. Njegova aktivnost još tada je zapažena i izvan granica bivše Jugoslavije, pa u junu 1965. ugledni časopis *World coins* objavljuje kraći osvrt na njegov rad¹.

Svoj bogat i raznovrstan materijal Komnenov je nastojao da klasifikuje i prezentuje javnosti, ali u godinama kada je njegova zbirka nastajala, kolezionari "amateri" su teško dolazili do odgovarajuće stručne literature, kataloga i albuma moderne numizmatike. Domaći "profesionalci" - istoričari, istoričari umetnosti i arheolozi - uglavnom su se bavili antikom i srednjim vekom, što svakako ne tre-

ba da se potcenjuje. Međutim, podaci o modernom novcu Knjaževine i Kraljevine Srbije, Knjaževine i Kraljevine Crne Gore, Kraljevine SHS i Jugoslavije, kao i okupacijskim monetama mogli su da se pronađu uglavnom u stranoj literaturi koja je većini zaljubljenika u stari novac u to vreme bila nedostupna. Komnenov je u takvim okolnostima započeo pionirski posao katalogizacije, sistematizacije i približavanja novijeg numizmatičkog materijala domaćim kolezionarima i ostalim ljubiteljima numizmatike. Bio je aktivan član i SND i Numizmatičkog društva u Zagrebu, a sedamdesetih godina dvadesetog veka dobio je niz značajnih priznanja i nagrada na kolektivnim izložbama hobista u bivšoj državi. Svoje zbirke tada je izlagao onako kako se izlažu umetničke slike ili poštanske marke, ali uprkos nagradama i laskavim ocenama, sam nije bio zadovoljan takvim načinom prezentacije: novac ima avers i re-

vers, obe strane moraju uvek biti dostupne posmatraču. Trebalo je osmislići i izraditi odgovarajuće alume i kataloge po ugledu na "truli Zapad", koji je u tim oblastima već imao dugu tradiciju.

Put od ideje do realizacije, Komnenov je prešao uz mnogo truda, uključujući i podosta ručnog rada, da bi 1978. godine izdao svoj prvi *Katalog - album metalnog novca jugoslovenskih zemalja*, gde su obrađena sva redovna i prigodna izdanja Srbije, Crne Gore, NDH i Jugoslavije od 1868. do 1978. godine, a dodata su i redovna izdanja za 1979. i 1980. godinu. Nakon ovog prvenca, izdaje i *Katalog - album jugoslovenskog metalnog novca - II deo*, gde su obrađena prigodna izdanja iz 1978. i 1980. te sva redovna i prigodna izdanja od 1981. do 1988. Potom izdaje *Katalog - album Austro-ugarska-krunski sistem 1892-1922*, u kojem je obrađeno ukupno 273 novčića. Kataloški delovi štampani su na kvalitetnoj, tvrdoj hartiji, a albumski delovi sa "rupama" odgovarajućih dimenzija i sa po dve zaštitne folije sa obe strane².

U našem časopisu su svojevremeno predstavljeni i Komnenovljevi utisni katalog-albumi jugoslovenskog novca, koji su po konceptu i po kvalitetu ravni čuvenim američkim *Official Whytman Coin Holders* izdanjima³. Izdato je šest ovakvih albuma koji obuhvataju period od 1945. do 1998. godine. Dimenzije su im 23,5x16,5 mm, korice su presvučene crvenim hanplastom, sa naslovima u beloj štampi. Imaju po dva utisna lista između kojih je pregradni tekstualni list. Na utisnim listovima nalaze se mesta ("rupe") za pojedine novčiće, poredane hronološki i po serijama izdanja.

Nijedna priča o Svetislavu Komnenovu ne može da bude ispričana, a da se, makar uzgred, ne pomene pravi dragulj naše moderne numizmatike koji se nalazi u njegovoj kolekciji. Nарavno, radi se o 25 para iz 1953. godine sa rupom u sredini. Ovaj novčić nikada nije pušten u opticaj, a kompletan (verovatno milionski!) tiraž je uništen pretapanjem u somborskoj metalnoj industriji "Bane Sekulić". Svega nekoliko primeraka je (protiv zakonito) spašeno.

AUKCIJA SND

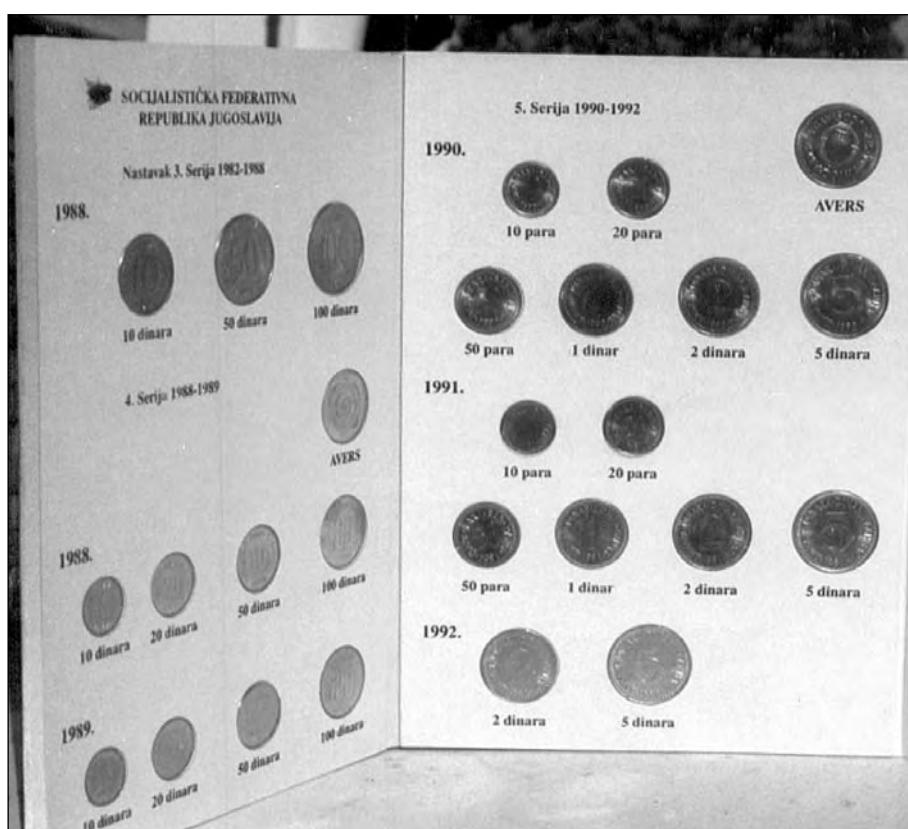

Jedan od lotova predstojeće aukcije SND: 4 DUKATA 1933.

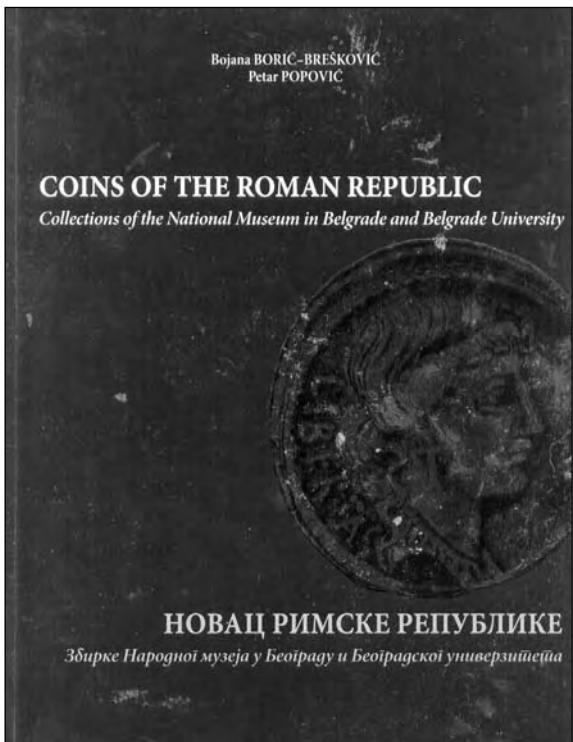
9. AUKCIJA SRPSKOG NUMIZMATIČKOG DRUŠTVA ODRŽAĆE SE U BEOGRADU 3. JUNA 2007. GODINE U HOTELU „SLAVIJA“.

Veoma reprezentativan KATALOG ove aukcije, sa svim ilustracijama u boji, biće raspoloživ u štampanoj i elektronskoj formi već od 1. maja o. g.

Katalog ove aukcije možete poručiti kod sekretara SND, gosp. Dragana Pavlovića, na telefone: (011) 3034-695; mob: (064) 131-6370; e-mail: numiserb@yubc.net

Sl. 2. Utisni album S. Komnenova

NOVAC RIMSKE REPUBLIKE

Autori: Bojana Borić-Brešković i Petar Popović
Izdavač: Narodni muzej, Beograd 2006
 28 cm, 470 str., ilus.
ISBN 86-7269-080-X

Narodni muzej u Beogradu predstavio je 9. novembra 2006. godine studijski katalog zbirke pod naslovom *NOVAC RIMSKE REPUBLIKE. Zbirke Narodnog muzeja u Beogradu i Beogradskog univerziteta* autora Bojane Borić-Brešković i Petra Popovića. Saradnici na knjizi su: Tamara Rodvel-Jovanović (prevod), Nada Krstić (lektura), Branislav L. Valković (dizajn, prelom, korice i ligature), Nebojša N. Borić (fotografije i računarska grafika), Slobodan Tripković (tehničko oblikovanje). Knjiga je štampana u štampariji Publikum u tiražu 1000 primeraka.

Novac Rimske republike u Narodnom muzeju u Beogradu (1673 primerka) pokriva dugi period od oko 280-275. godine pre n.e. do početka Principata (oko 30. godine pre n.e.) i obuhvata materijal tri značajne zbirke: sistematske zbirke Narodnog muzeja i zbirke porodice Vajfert i Ljubomira Kovačevića, poklonjene kao legat Beogradskom univerzitetu, a date na čuvanje i naučnu obradu Narodnom muzeju.

Ova voluminozna knjiga (470 strana) sadrži uvodne tekstove na engleskom i srpskom jeziku, raščlanjene u tri poglavља (I. Istorijat zbirki i njihov značaj, II. Sastav zbirki i III. Pojava i opticaj rimskog republikanskog novca

u Podunavlju i na centralnom Balkanu) u koje su uključeni geografska karta rasprostranjenosti nalaza i dva grafikona frekvencija novca po godinama. Grafikoni u potpunosti oslikavaju istoriju kovanja republikanskog novca, raspravljenu u referentnoj literaturi, ali sada ponovo potvrđenu primercima iz Narodnog muzeja. Uvodna studija daje takođe sintetičan prikaz opticaja novca ovog perioda u srpskom Podunavlju i na centralnom Balkanu na osnovu materijala iz Narodnog muzeja, ali i na osnovu drugog republikanskog novca koji se čuva u muzejima u Srbiji. Ona pokazuje jasne pravce njegovog širenja, s jedne strane, duž Dunava i u Sremu, s druge, duž glavnih komunikacija pravca sever-jug, posebno dolinom Morave. Proučavanje ovog novca pokazuje jasno prelaz od mešovitog opticaja kelt-skog i republikanskog novca na čisto rimski, kada jača pritisak romanizacije na autohtonu plemena.

Uvodna pogлављa prati katalog, iscrpna bibliografija i prilozi: lista suberrata, grafički prikaz oznaka na novcu i naročito dragoceni i za svaku naučnu publikaciju neophodni indeksi u kojima su u nekoliko pravaca date upute za korišćenje teksta i kataloga. Potom slede fotografije svakog primerka novca raspoređene na 80 tabli i kao appen-

dix "Ostava iz Mazina" (2 table), koja sadrži zagonetni najstariji republikanski novac od bronce. U katalogu su prikazani, po zahtevima savremene nauke i na engleskom jeziku, 1673 novca iz perioda Rimske republike (uglavnom srebrnih denara, manjim brojem bakarnih i zlatnih nominala). Identifikacija je izvršena po standardnim korpusima Sydenham i Crawforda. Svaki kataloški broj daje opis tipova aversa i reversa i njihove legende, monograme (ako su iskovani na novcu), podatke o kovnici, težini, promeru, osi, nominalu, publikaciji, zbirci (inventarni broj kolekcije) i, kad se raspolaže njima, podatke o okolnostima nalaza. Svi primerci su datovani, s najvećom mogućom preciznošću koju građa dozvoljava.

Obrađeni novac, pretežno sakupljen na području Centralnog Balkana, je veoma znatne vrednosti, muzeološke i naučne, i važan za međunarodnu nauku. Imajući u vidu da je reč o retkom materijalu, treba naglasiti njegov obim i stepen sačuvanosti. Za numizmatičare, arheologe i istoričare starog veka dragocen je i stoga što daje pouzdanu sliku o novčanom opticaju, međunarodnim odnosima i privrednim prilikama na području Ilirika i Podunavlja tokom poslednjih vekova stare ere.

Ranko Mandić

RIMSKI CAREVI I NJIHOV NOVAC

OD OKTAVIJANA AVGUSTA DO DOMICIJANA

Autor: Đorđe Jamušakov
Izдавач: Design studio
Stanišić, Bačka Palanka 2006
28 cm, 99 str., ilus.
ISBN 86-86349-05-06

Retko se dešava da neko za samo godinu dana samostalno izda dva dela kao što je to slučaj sa G Jamušakovim.

U okviru edicije IVNO MONETA sredinom decembra 2006. godine pojavila se knjiga pod nevedenim naslovom. Treba inače naglasiti da je 2006. godina bila godina jubileja SND i da je baš igrom slučaja bila izuzetno plodna što se tiče izdavačke delatnosti, kako izdanja Srpskog numizmatičkog društva, tako i privatnih izdanja, izdanja Narodnog muzeja u Beogradu.

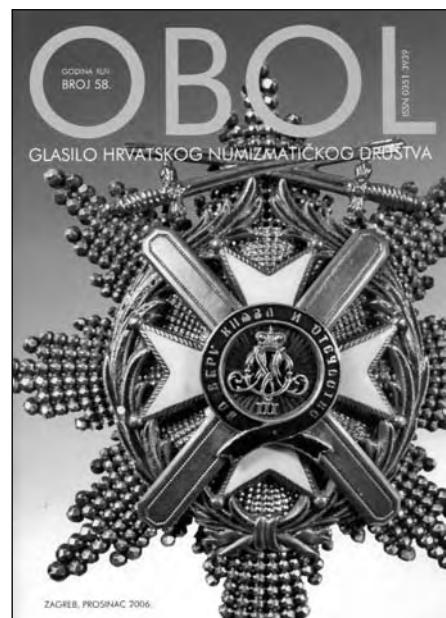
Želimo da verujemo da uvek po literaturi siromašno numizmatičko tržište konačno osvaja svoj zasluženi prostor.

Ako tome dodamo i brojna izdanja na istorijske antičke teme, time zaokružujemo jedan veoma interesantan i pre svega čitljiv opus raznih autora i izdavača.

I ova poslednja knjiga (IVNO MONETA VI) gosp. Jamušakova i istorijski i numizmatički nas uvodi u jedan drugi svet, učinivši ga bliskim čak i onima kojima je ta materija manje ili više strana.

Pre svega u šestoj knjizi edicije treba biti impresioniran fotografijom što je kod numizmatike veoma bitno. Istorijска потка nas upoznaje sa dinastijama s početka I veka naše ere kao i sa retkim kovanjima Julijevaca i prvih Flavijevaca, kovanjima koje bi svaki kolekcionar želeo da ima u svojoj kolekciji. Treba pozdraviti i prikaz pojedinih provincijskih kovanja navedenih dinastija i poželeti da ta atraktivna provincijska kovanja bar literarno ugledaju svetlost dana, a ne da, recimo, naše «komšije» (u Bugarskoj) izdaju knjigu sa svim kovanjima kovnice Viminacijum a mi to ne učinimo.

Vrednost novca navedena u delu gosp. Jamušakova nisu i njegove cene, već samo orijentir za nekoga ko ima sreće da nešto od toga poseduje. Odnos rimski denar-euro zadržan je i ovde, a oni koji dođu do ovog dela preporučujemo da ga i pročitaju jer će samo tako uspeti da svoje impresije podele sa impresijama autora. Treba napomenuti da je ovo delo logičan nastavak knjige «Novac imperatora od Sule do Avgusta» istog autora. **Rista Miletić**

OBOL God. XLV, br. 58

Glasilo Hrvatskog numizmatičkog društva, Zagreb, 2006
Urednik: Boris Prister
29 cm, 100 str., ilus.
ISSN 0351-3939

Nije u našoj praksi da u ovoj rubrici prikazujemo numizmatičke časopise, ali ovoga puta učinimo izuzetak. Osvrnućemo se ukratko na najnovije izdanje zagrebačkog numizmatičkog časopisa *Obol*, zbog dva razloga. Prvi je taj što se ovaj poznati bilten HND u decembru 2006. godine pojavio u "novom rahu", uređen po prvi put slično našim časopisima *dinar* i *Orden*, sa bogatim sadržajem i mnogim stranicama u boji. Drugi razlog je tu objavljena studija iz oblasti srpske faleristike, a kojoj je takođe posvećena naslovna strana - Orden Takovskog krsta sa mačevima.

Studiji o Takovskom krstu s mačevima, autora Tomislava Muhića, posvećeno je deset centralnih stranica časopisa, sa izvanrednim fotografijama od kojih je većina u boji, uz veoma korisne prikaze pojedinih detalja. Sveobuhvatnost i ozbiljnost sa kojom je ova tema obrađena, predstavlja dobar razlog da naši numizmatičari, a posebno faleristi, nabave ovo izdanje *Obola* za svoje biblioteke.

Pored ovog važnog rada, u ovom izdanju časopisa objavljeni su i sledeći članci: Boris Prister, *Riječ urednika*; Marijan Rabik, *Probov nepublicirani primjerak - SLSCIA PROBI AVG*; Heinz Tursky, *Tirolski pfunder*; Branko Glišić - Konstantin Hristov, *O prvom makedonskom papirnom novcu*; Amer Sulejmanagić: *Zlatni i srebreni novac kao izvozni proizvod*; Dragutin Horčić, *Iz bilježnice jednog numizmatičara*; Tin Smajlagić, *Dokumenti prošlosti*; Julije Maras, *Katalog optjecajnog kovanog novca RH*; te In memoriam članak Ždenki Dukat i Obaveštenja o radu Hrvatskog numizmatičkog društva. **R. Mandić**

IZ SLOVENIJE

U Sloveniji je 1. januara 2007. godine završena epoha 16-godišnjeg izdavanja samostalne monete po imenu TOLAR, i započeta nova monetarna epoha u kojoj je u ovoj zemlji, prvoj na području bivše Jugoslavije, započeto kovanje EVRA, zajedničke evropske monete, ali sa nacionalnim motivima Slovenije. Tom prilikom izdate su u Ljubljani dve knjige, od kojih je druga koju ovde prikazujemo, posebno značajna za notafiliju JUGOSLAVIJE. Tu je, pored slovenačkog, objavljen i kompletan katalog jugoslovenskih novčanica izdatih od 1919. do 1990. godine

SLOVENSKI KOVANCI IN BANKOVCI

Gospodin Vitomir Čop nije samo autor prvog kompletног kataloga slovenačkog metalnog i papirnog novca, on je takođe i autor svih ilustracija, kao i tehničkog uređenje (preloma), uključujući dizajn naslovne strane. Nakon uvodnog dela, autor je knjigu podelio na sedam delova.

Prvi deo, (str. 11-78), obrađuje optičajni novac Republike Slovenije, kovan od 1992. do 2006. godine, koja je bila poslednja godina kovanja slovenačkog tolara. Ovde su prikazani svi apoeni od najmanjeg do najvećeg, tj. od 10 stotinov do 50 tolarjev. Za svaki apoēn dati su najpre podaci o redovnim optičajnim primercima, a zatim podaci o tom apoēnu koji se javlja u setovima, uključujući primerke iskovane u tehnici polirana ploča (proof), a koji se javljaju samo u setovima. Nakon ovoga dati su vrlo opširni podaci o sitnim varijantama tog apeona. Da bi se stekao utisak o tome koliko se išlo u detaljisanje, navodimo da se, na primer, za apoēn od 1 tolarja, (kat. br. K-004), pominju sledeće sitne "različice": Različice na licu apoēna izdatog 1994. godine (SS-1-A, SS-2-A i SS-3-A); različice na licu apoēna izdatog 1995. (SS-1-A i SS-2-A); različice na licu apoēna izdatog 2000 (SS-1-AB i SS-2-AB); različice na licu apoēna izdatog 2001 (SS-1a-ABC, SS-1b-ABC, SS-2a-ABC i SS 2b-ABC); različice na naličju apoēna izdatih 1992. i 1993. (HS-1a-FBD); na izdanjima 1993-2000. i u setovima 1992-1995. i 2005. (HS-1b-FBD); greška na delu izdanja 1993. (HS-1b/napaka1), različice na izdanjima 1998-2000. (HS-2a-FAEG); izdanja 2000. i u setovima 1996-2004. (HS-2b-FAEG); izdanja 2001-2004 i u setovima 1996-2003. (HS-2c-FAEG) i greška na delu izdanja

2004. (HS-2c/napaka 1). Slovima A-G označene su vrste tih različica, vezane za način pisanja brojeva, njihov razmak, debljinu slova i brojeva, dubinu reljefa, oštrinu dizajna itd. SS označava lice (prednja strana, slov. sprednja stran), a HS naličje kovanica (poleđina, slov. hrbitna stran). Kod nekih apoēna takođe su naznačene i različice vezane za obod.

ne kovanice od 500 tolarjev). I ovde su iscrpno opisane sve različice, premda njih nema toliko mnogo kao kod redovnih izdanja.

U trećem delu, (str. 124-126), opisana su dve kovanice, pod naslovom "Medalje i plakete". To su: srebrna kopija banknote od 10 tolarjev izdata 2003. godine (M-001) i 1 zlatni tolar iskovan 2006. godine (M-002).

Cetvrti deo (str. 124-148) obrađuje redovna izdanja papirnog novca, počev od tzv. bonova u apoēnim od 0,50 do 5000 (tolarjev, bez imena monete) i bez datuma izdanja (1990-1992). Nastavlja se sa izdanjima Banke Slovenije, od 10 tolarjev 1992. do 10.000 tolarjev 2004. Tu su uključeni i specimi ni svih novčanica, ali bez navođenja njihovih cena, verovatno zato što ih je Banka Slovenije davala kolekcionarima besplatno.

Manji peti deo (str. 149-151) obrađuje 6 prigodnih novčanica od 100, 1000 i 10.000 tolarjev (po dve od svake), izdatih od 1992. do 2003. godine.

Šesti deo (str. 153-160) opisuje novčanice sa dodatnim pretiscima i žigovima. Opisano je 7 takvih izdanja, od kojih je za nas posebno interesantan kat. br. BZ-06 - novčanica od 20 tolarjev sa pretiskom Zmago plemeniti Jelinčić. Za tu novčanicu se kaže da je to - "Zasebni pretisak Srbskega numizmatičnega društva". Proizilazi, dakle, da je i Srpsko numizmatičko društvo bilo izdavač slovenačkog novca.

Poslednji, sedmi deo, (str. 161-174) obrađuje setove Banke Slovenije, kako kovanog novca (obični i proof setovi, označeni kao KS i PS), tako i setove papirnog novca (kat. br. BS01-BS04) i jedan set od 10 papirnih i 10 srebrnih tolatjev izdatih 2003. godine, kat. br. MS-01.

R. Mandić

Autori: Vitomir Čop

Izdavač: Numizmatično društvo

Slovenije, Ljubljana 2006

21 cm, 176 str., ilus.

ISBN 961-245-163-X

Drugi deo (str. 79-123), obrađuje prigodne kovanice. Ovde redosled nije po apoēnim, nego hronološki, od 500 tolarjev 1991. (K-001) do 25.000 tolarjev 2005. (K071). Pored primeraka od srebra i zlata, ovde su uključeni i prigodna optičajna izdanja kovanica od neplemenitih metala (5 i 100, te bimetali-

DENAR NA SLOVENSKEM

Nakon do sada najboljeg kataloga jugoslovenskih novčanica, koji je davne 1989. godine u Ljubljani izdao Zmago Jelinčič, sa crnobelim ilustracijama i cenama u nemačkim markama, sada je, takođe u Ljubljani, ponovo izdat jedan izvanredan katalog naše notafilije. Što se jugoslovenskih novčanica tiče, ovde su, pored većeg perioda koji katalog obrađuje, sada date sve ilustracije u boji, a cene su u evrima. Ovaj katalog, čije se naslov na srpski jezik može prevesti kao "Novac u Sloveniji", obrađuje prvenstveno sopstvena slovenačka izdanja papirnog i metalnog novca, a pored toga i, veoma detaljno, sav jugoslovenski papirni novac koji je korišćen u toj državi, od stvaranja Kraljevine SHS 1919. do početka raspada SFRJ 1990. godine.

U prvom poglavlju obrađena su moderna slovenačka izdanja od 1990. do 2005. godine, sa cenama za dva kvaliteta za redovna izdanja novčanica i za zamenske novčanice (serije AZ i ZA). Cene samo za I kvalitet date su za redovne dvostrane specimene i za posebne, na kojima je, na jednoj strani, naknadno odštampano "SPECIMEN", kod prvih izdanja, a kod kasnijih za primerke sa tekstrom "SPECIMEN de la Rue". Pored ovih, kod nekoliko izdanja navedeni su i tzv. specijaliteti. Tu je najinteresantniji i najskuplji primjerak od 10.000 tolarjev 2000, kod kojeg se na levoj strani nalazi zaštitna srebrna folija.

Varijante i specijaliteti daleko su više zastupljeni kod jugoslovenskih novčanica. Njihova obrada započinje u II poglavlju knjige, kataloškim prikazom novčanica Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. U prvom delu prikazane su žigosane austrijske novčanice, nakon čega slede redovna izdanja Kraljevine SHS i Jugoslavije. Posebno je zna-

Autori:

Andrej Potočnik i
Stanislav Štiblar

Izdavač:

Masta Trade d.o.o.,
Ljubljana 2007
23,5 cm, 201 str., ilus. u boji
ISBN 978-961-238-853-9

čajno to što su gotovo svi tipovi novčanica, pored opisa, prikazani i zasebnim fotografijama, a koje su odličnog kvaliteta. Kataloške cene su realne i uglavnom ne odstupaju od cena na sastancima Srpskog numizmatičkog društva u Beogradu.

Period Kraljevine završava se Londonskom serijom (1943), nakon čega sledi vrlo detaljan, čini nam se najkompletniji do sada, katalog novčanica Demokratske Federativne Jugoslavije 1944. godine. Tu je, na primer, prikazano 5 tipova (svaki zasebno ilustrovan) novčanica od 1 dinara, sa ukupno 8 varijanti, a novčanica od 20 dinara sa 9 varijanti. Pored redovnih izdanja Republike, tu je, takođe detaljan, katalog tzv. Informbiro serije 1949-1953, sa preko 30 ilu-

strovanih tipova, uz nekoliko dodatnih varijanti.

Novčanicom od 100 dinara izdatom 1. maja 1955, sa Konavljankom na jednoj, i Dubrovnikom na drugoj strani, započinje velika serija redovnih jugoslovenskih novčanica FNRJ, kasnije SFRJ. I ovde je kataloška obrada zadivljujuće dobro izvršena, a posebno zbog zasebnih ilustracija svih tipova i varijanti. Posebna je pažnja posvećena vrstama serijskih brojeva i slova, koje se, zbog ilustracija, sada veoma lako mogu "prepoznati", a što je ranije bilo prilično teško.

Pored redovnih izdanja i njihovih varijanti, prikazani su i specijaliteti kao i sve autorima poznate "ničelne serije", tj. primerci sa nullama u serijskom broju. Tu su i primerci bez serijskih brojeva, i drugi specijaliteti. Pri kraju jugoslovenskog perioda, obrađena je kompletna "Serija Tito" (neizdate novčanice za koje se tvrdi da su štampane 1981. godine), nakon čega sledi katalog redovnih izdanja SFRJ od 1985. (5000 dinara - Tito) do 26. novembra 1990. (1000 dinara - Tesla).

Treće poglavlje obrađuje lokalna izdanja u Sloveniji, počev od austrijske guldenske serije za Kranjsku 1767-1794, serije ljubljanskih krajcera 1848. itd.

Sledeće poglavlje obrađuje Partizanski novac u Sloveniji, zatim tzv. Rupnikove lire Ljubljanske pokrajine 1944. i izdanja za Istru, Rijeku i Slovensko primorje 1945. godine.

Katalog papirnog novca završava se fantazijskim Hamurabijevim lipama (1989-1992), nakon čega sledi kratak katalog metalnog novca Republike Slovenije kovan od 1992. do 2006. godine.

Cena kataloga otisnuta je na koricama, iznosi 30 evra; po toj istoj ceni može se nabaviti i u Srbiji.

Ranko Mandić

Numizmatičke aukcije

NA KOJIMA SE NUDIO NAŠ NUMIZMATIČKI MATERIJAL U DRUGOJ POLOVINI 2006. GODINE

Numismatic auctions which offered our coins, banknotes and medals associated with Serbia

Stevan VEREŠ, Palić
numispista@gmail.com

WESTFAELISCHE AUKTIONSGESELLSCHAFT (WAG), Nordring 22, D-59821 Arnsberg: <http://www.wag-auktionen.de/> Auction 37, July 29th, 2006

Lot 4879. Srbija. Medalja 500-godišnjice Kosovske bitke: Pomen Vidovdana 1289 - Obnovljena Srbija 1889, 40,5 mm, vorzüglich. Procena €75, prodata za 110.- (sl. 1).

BALDWIN'S AUCTIONS; 11 Adelphi Terrace, London WC2N 6BJ; <http://www.baldwin.sh/>

Auction Number 46 4 May 2006. U ovom pregledu izostavljene su medalje osvajanja Beograda od Turaka u XVII i XVIII veku, a koje smo detaljno naveli u rubrici Medalje i Plakete na str. --- ovog izdanja dinara.

Lot.2337. Austrijska srebrna medalja povodom potpisivanja Karlovačkog mira 1699. godine. Medaljer Johann Reinhold Engelhart Mont.1278 Vrlo retko. Ex.F. Procena £3500-4000, prodata za 2400.- (sl. 2).

Lot.2338. Austrijska bronzana medalja podom bitke kod Temišvara i Beograda 1717. godine. Medaljer Ottone Hamerani. Mont.1516. Skoro Ex.F. Procena £1000-1200, prodata za 800.- (sl. 3).

Lot.2339. Austrijska bronzana medalja povodom osvajanja Petrovaradina 1694. godine. Medaljer Philipp Heinrich Müller, Mont.1124. VF. Procena £800-1200, prodata za 800.- (sl. 4).

Lot.2345. Srebrna medalja izdata povodom zaključenja Požarevačkog mira (The Peace Treaty of Passarowitz), 1718 godine. Mont 1532; Weifert 50, Very fine. Procena £150-200 Prodata za 320.- (sl. 5).

Ista firma, Auction Number 49, 25 & 26 September 2006

Lot 1466. Bakarna medalja povodom pobede nad Turcima kod Slankamena iz 1691. god. Medaljer Philipp Heinrich Muller Mont.1111 Kvalitet EF Procena £800-1000, nije prodata (sl. 6).

Lot 1473. Bakarna medalja povodom Požarevačkog mira iz 1718. god. Medaljer Peter Paul Werner. Mont.1523 skoro EF. Procena £ 400-500, nije prodata (sl. 7).

Lot 1474. Bakarna medalja povodom Požarevačkog mira iz 1718. god. Medaljer Philipp Heinrich Muller Mont.1530. EF. Procena £ 500-700, nije prodata (sl. 8).

Lot. 1475. Medalja od belog metala (kalaj?) povodom Požarevačkog mira iz 1718. god. Medaljer Philipp Heinrich Muller Mont.1530. EF. Procena £500-600, nije prodata (sl. 9).

Kuenker: FRITZ RUDOLF KUENKER Muenzenhandlung, Gutenbergstrasse 23, 49076 Osnabrueck, Germany www.kuenker.de/ **Aukcija112-114, 20-23 juni 2006**

Lot.1355 Srbija 20 dinara 1879A sitne ogrebotine, ss. Procena €200, prodato za 170.-

Lot.2288. Kotor 5 franaka 1813, ss. Procena €1000, prodato za 1700.-

Lot.2706. Srbija Stefan Dragutin (1276-1282 i 1284-1316), dinar tipa matapana, Jovanović 6/1.1, ss. Procena €125, prodato za 85.- (sl. 10).

Ista firma - Aukcija 115-118, 25-29 septembar 2006

Lot.1164. 20 dinara 1925, jednosrani probni otkov u cinku prevučen bronzom, 7.14 g. Vzgl. Procena €500, nije prodato (sl. 11).

Lot.5402. 20 dinara 1925, vzgl-Stpfr. Procena €200, prodato za 220.-

Lot.5403. 4 dukata 1931, klas vzgl. + Procena €600, prodato za 650.-

Lot.5404. 1 dukat 1932, klas. f.stpfr. Procena €100, prodato za 120.-

Lot.4812. Kotor 10 franaka 1813, ss. Procena €3000, Prodato za 8000. .

Lot.4813. Kotor 5 franaka 1813, ss. Procena €1500, prodato za 3400.-

Lot.4814. Kotor 1 franak 1813, ss. Procena €750, prodato za 1125.-

NUMISMATIK LANZ MÜNCHEN, Maximiliansplatz 10, D 80333 München <http://www.numislanz.de/>

Auktion 129, 23.5.2006.

Lot 1113. Srbija Stefan Uroš Milutin /1275-1321/ Ljubić VI-13 ss Procena 100 €, prodato za 120.- (sl. 12).

H.D. RAUCH G.m.b.H., Graben 15, A-1010 Wien. www.hdrauch.com/ **Coin Auction 79, Nov. 17th-18th, 2006.**

Pored naših dukata koji se prodaju na mnogim aukcijama po "standardnim cenama", na ovoj aukciji ponuđene su i dve novčanice:

Lot.3006. 1000 dinara 30.11.1920 III klasa. Početna cena €120, prodato za 220.-

Lot.3007. 1000 dinara 30.11.1920 III/IV klasa. Početna cena €100, prodato za 200.-

NG SA (Numismatice Genevensis) 1, Rond-Point de Plainpalais, Geneve. <http://www.ngsa.ch/en/> **Auction Monday 11 & Tuesday 12 December 2006**

Lot.1533. 1 dinar 1875 Superbe, vrlo lepa patina. Proc. CHF 500, prodat za 550.-

Lot.1534. Tri probna komada (ESSAI en argent) apoena od 50 dinara 1932, kovani u srebru, težine 18,30g, 22,97g, i 23,00g. Unikatni komplet u kvalitetu kovnički sjaj. Procena: CHF 10.000, nije prodato.

Lot 1535. 20 dinara 1925, otkov u platini. Kovnički sjaj. Procena CHF 6.000, prodato za 6.800.- (sl. 13).

Lot 1536. 2 dinara 1925 Proba (ESSAI), Cu-Ni., kovnički sjaj. Procena CHF 500, prodato za 850.- (sl. 14).

1925	2 Din
PCGS SP65	
Yugoslavia KM-Pn12	
144761.65/10417929	

Jedan probni primerak 2 dinara 1925 Cu-Ni, kapsuliran i ocjenjen kao Specimen 65, ponuđen je na eBay aukciji u decembru 2005, (Item number: 200052704271), cena \$1374, nije prodato (sl. 15).

NUMISMATIK LANZ MÜNCHEN, Maximiliansplatz 10, D 80333 München <http://www.numislanz.de/> **Auktion 133, 28.11.2006**

Lot 1325. Stefan VII Dušan (1336-1347) grosso Lj.VI-24 i VII-1 var.ss. Procena: €100, prodato za 100.-

Lot 1326 Stefan VII Dušan, grosso Lj.VIII-4/7 var. ss. Procena: €100, nije prodato

Lot 1327 Vukašin (1366-1371) grosso Lj.X-19 ss. Procena €100, prodato za 100.-

Lot 1328. Vukašin, grosso Lj.X-24 ss. Procena €100, prodato za 105.- (sl. 16).

Lot 1329. Đurđ Branković (1399-1408) grosso Lj.XIII-5 ss. Procena €75, prodato za 70.-

Lot 1332. 1 dukat 1931. BEĆKO KOVANJE, kontramarka mač, vrlo retko, sitne ogrebotine inače Vzgl/Stpf. Procena €2.000, prodato za 3.200.- (sl. 17)-

Lot 1333. 1 dukat 1931. BEĆKO KOVANJE, kontr.mač, zakrpljena rupa, inače ss/vzgl. Procena €500, nije prodato.

Pored napred navedenog materijala, na nekoliko aukcija ponuđeni su neki primerci našeg novca koji predstavljaju vrlo uobičajene primerke, pa ih zato ne navodimo u ovom pregledu.

Novčanica zemalja bivše Jugoslavije na aukciji firme Frühwald

Darko BERGER, Buehl-Eisental (Nemačka)
dberger@blg-spedition.de

Na aukciji čuvene austrijske firme AUKTIONEN FRÜHWALD, Gaisbergstr. 18, A-5020 Salzburg, www.auktionen-fruehwald.com/, održanoj 27. i 28. oktobra 1996, ponuđena je velika količina (oko 70 lotova) novčanica Jugoslavije i zemalja njenih naslednica. U ovom pregledu izostavljene su tzv. obične (jeftinije) novčanice, tj. one čija je vrednost ispod 30 evra.

Jugoslavija

Lot broj:

- 1543. 80 Kronen on 20 Dinara 01.02.1919, Pick 18, II. Procena €24, prodato za 34.-
- 1545. 10 dinara 01.11.1920, Pick 21a, II. III. Proc. €50, neprodato.
- 1546. 10 dinara 01.11.1920, Pick 21a, II. Proc. €70, neprodato.
- 1547. 1000 dinara 30.11.1920, Pick 23x1, falsifikat, I. Proc. €35, neprodato.
- 1549. 1000 dinara 30.11.1920, Pick 23a, III. Proc. €1.300, neprodato
- 1555. 500 dinara 1944, Pick 54b, III. Proc. €35, prodato za 35.-
- 1557. 1000 dinara 1944, Pick 55b. I. Proc. €50, neprodato.
- 1559. 10, 20, 50, & 1.000 Lire 1945, Pick-R3-5 & R8, III-IV. Proc. €20, prodato za 52.-
- 1560. 20 lire 1945, Pick-R4b, I. Proc. €25 prodato za 32.-

- 1564. 50 dinara 01.12.1931, Pick 28, jednostrana, I. Proc. €90, prodato za 100.-
- 1565. 50 dinara 01.12.1931, Pick 28, samo avers, I. Proc. €90, prodato za 100 (Sl. 1.).
- 1566. 10 dinara 26.05.1926, Pick 25, samo avers, I. Proc. €70, prodato za 85.-
- 1567. 10 dinara 26.05.1926, Pick 25, samo avers, I. Proc. €70, prodato za 200 (Sl. 2.).
- 1568. 10 dinara 26.05.1926, Pick 25, samo avers, I. Proc. €70, prodato za 180 (Sl. 3.).
- 1569. 100 dinara 30.11.1920, Pick 23, samo avers, I. Proc. €100, prodato za 110.-
- 1570. 100 dinara 30.11.1920, Pick 23, samo avers, I. Proc. €90, prodato za 90.-

Srbija

- 2017. 20 dinara 05.01.1905, Pick 11, III. Proc. €300, neprodato.
- 2178. Uljma kod Vršca (Homokszill), apotekar Daubner Josef, 10 & 20 Filler 1915,

Barac R21-22, I-. Proc. €25, prodato za 25.-

2179. Uljma kod Vršca (Homokszill), Daubner Josef, 50 Filler & 1 Korona 1915, Richter 49c & d, (Jelinčić II, str. 130), I. proc. €600, neprodato.

2180. BVRŠAC (Versecz), trgovac H. Unter-gutsch, 10 Heller 22.04.1915, Richter 163al, Barac R25, I. Proc. €30, prodato za 36.-

Crna Gora (austrijska okupacija)

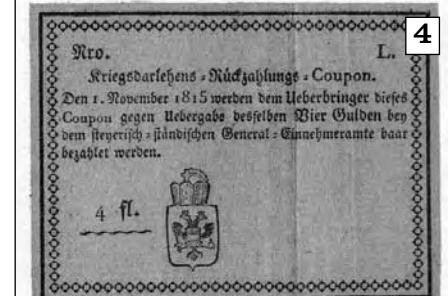
- 86. 100 perpera 1914, Pick-M72, Nikšić 14 mm, III. Proc. €60, neprodato.
- 87. 100 perpera 1914, Pick-M108, Podgorica 13 mm, III. Proc. €45, neprodato.
- 88. 2 perpera 1917, Pick-M149, I. Proc. €80, neprodato.
- 89. 5 perpera 1914, Pick-M150, I. Proc. €80, neprodato.
- 90. 10 perpera 1917, Pick-M151, I. Proc. €90, neprodato.
- 91. 20 perpera 1917, Pick-M152, I. Proc. €100, neprodato.

Bosna i Hercegovina

- 1028. 500 dinara - 500 kuna 1943, Pick-S135, Partizanska obveznica, II-IV. Proc. €350, prodato za 380.
- 1029. 100 Kronen 1912, Barac B12c, overprint Polit. Izpostava Bos. Brod, III. Proc. €30, neprodato.
- 1030. Sarajevo. 10, 20 & 50 Halera 31.12.1919. I. Proc. €30, prodato za 38.-
- 205. Austrijski novac od nužde za Sarajevo: 10, 20 & 50 Halera 29.09.1919, Richter 125a-c, I-. Proc. €40, neprodato.

Hrvatska

- 1608. 1.000 Kronen pečat Gjujevac (Đurđevac ?), I-. Proc. €110, prodato za 120.-
- 1609. 2, 20 & 50 Kronen pečat Zagreb, II-III. Proc. €70, neprodato.
- 1611. 10 Kronen 02.01.1915, Barac H101, pečat Buje/Bule, III. Proc. €300, neprodato.
- 1612. 100 Kronen 02.01.1912, Barac H104, pečat Buje/Bule, IV. Proc. €300, neprodato.
- 1613. 10 & 20 filira 1919, Osijek/Esseg, I-. Proc. €22, prodato za 32

- 1293. Rijeka 2 Kronen 1917 (1919/21), pečat tip II na mađar. strani, Pick-S104b, III+. Proc. €30, prodato za 40.-

- Slovenija** - Vojni zajam (posojilo) za Kranjsku (Kriegsdarlehensrückzahlungscoupons) 1805-1809.
- 182. 2 Gulden, II. (Potočnik-Štiblar str. 132, br.1). Proc. €90, neprodato.
- 183. 4 Gulden, II. (Potočnik-Štiblar str. 132, br.1). Proc. €90, neprodato (Sl. 4.).

SRPSKO NUMIZMATIČKO DRUŠTVO - BEOGRAD
 Termin: utorak 15-18 časova
 Mesto: Svetog Save 16-18, II sprat
 Kontakt: D. Pavlović 011/30 34 595, 064/131- 6370

BABUŠNICA - Numizmatičko društvo "Lužnica"
 Termin: svakog prvog ponedeljka u mesecu 10-12 č.
 Mesto: Hotel "Crni vrh". Kontakt: Zlatibor Ilić

BEČEJ
 Termin: ponedeljak 17-19 č. Mesto: Dom penzionera

BOLJEVAC
 Numizmatičko društvo "Aleksandar Sever" Termin: svakog prvog ponedeljka u mesecu 18-20 č. Mesto: Kulturno obrazovni centar Boljevac.
 Kontakt: Siniša Đukić, tel. 030/63-224

BOR
 Udrženje kolekcionara "Vajfert"
 Termin: svakog četvrtka 18-22 č.
 Mesto: Prostorije dobrovoljnog vatrogasnog društva
 Kontakt: Dragan Guševac 030 435-594; 063 777-3892

JAGODINA
 Termin: nedelja 11-15 časova. Mesto: kafe "Cezar"

KRUŠEVAC
 Termin: ponedeljak 17-19 časova. Mesto: Stara mezulana

LESKOVAC
 Termin: nedelja 9-13 časova. Mesto: hotel "Beograd"

NEGOTIN
 Numizmatičko društvo "Hajduk Veljko"
 Termin: subota 10:30 -13 č. Mesto: kafana "Separe". Kontakt: Mića, tel. 063/455-359

NIŠ
 Numizmatičko društvo "Mediania"
 Termin: petak 15-18 časova. Mesto: Tvrđava, Planinarski dom.

NOVI SAD
 Termin: nedelja 10-14 č. Novo mesto: Galerija bioskopa "Atrium", Mihajla Pupina br. 3

PARAĆIN
 Numizmatičko društvo "Paraćin"
 Termin: svake subote 10-14 č. Mesto: M.Z. 11 kongres, ul. Francuska 4. Kontakt: Svetlan Tomić, 035/565-194

RESAVICA
 Numizmatičko društvo "Idimum"
 Termin: svakog prvog ponedeljka u mesecu 16-19 č.
 Mesto: Dom kulture - mala sala
 Kontakt: Jugoslav Miletić, tel. 035/627-495

SOKOBANJA
 Numizmatičko društvo "Sokograd"
 Termin: nedelja 10-14 č, Mesto: restoran "Splendid", Kralja Petra I br. 2. Kontakt: Milovan Pantić, tel. 063/476-371

SUBOTICA
 Termin: nedelja 9-12 č. Mesto: Zgrada Nove opštine, Trg Lazara Nešića 1. Kontakt: Silvester Gerlović, tel. 024/556-958, 024/544-957

SVRLJIG
 Numizmatičko društvo "Timacum Maius"
 Kontakt: Slaviša Milivojević, tel. 018/823-682

ZAJEČAR
 Termin: sreda 18-21 č. Mesto: prostorije SOFKE. Kontakt: Zoran Pantić, tel. 019/769-617

ZRENJANIN
 Termin: nedelja 9-12 č. Mesto: Dom penzionera.

KNJIŽARA SND

U Srpskom numizmatičkom društvu trenutno je raspoloživa sledeća stručna literatura:

NUMIZMATIČAR br. 2-8 i 13-23

dinar br. 6-17, 20-21, 23-28

ORDEN br. 1, 4 i 5

MLADI KOLEKCIJONAR br. 1-10

AUKCIJE SND - Katalozi br. 6, 7 i 8

MEDALJE I PLAKETE IZ ZBIRKE NARODNOG MUZEJA

N. Omerović, N. Mitrović, D. Pavlović i Z. Ilić:

KATALOG AKCIJA - CATALOG OF SHARES

Vojislav Mihailović:

NOVAC SRPSKIH VELIKAŠA IZ VREMENA CARSTVA

Sergije Dimitrijević: NOVE VRSTE SRPSKOG SREDNJOVEKOVNOG NOVCA (Sabrani radovi, Knj. I)

Sergije Dimitrijević: PROBLEMI SRPSKE SREDNJOVEKOVNE NUMIZMATIKE (Sabrani radovi, Knj. II)

Sergije Dimitrijević: NOVAC SRPSKIH SREDNJOVEKOVNIH VLADARA (Sabrani radovi, Knj. III)

Slobodanka Stojaković, DESPOT STEFAN LAZAREVIĆ - IZ ŽITIJA - DINARI ŠTO SE KUJU U CEKI

Miroslav Jovanović, SRPSKI SREDNJOVEKOVNI NOVAC

Vujadin Ivanišević: NOVČARSTVO SREDNJOVEKOVNE SRBIJE

Ranko Mandić:

METALNIOVAC SRBIJE, CRNE GORE I JUGOSLAVIJE

Jovan Hadži-Pešić: NOVAC SRBIJE 1868-1918

Jovan Hadži-Pešić: NOVAC KRALJEVINE JUGOSLAVIJE 1918-1941.

Jovan Hadži-Pešić: NOVAC JUGOSLAVIJE 1944-1992.

Miodrag Ugricić:

NOVAC U JUGOSLAVIJI ZA VREME DRUGOG SVETSKOG RATA

Slavoljub Petrović: NUMIZMATIČKI REČNIK

Bogdan Koprivica: SVET NUMIZAMTIKE

Branko Drča:

OSTAVA RIMSKOG NOVCA IZ VIMINACIJUMA IV I V VEKA

Đorđe Jamušakov: SREBRNI NOVAC RIMSKE REPUBLIKE

Đorđe Jamušakov:

NOVAC IMPERATORA OD SULE DO AVGUSTA

Đorđe Jamušakov: RIMSKI CAREVI NAŠIH GORA LIST

Đorđe Jamušakov: NOVAC RIMSKE REPUBLIKE

Veroljub Dugalić: NARODNA BANKA 1884-1941

Željko Stojanović: NOVČANICE NARODNE BANKE 1884-2004

Pavle V. Novaković: PERPER - CRNOGORSKI NOVAC

KNEZ MILOŠ I SRPSKE VLASTI PREMA

STARINAMA I UMETNOSTI 1815-1839.

Zoran Bošković, Srebrenko Stojičić, Branko Vrtunić:

KATALOG TELEKARTI

Literaturu možete kupiti na svim našim sastancima ili poručiti kod sekretara SND, gosp. Dragana Pavlovića na telefon: 011/30 34 595 i 064/131 63 70 e-mail: numiserb@yubc.net

Lista nagrađenih pojedinaca i institucija povodom 50-godišnjice SND

Dragan Avramov
Radislav Aleksić
Miomir Arsić
Ljiljana Bakić
Nenad Bjeloš
Aleksandar Boričić
Bojana Borić Brešković
Dragan Vicić
Vojni muzej Beograd
Radiša Vujičić
Silvester Gerlović
Lazar Gerić
Miroslav Gorović
Nada Dimitrijević
Relja Dimitrijević
Miroslav Dojčinović
Branko Drča
Milorad Đurišić
Etnografski muzej
Zavičajni muzej Jagodine
Zavod za izradu novčanica
Dušan Ivanović
Rajko Ivanović
Zoran Ilić
Istorijski muzej Beograda
Zmago Jelinčić
Vojislav Jovanović
Ljubomir Jovanović
Miroslav Jovanović
Srboljub Jovanović
Petar Kovačev
Bogdan Koprivica
Ilija Lalić
Ranko Mandić
Zvonko Marković
Miladin Marković
Marinko Marušić
Nebojša Milanović
Jugoslav Miletić
Rista Miletić
Ljubisav Milosavljević
Miladin Milosavljević
Nebojša Mitrović
Vojislav Mihailović
Mirko Mihajlović
Muzej grada Beograda
Narodna banka Srbije
– numizmatički kabinet
Narodni muzej Beograd
Narodni muzej Valjevo
Narodni muzej Užice
Eduard Nojman
Dragan Pavlović
PANGRAF – Vladimir Panić
Miodrag Parlić
Slavoljub Petrović
Vesna Radić
Jovan Ristić
Jovica Seizović
Blagoje Simeonov
Vujica Simić
Slobodan Srećković
Dragan Stanislavljević
Nebojša Stevanović
Slobodanka Stojaković
Željko Stojanović
Milan Stojanović
Dubravka Ujes
Borivoje Homen
Nikola Crnobrnja
Cronica numismatica - Madrid

09.12.2006

Detalj sa 55. međunarodnog susreta numizmatičara u Beogradu 9. XII 2006.

KALENDAR MEĐUNARODNIH SUSRETA SRPSKOG NUMIZMATIČKOG DRUŠTVA 2007. GODINE

24. mart 2007.

56. međunarodni susret numizmatičara održan je 24. marta 2007. godine u Beogradu u Hotelu "Slavija".

2. jun 2007.

57. međunarodni susret numizmatičara biće održan 2. juna 2007. godine u Beogradu u Hotelu "Slavija" u periodu od 10 do 16 časova.

6. oktobar 2007.

58. međunarodni susret numizmatičara biće održan 6. oktobra 2007. godine u Beogradu u Hotelu "Slavija" u periodu od 9 do 16 časova.

8. decembar 2007.

59. međunarodni susret numizmatičara biće održan 8. decembra 2007. godine u Beogradu u Hotelu "Slavija" u periodu od 9 do 16 časova.

REDOVNI SASTANCI Srpskog numizmatičkog društva održavaju se svakog utorka od 15 do 18 časova u ulici Svetog Save 16-18/II

Članarina za 2007 godinu iznosi 1.000,00 dinara (500,00 dinara za mlađe od 18 godina). Doživotna članarina u SND iznosi 20.000,00 dinara.

VENERANDA MEMORIA

**RADOMIR
MOLOROVIĆ**

(1933-2006)

Čl. karta br. 2210/85

VEĆITA USPOMENA
JE SAMO PRAZNA REČ,
PA IPAK NE MOŽEMO
A DA SE NE SEĆAMO.
NEKA TAKO BUDE
I OVOGA PUTA.

Katalog kalendara Srpskog numizmatičkog društva

A) Izdanje za 1997. godinu

1.
Orden
Srpskog
dvoglavog
Belog Orla

B) Izdanja za 2000. godinu

2. Srbija, 10 dinara 1882.

3. Crna Gora, 5 perpera 1914.

4. Kraljevina Jugoslavija, 500 dinara 1935.

5. 1000 srpskih dinara 1941.

6.
Orden
Karadorđeve
zvezde
s mačevima
7.
Republika
Jugoslavija,
Orden
Narodnog
heroja

C) Izdanja za 2001. godinu

8. Jugoslavija, 4 dukata 1931.

9. Crna Gora, 10 perpera 1910.

10. 100 srpskih dinara 1941.

11. Obveznica Pirotske
Okružne Štedionice

12. Zvezda Ordena
Belog orla s mačevima

13. Zvezda Ordena Svetog Save

- D) Izdanja za 2002. godinu
14. Opticajni metalni
novac izdanje 2000.

15. Kraljevina Jugoslavija,
10 dinara 1929.

16. Udeoonica Resavske
zadruge, Svilajnac

17.
Zvezda
Ordena
Karadorđeve
zvezde

- E) Izdanja za 2003. godinu

18. Antički zlatnici - 3 rimske carice

19. Poreska para
knjaza Mihaila, 1868.

20. 1000 dinara 2001. -
Đorđe Vajfert

21.
Zvezda
Ordena
Miloša
Velikog

F) Izdanja za 2004. godinu

22. Zlatnik cara Probusa, vinova loza

23. Narodna banka,
50 srpskih dinara

24. Srpski
srednjovekovni
dinar,
Bogorodica
25. Prigodni
novac
Nikola Tesla

26. Žetoni P. J. Klefiša, Jagodina

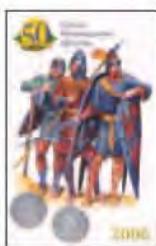
- Za 2005. godinu
kalendari nisu izdati.

- G) Izdanja za 2006. godinu
28. Rimski antički novac,
Felix Romuliana

KOLEKCIJA

ZMAGO pl. JELINČIČ

29. Srpski srednjovekovni novac, vitezovi

31. Orden Belog orla s mačevima

30. Akcija Kosovske banke na 100 dinara

H) Izdanja za 2007. godinu

32. Antički rimski novac, šlem

33. Srpski srednjovekovni novac, tvrđava

34. Akcija Studeničke banke, Raška

35. Publikacije SND

5000 GULDENA Ljubljana 1. maj 1767.

Dugo se smatralo da je asignat ostrava Paga na 180 lira izdat 20. maja 1778. godine, (Jelinčič, Katalog novčanica jugoslavenskih zemalja, knj. II, str. 11), najstarija novčanica na području bivše Jugoslavije. Nedavno se ispostavilo da je, 12 godina pre toga, u Ljubljani izdata serija novčanica (obligacija) Vojvodine Kranjske (*Ducatus Carniolae*) sa datumom *Laybach den 1ten May 1767*. Na ovoj slici je jedna od najređih iz te serije, novčanica od **5000 Fl.** (guldena) iz kolekcije Jelinčič.

KOLEKCIJA
**ĐORĐE
TOŠIĆ**

Kolekcija
HOMEN

9971450518001